

**Yeésu Krísto-déε Laabááru
Kífeŋgi
Maatéwu
waanmáa kí né
Naaní na dǫbáázi né**

Wenbá baanmáa Ðádóu Yeésu Krísto-déε Laabááru Kífeŋgi né, begéε noónáázá ge: beε Maatéwu, Maárikí, Lúka na Yoháanu. Ba-naazáání badaá, Maatéwu na Maárikí na Lúka beεgéézi tómwá wentí né waabá ge tǫlí dǫmá. Maatéwu-déε tákaradá ge kaḍaa níŋi Njíila-déε tákaradáwá-daá.

Tákaradá kúna, Laabááru Kífeŋgi kíŋŋmatí Ðádóu Yeésu Krísto-déε tóm né-déε tákaradá ge kígéε. Maatéwu waanmaa ná kí. Maatéwu imó ɪvongéε Yeésu Krísto-déε tɪndóu ge. Yahúúḍuwá baabísi Krísto níba né ge waanmáa kí.

Sɪ ɪbáázi né, waahzí Yeésu Krísto ɪwíli: kogboɔ ɔoo ɪjaájaanáa háli bɪkónɪ ɪdéε loróu na ɪdéε bɪjááɔɔ na wenbí bɪrɪŋa waalá né. Maatéwu wánwɪlí ɪdéε tákaradá kúna kídaá sɪsɪ Yeésu Krísto kée na Wúro-Léeró weení Isóo waabaná anḍébiwá Kedjyá Kíbɪŋga-daá ɪḍúu sɪsɪ wéngedirii ɣɪ dǫúúlínya né. Sɪsɪ Yeésu imó ge Isóo sɪ ɪbaná na ɪyéle wentí tɪrɪŋa waavónḍúu sɪ wánlám né ikóódi.

Maatéwu sɪ ɪtéézi ɪdéε tákaradá kúna né, waanmáti Yeésu Krísto-déε sɪm, na ɪdéε ɪsɪḍáa-

daá fém, na wentíwá waazízi ti یدع توندناا
naaní ىبىى ىكپا لىو-جو نة بىدعة توم.

Yeésu ijaájaanáa

(Tbééη Lúk 3.23-38 dɔdɔ)

¹ Yeésu Krísto caájaanáa yurá ndɔ: Ðáwoɔa
ge Yeésu Krísto ijaájaanáa ijaa, bika Ibrahím ge
Ðáwoɔa ijaájaanáa ijaa.

² Ibrahím waalóro Isaáka, Isaáka ulóro
Yaakúbu, Yaakúbu ulóro Yudáa na igoobiya.

³ Yudáa ulé waalóro Faréesi na Zaará (belé
boɔo ge Tamáari), Faréesi waalóro Esiróoni,
Esiróoni ulóro Aráami.

⁴ Aráami waalóro Aminadáabi, Aminadáabi
ulóro Nasóoni, Nasóoni ulé waalóro Salimóoni;

⁵ Salimóoni waalóro Bóozi, ulé igoo ge Ráábí.
Bóozi waalóro Obéedi, ulé igoo ge Ruwétu.
Obéedi waalóro Yesée.

⁶ Yesée waalóro ná wúro Ðáwoɔa. Ðáwoɔa
waalóro Sulemáana (ulé igoo fongée na Urii
ɔxeló).

⁷ Sulemáana waalóro Robowáami,
Robowáami ulóro Abiyáa, Abiyáa ulóro Azáa.

⁸ Azáa waalóro Yosafáati, Yosafáati ulóro
Yoráami, Yoráami ulóro Oziyáasi.

⁹ Oziyáasi waalóro Yowatáani, Yowatáani
ulóro Akáazi, Akáazi ulóro Ezekiyáasi.

¹⁰ Ezekiyáasi waalóro Manasée, Manasée ulóro
Amóoni, Amóoni ulóro Yoziyáasi.

¹¹ Yoziyáasi waalóro Yokoniyáasi na igoobiya.
Bídee saáti ge baagba Israyéeli bíya beɔeená
Babilóoni laadóo-daá.

12 Bεεδενα Israyéeli bíya Babilóonu wóró né, Yokoniyáasi waalóru Salatiyéeli, Salatiyéeli ulé ulóro Zorobabéeli.

13 Zorobabéeli waalóru Abiwúudi, Abiwúudi ulóro Eliyakíimi, Eliyakíimi ulóru Azóori.

14 Azóori waalóru Sadóoki, Sadóoki ulóru Akíimi, Akíimi ulóru Eliwúudi.

15 Eliwúudi waalóru Eleyazáaru, Eleyazáaru ulóro Matáanu, Matáanu ulóru Yaakúbu.

16 Yaakúbu waalóru Isifu, Mariyáma weení waalóru Yeésu weení bán'yaá yi sisi Lεεró né, iwaaló.

17 Kogboo Ibrahim ngónu Đáwoda, caájaanáa waalí ge ákizaaaló naáru féyí; bika kogboo Đáwoda ngónu sáati bεεδενα Israyéeli bíya Babilóonu né, caájaanáa waadáli dudu ákizaaaló naáru féyí ge. Kogboo sáati kumí ngónu baalóru Yeésu Krísto né, caájaanáa waalí ge ákizaaaló naáru féyí.

*Nhíni bulá ge baalóru Yeésu né
(Ibéeη Lúk 2.1-7 dudu)*

18 Ibée nhínitáa baalóru ná Yeésu Krísto né. Bánváa igoo Mariyáma Isifu si ukpóo. Ina yi bodoyoozi tá bocóo ge Mariyáma weeyé fuwá na Kezena Đaciri-ciri nga-dée dóni-daá.

19 Isifu weení baava yi né, kée uró weení izuzée né, idosóoli sisi ihmáti ti uráa zamóo iní bika bifórosi Mariyáma yíde. Biyyéle wozóoli sisi ina yi batára súmúú-daá.

20 Iwe wánmaazi bulé né, nge Đádúu Isóo-dée malááyíka naáru waadu ulí uró doozire-daá itó yi sisi: «Isifu, Đáwoda kutoluú-de bú, nkaní

nɪdááre sɪ ngbóo Marɪyáma né, káma, na Kezeŋa Ðacɪrɪ-cɪrɪ ŋga-déé yíko-daá ge weeyee ná fuwá kana.

²¹ Wánlɔrɔsú bú abaaló na nva yɪ yídɛ sɪsɪ Yeésu, káma, ɪmó sɪ ɪɛe ná ɪdéé zamóo kídéé alaháácíwá-daá.»

²² Birɪŋa buɪá buɪé ge na wentí Ðádóo Isóo waanmáɪɪ na andébi nɔó né ikóódi; waanmáɪɪ ge sɪsɪ:

²³ «Alééré waasɪ abaaló né wénŋyéé fuwá ɪlɔrɔ bú abaaló na bafa yɪ yídɛ sɪsɪ Emanɔwéelɪ.»

Yídɛ dɪm dɪgutulúú ge sɪsɪ «Isóo we dɔ́jɔ́.»

²⁴ Ísifu weevé né, waalá ŋŋɪnáa Ðádóo Isóo-déé malááyíka waanmáɪɪ yɪ né nóo, ɪkpóo Marɪyáma ɪbɪsɪ ɪdɛeló.

²⁵ Amá, ɪna yɪ bodoyóózi háɪɪ ɪkónɪ ɪlɔrɔ bú abaaló weení Ísifu waava yídɛ sɪsɪ Yeésu né.

2

Tɪlɪɖa túbu-dɪnáa wɔɔgónɪ bokúu bú Yeésu tédéɪ

(ɪbééŋ Lúk 2.8-20 dɔdɔ)

¹ Baalórɔ Yeésu Bɛɪɪɪhém, tɛɛbiiyá kɔwe Yudée laadóo-daá né-daá ge, sááɪɪ wenkí Eróodi wéndjɪ kowúróo né. Baalórɔ yɪ wóró né, ŋge tɪlɪɖa túbu-dɪnáa bɛɛgbéɪɪ wɪlási-déé bodé né waagálíná wɪsɪ dɔagaluɖé fárándí batála Yerusalém tédéɪ-daá.

² Ŋge bɔɔbɔɔzi sɪsɪ: «Yahúúɖuwá-déé wúro baalórɔ yɪ né, ɪwe lé. Káma, dɔágáná ɪdéé wɪlɔ́ dɔo wɪsɪ dɔagaluɖé fárándí né ge dɔ́ógónɪ sɪ dɪkúu yɪ tédéɪ.»

3 Wúro Eróodi waanú bilé né, nge ɔlaakáaru waagurú ina Yerusaléem zamóo ríŋa.

4 Nge woodúúzi Isóo sarási landáa-dée kóbonáa ríŋa na Mará wɔlɔd́áa ɔbóózi we sɔsɔ lé ge sɔ balóro Lɛeró.

5 Nge belé boobúsi yi sɔsɔ: «Betɔlehéem, Yudée laadóo-daá. Káma, beɛ wentí Isóo waanmatɔná andébi noó né ndó sɔsɔ:

6 “Nyóó Betɔlehéem Yudée laadóo-daá, ndékée tɛɛbiiyá biɔɔori ná ke Yudée laadóo-daá né,

káma nyóó nyádaá ge wúro

weení sɔ ikéti Israyéeli médee zamóo né sɔ ɔluná.”»

7 Nge Eróodi weeyéle bayáa tɔlɔd́a túbu-dɔnáa beɛgbéleŋ wɔlási-dée boɔé né súmúú-daá, ɔbóózi we sáati wenkí d́eyí-d́eyí wɔlóo waadɔ kalí né.

8 Nge weeyéle beɔé Betɔlehéem bika ɔtó we sɔsɔ: «Ibó ɔbóózi ɔtɔlɔ́ bú ɔmó ɔɔɔd́aare d́eyí-d́eyí. A míiná yi iyéle madɔlɔ́, na móo d́ɔdɔ mobó mogóguu yi t́éɔdɔ.»

9 Wúro waanmáti we bilé bité né, boɔgbóo níbááwɔ. Nge baana wɔlóo wenká baaganá ke wɔsɔ d́aagalɔd́é né baazá-daá kénd́eé. Kaadála lénlé bú we né, nge kaazɔŋ.

10 Baana wɔlóo bilé né, nge biɔbá bilá we níini.

11 Nge baazóo d́aána-daá boɔmóoná bú na igoo Mariyáma. Nna ge baagá baɔɔoná-ro bokúu bú t́éɔdɔ, bobóɔi bagbɔná-daá balízí siká, céle bɔnádée tulaarí bónvuudí né, na tulaarí bánýaá kɔ sɔsɔ míiri né.

12 Nge Isóo waabási we qoozire-daá sisi bákabási Eróodi-jó; nge boogbooná níbaáwo nakírí babísi balaadóo-daá.

Isifu wogbóo bú na igoo bese bedée Mísira

13 Beedée wóró né, nge Đádúu Isóo-dée malááyíka waadu ílí Isifu-ro qoozire-daá itó yi sisi: «Koró, kpoo bú na igoo ise idée Mísira. Coo nána háli sáátí wenkí si modó nya sisi ngábisi né, káma Eróodi wóngoní ícáa bú si íku yi.»

14 Isifu waaguró íkpóo bú na igoo nuvoowú bedée Mísira.

15 Wogjóo nána háli Eróodi íkóni ísí. Búlá bilé ge na wentí Isóo waanmatíná andébi nóó né ikóodi; waanmáti ge sisi: «Mááyáa mebiyaaló sisi íli Mísira.»

Wúro Eróodi weeyéle baku bíya abaaláa

16 Eróodi waadlí sisi tilída túbu-dínáa beegbélen wílási-dée bodé né boodúúli yi né, nge waabá iyé baaná. Nge waava wéde sisi bákó bíya abaaláa ríja bowená bízi nasíle ngbóo ngédi né Betlehém na kídée farándíwá-daá. Bízi sím sídaá ge tilída waawíli sisi bánlorúo bú imó.

17 Búlá bilé ge na wentí andébi Yeremíya waavónmáti né ikóodi. Waavónmáti ge sisi:

18 «Baaní lowú nakírí Raamáa téédí-daá, wíidi na meedire ge bigée. Rasíla wénwii ku idée bíya, ídánjaa bebéélí yi, káma íbíya waazí.»

Isifu na Maryáma na bú baagábisi Nazaréeti

19 Eróodi sím wóró ge Isóo-dée malááyíka waadɔ ulí Isifu-ro ɔoosire-daá Mísura laadóo-daá.

20 Nge woódo Isifu sɔsɔ: «Koró, kpoo bú na igoo nbísi Israyéeli laadóo-daá, káma, wenbá bánvonjáadi sɔ bakɔ bú né baazí.»

21 Nge Isifu waagoró ikpoo bú na igoo ɔbisi Israyéeli laadóo-daá.

22 Amá, waaní sɔsɔ Arikelawóosɔ Eróodi biyaaló wéndji kɔ kowúró ɔjaa wóró Yudée laadóo-daá né, bulá yi ndááre rina boɔé. Nge Isóo waanmatiná yi ɔoosire-daá ɔɔé Galilée fárándí-daá.

23 Nge woobó ɔóó téeɔi bánjáa ti sɔsɔ Nazaréeti né tidaá. Bulá bilé ge na wenti anɔébiwá waavónhmati né ikóodi; belé baavónhmati ge sɔsɔ: «Sɔ bayáa yi ge sɔsɔ Nazaréeti ní.»

3

Yaayá wánlám ɔráa waázu Yudée tɛwólóo-daá

(Ibéeɔ Mat 1.1-8; Lúk 3.1-18; Yoh 1.19-28 ɔɔɔ)

1 Bowóró ge Yaayá weení wénlirii ɔráa lím-daá wónzóo we túúbá lím né waadɔ ulí Yudée tɛwólóo-daá wánlám waázu sɔsɔ:

2 «Igéé mílakási, káma Isóo-dée kowúróo waajóo.»

3 Yaayá-dée tóm ge anɔébi Esáya waavónhmati sɔsɔ:

«Lowú nakírɔ woowo tɛwólóo-daá sɔsɔ:
“Igbíri Đádoo-dée níbááwo,

izízi idée níbeyísi.”»

⁴ Raakúmí-dée fónḡi tóko ge Yaayá sóona bika tónḡe ḡanbára nyaarée idinḡó-daá. Biḡa né, igíḡim ge cíbáani na tóonu.

⁵ Yerusaléem na Yudée ríḡa, na Yorḡáani buwá fárańdí-daá iráa wóngoní ɔ́

⁶ bándim bedée alaháacíwá iráa-daá, bika wénlirii we lím-daá wónzḡo we túúbá lím Yorḡáani buwá-daá.

⁷ Yaayá waana sisi Fariizi nba ḡabata na Sadusée nba wóngoní ɔ́ sisi iliri we lím-daá ɔso we túúbá lím. Nna ge wḡḡó we sisi: «Míi boḡzá ana ḡó! Weení waawili ná míi sisi ísé uli Isḡo-dée tḡm founáa tuiḡḡo né tidaá.

⁸ Ilá lakási sínwili sisi mílilá túúbá ikée né;

⁹ Ikamaázi mídaá sisi míjaajaa ge Ibrahim né biḡé. Káma, ménveerim míi sisi Isḡo wánbuzi ikpḡo bó ana ḡó ibisina Ibrahim kutoluú-de biya.

¹⁰ Bángburi kpenbiiyá si bebeli na tíni tigutolini de né. Tuiwó wenki kiríḡa kíḡánḡḡo biya kazḡo nba né, bénbeli ki baḡḡo nimini-daá.

¹¹ Lím-daá ge móó ménlirii míi mozo míi túúbá lím na biwili sisi mílilá túúbá ikée, amá, weení igereḡe mówóro né waagili ma. Mádatála malzi yi takamwá. Ilé si iliri ná míi Kezeḡa ḡaciri-ciri nḡa-daá na nimini.

¹² Iḡókina kífalanáko unḡózi-daá, sisi ulzi tola foḡḡo bika ikpḡo mii ibiri igbeewú-daá, na ikpḡo tola ibiri nimini idánḡim né idaá biḡe.»

Yaayá weeliri Yeésu lím-daá

13 Búdée sáátı ɣe Yeésu waagálíná Galilée ı́kónı Yaayá-jó Ƴorodáanı buwá-jó sısı iliri Ƴı lím-daá.

14 Yaayá wɔɔjɔ́ɔlı Ƴı ıtó Ƴı sısı: «Móó mómɔ́ɔna kɔ mɔ́ɔ́ɔnı nyó́jɔ́ nlıri ma lím-daá nzo ma túúbá lím, na nyóó ngúti nyó́ngɔ́nı mójɔ́?»

15 Amá, Yeésu woobúsi Ƴı sısı: «Yelee dı́lá bilé leleedó, káma, bilé ɣe bımɔ́ɔna dı́lá wenbí bıríŋa Isóo wɔɔbóózi né.» Nna ɣe Yaayá weedisi iliri Yeésu lím-daá.

16 Weeliri Yeésu lím-daá ı́lı né, búdée sáátı kımı ɣe ı́sóódáá waadɔ́ló, nge Yeésu waana Kezeŋa Ðacıri-cıri ńga wéngedım nyazi dıvóóre kófulóńde bilé kɔ́kónı kosóm ı́rɔ́zi.

17 Nge baanı lowú nakırı ı́sóódáá sısı: «Ceenı ɣe Mebiyaaló máábá mózɔ́lé Ƴı né. Iro ɣe máádó médeé sɔ́lım rıŋa.»

4

Sitáanı waayı Yeésu kɔ́dósi

(Ibéeŋ Mrk 1.12-13; Lúk 4.1-13 dɔ́ɔɔ)

1 Nna ɣe Isóo-dée Kezeŋa wooboná Yeésu tɛwólóó-daá sısı Sitáanı ı́yı Ƴı kɔ́dósi.

2 Wɔ́jɔ́ wé neéle nuvoowú na ı́daawó ı́dedı ı́dɔnyóo wóró né, nge nyóósi waalá Ƴı.

3 Nge Sitáanı woogóduu ı́jɔ́ ıtó Ƴı sısı: «A nyéɣée Isóo Biyaaló, to bó ana abı́si kı́djíım.»

4 Amá, Yeésu woobúsi Ƴı sısı: «Baanmáa Isóo-dée Tóm Tákaradá-daá sısı: “Bıdeké ı́kíjíım riké ɣe ı́ró wéndjii na ı́sóo weezuú-daá, amá, ŋmatıre rıŋa dı́nlınáa Isóo nɔ́o-daá né dɔ́ɔɔ ɣe.”»

⁵ Nna ge Sitááni wooboná Yeésu Yerusaléem Isóo-déé téédí-daá, یدھے qaána kóbońga kujjó-daá.

⁶ Nge woódó yi sɪsɪ: «A nyéggé Isóo Biyaaló, to nyádi nzúu ade, káma, baanmáa Isóo-déé Tóm Tákaradǎ-daá sɪsɪ:

“Isóo wánv́áa یدھے malááyíkawá wéde sɪsɪ bekpéki nya banóózi-daá na nyónonó ikotuúli bóóre.”»

⁷ Nna ge Yeésu woódó yi sɪsɪ: «Baadánmáa Isóo-déé Tóm Tákaradǎ-daá sɪsɪ: “Ndándaaazi Nyádóu Isóo nbéé sɪsɪ wánbuzí?”»

⁸ Sitááni waadási iboná yi b́os kóbońgi nakíri kujjó-daá, nge waawíli yi quúlínya ríŋa na kídeé ásíce,

⁹ nge woódó yi sɪsɪ: «A nyáágá nyádóná-ro ngúu ma téédí, mánv́áa nya biríŋa.»

¹⁰ Nna ge Yeésu woódó yi sɪsɪ: «Laná ma bolíni, Sitááni! Káma, baanmáa Isóo-déé Tóm Tákaradǎ-daá sɪsɪ: “Nyádóu Isóo riké ge nyónguú téédí, b́ika iriké ge nyánlám bowotá.”»

¹¹ Nna ge Sitááni weedǎe iyéle yi. Nge malááyíkawá woogóduu Yeésu-jó balá yi bowotá.

*Yeésu waabáazi یدیمهه Galilee laadóo-daá
(Tbéeŋ Mrk 1.14-15; Lúk 4.14-15 dǎdǎ)*

¹² Yeésu waaní sɪsɪ boodo Yaayá sáraka. Waaní bilé né, nge waalí nna یدھے Galilee.

¹³ Amá, idokúti یدو Nazaréeti, weedǎe یدو Kaperinawóm lúré kóbońde-jó, Zabulóoni na Nefitalíi bedéé laadási-daá,

14 na wentí anǵébi Esáya waanmáti né ikóodi; tǵlé ge sɪsɪ:

15 «Zabulóoni-déé laadóo, na Nefitalii-déé laadóo mídílaána tenkú, na Yoroódaani buwá-déé foóloó kɪganáa né,

Nyóó Galilée, uráa bedekéé Yahúúduwá né bedéé laadóo,

16 Zamóo kowe temenuú-daá né

kɪna ɖenyem kóbóŋɪ,

bɪka ɖenyem ɪɖɔ kɪlí

sím-déé temenuú téeɖɪ-daá.»

17 Bídíŋa-ro ge Yeésu waabáázɪ waázu lám sɪsɪ: «Igéé mílakási, káma, Isóo-déé kowúrúo waajóo.»

Yeésu waayáa tiiná kpaaráa nɔónáázá ɪbɪsɪná we ɪwanbaaráa (Ibéeŋ Mrk 1.16-20; Lúk 5.1-11 ɖɔɖɔ)

18 Waadála Galilée tenkú nɔó-jó né, nge waana uráa nɔóle uró na igoobú, bónlóo biruú, káma begéé biríni looráa ge; uráa bemí bayurá ge Simóoni weení baava yɪ sɪsɪ Pétro né, na Andirée.

19 Nge Yeésu wɔɔɔ wɛ sɪsɪ: «Igóvú ma bɪka mabɪsɪná mí wenbá bánjáá uráa sɪsɪ bófu ma né.»

20 Nna-ńna ge beeyéle biríni bofu yɪ.

21 Woodúu bolíni né, nge waana koobíya nɔóle: Yaakúbu Zebedée biyaaló na igoobú Yohááni, bɔwe bedéé kpíírúo-daá bána bajaa Zebedée, bónnyoɔzɪ bedéé biríni. Nge waayáa wɛ.

22 Nna-ńna ge beeyéle bedéé kpíírúo na bajaa bɪka bofu yɪ.

Yeésu wénveerim Laabááro Kifeñgi bika wánwaazí kɔdɔndɔnáa

²³ Nge Yeésu woobó wéngilim Galilée laadóo ríŋa-daá wánwílí uráa Isóo-dée tóm Isóo ɔaazeedé*, wénveerim we Isóo-dée kowúróo-dée Laabááro Kifeñgi bika wánwaazí uráa-dée kɔdɔmíní baa wentí na bedée mádafiyati.

²⁴ Iráa waaní bánŋmatí Yeésu-dée tóm Sirii téédɔwá ríŋa-daá, nge bóngɔɔnóa yi wenbá baríŋa bényelén né, na kɔdɔndɔnáa na wenbá zíiniwá wánjaari we né, kazáladéedɔ-dɔnáa na gaala-gáálási, bika Yeésu wánwaazí we.

²⁵ Zamóo kóboŋgi fóo na ku yi. Badaá nebére waagálíná Galilée na téédɔwá fuú tɔdamáa né, na Yerusaléem na Yúdée na Yɔrɔdáani buwá-dée fɔolóo kɔiganáa.

5

¹ Yeésu waana zamóo né, nge waagba búu-daá* tkójóo. Nge ɔdée wanbaaráa woogóduu ɔjó.

*Wenbá si bokóyuú fɛzɪrɛ Isóo-jó né
(Tbééŋ Lúk 6.20-23 ɔɔɔɔ)*

² Nna ge waabáazi we wílí sisi:

³ «Wenbi-niini-dɔnáa ge wenbá banyɪ bewenbé-daá sisi begéɛ kadanburósi né, káma, badɔná Isóo-dée kowúróo.

⁴ Wenbi-niini-dɔnáa ge wenbá bojóo ɔúkúru né,

* **4:23 4.23** *Isóo ɔaazeedé*: Tem-daá né, fáránídí nakiri-dée uráa wóndóm sisi: Isóo raazeedé; nebére sisi Isóo yaazeedé. Tóm kóɔŋti tum tɔnábílé. * **5:1 5.1** *Kpoo kɔjɔó nóowa níi kɔna háli lobe níi kée bɔwóɔ kóɔmíɔ ge. Bɔwóɔ ɔmí ɔŋŋmatí waázu Yeésu waalá kɔ búu-ro né-dée tóm ge.*

káma, Isóo wénbexelí we.

⁵ Wenbi-niíni-dínáa ge wenbá bojooo dɔyɔɔyɔɔ
né,

káma, Isóo wánlám we laadóo kujooɔɔ.

⁶ Wenbi-niíni-dínáa ge wenbá boóóo wenbí Isóo
soolée iró ɪɔɔná né, ɔóóo na we nyóósi na
doolóóo né,

káma, babokááata wánzím.

⁷ Wenbi-niíni-dínáa ge wenbá bännuí baranáa
konyóm

né, káma, Isóo wánnuí bagonyóm.

⁸ Wenbi-niíni-dínáa ge wenbá bewenbé-daá ɔóóo
ɔaciri-ciri né,

káma, bännáa Isóo.

⁹ Wenbi-niíni-dínáa ge wenbá bánjaanáa
baranáa fexzire

né, káma, si bayáa we ge sisi Isóo-dée bíya.

¹⁰ Wenbi-niíni-dínáa ge wenbá bännáa wahála,
káma, bovoóo Isóo-dée níbááwɔ na
toovonúm né,

káma, badúná Isóo-dée kowúrúo.

¹¹ Wenbi-niíni-dínáa ge mígée a bigée bándóódi
mí, bannaazí mí bika bónbuunáa mí tómwá
ndi-ndi móróózi.

¹² Iváári bika bulá mí niíni, káma, mídée
kiverewɔ wɔɔɔóóo ɪsóódáá. Bulé dɔdɔ ge
baanáazi andébiwá baavónídee mí níbááwɔ
né.»

*Yeésu wéngexezináa ɪwanbaaráa dóm na
ɔenyem*

(Ibéeŋ Mrk 9.50 na Lúk 14.34-35 dɔdɔ)

13 «Mínyóó mígéε na djuúlínya-dée dóm. A dóm waazí níni, nḡíní ge bánlám bi na bitálam níni dḡḡ. Asée bókḡóó bi ge bebédḡ asu bika uráa inḡḡ bi.

14 Mínyóó mígéε na djuúlínya-dée dḡenyem. Téédḡ baama ti búḡ kḡjḡó-daá né, tídanmḡsḡ.

15 Ngó bódónzóm fitíla na bókḡóó gbégídi bofu kḡrḡ. Amá, bḡngbḡwḡḡ kḡ ge batínu isóódaá na bika bilósi báa weení ḡaána-daá.

16 Bulé dḡḡḡ ge mídéε dḡenyem mḡóna kilósi, báa weení ina mílakásḡ kazóó nízi, na basá Míjaa urε isóódaá né.»

Yeésu wánlám waázu Múúsá-dée Mará-rḡ

17 «Ikamáázḡ sḡsḡ mḡógónḡ sḡ maḡí Múúsá-dée Mará na anḡébiwá baaganáa-dée ḡmáádḡ. Mḡdḡkónḡ sḡ maḡí ti, amá, mḡógónḡ ge na tibízi tikóodi.

18 Ménveerím mí toovonúm sḡsḡ: hálḡ djuúlínya ikuró ge, Mará-daá báa ḡmáádḡ-bú yáá tomka tándḡ.

19 Bulé né, weení idofu Mará amó adaá kḡḡḡḡḡ báa dḡgéε kúmuudé, nge weeyéle baaganáa ikízi ḡε né, sḡ bayáa yḡ kúmuú ge Isóó-dée kowúrḡ-daá. Amá, weení woovu ti nge waawíli ti uranáa né, sḡ bayáa yḡ kḡbḡní ge Isóó-dée kowúrḡ-daá.

20 Ménveerím mí sḡsḡ a mídéε toovonúm fáa tḡḡóó bikíli Mará wíliḡáa na Faríizi nba, mídánzḡḡ Isóó-dée kowúrḡ-daá.»

Yeésu wánlám waázu baaná yeé-dée tóm-rḡ

21 «Mííníi sɪsɪ baanmáti dájáájaanáa sɪsɪ: “Ndángúú ɪró; weení waagu ɪrówó né, bánvɔónáa yi.”

22 Amá, mósó ménveerím míi sɪsɪ: weení weeyee ná ɪrówó baaná né, bánvɔónáa yi; weení wɔódó ɪrówó sɪsɪ ɪvéyina lomaazé né, bánvɔónáa yi; weení waadúú ɪrówó sɪsɪ djiinde né mósóna baɖu yi azáába nimíni-daá.

23 A bigéee sɪsɪ nyáádála Isóó sarási dɔalandé sɪ nlá Isóó saróó, nge nyóódóózi sɪsɪ nyórówó yééna nya,

24 sɪ nyázaróó sarási dɔalandé ɪzá-daá bika nbó nnyóózi nyána nyórówó mílówótáá naaní ngábɪsɪ nlá ke.

25 A nyána naáru tóm, caari nyádi ɪnyóózi ti míléení míwe níbááwu-daá né, na ɪlé íkókónu iboná nya tɔmvɔóraa-jó, belé bɔkpóó nya becéle sóójawá bɔto nya sáráka.

26 Ménveerím nya tovonúm sɪsɪ, a ndefere tá birína bité, nyévéyí nyánlí nána.»

Iró ɪlí ɪɖeló yáá ɪwaaló wóró-déee tóm

27 «Mííníi bɔódó sɪsɪ: “Nkalíi ndɖeló yáá nwaaló wóró” né.

28 Amá, mósó ménveerím míi sɪsɪ: ɪró weení waana naáru ɖeló ɪcílí yi né, ɪtílí sɪsɪ waalíi ɪɖeló wóró iwenbiré-daá.

29 A bigéee nyáázíre kíɖiiwú wényelii kɔ ge nyánlám alaháací, ɪzɪ ɖe nɔ bolíni, káma, bijóóó sónci nbéɖi nyédéee ɖeelí na nyárína nzóú azáába nimíni-daá.

30 A ngó nyánóónu kíɖiiwú wényelii kɔ nyánlám alaháací, ce yi nbéɖi bolíni, káma,

nbéḍi nyánóóni kóḍomí cḵóó sóníci na nyárina
nzúú azaába nimíni-daá.»

Aló kizii-déé tóm

(Ibééḡ Mrk 10.11-12; Lúk 16.18 ḍḍḍḍ)

³¹ «Bḵḵḵḵḵḵ ḍḍḍḍ sisi: “A naáru weegizi
iḍeḷó, ícéle yi wasíka kínwílí sisi weegizi yi
né.”

³² Amá, mḵó ménveerím míi sisi weení ırına
weegizi iḍeḷó biḵekéé na sisi waalí ıwóró né,
weeyele ná aló ımó ılıı ıwóró a biḡéé si woobó
ısaá naáru; ngó bilé ḍḍḍḍ ge weení woodḵooná
aló weení naáru weegizi yi né, bodḵú woodḵooná
naáru ḍeḷó.»

Ḍuunáa-déé tóm

³³ «Míídáníi ḍḍḍḍ sisi bḵḵḵḵ ḍájaajaanáa sisi:
“A nyóóḍúúná Isóó ızá-daá sisi nyánlám wenbí
né, asée nlá bi ge.”

³⁴ Amá, mḵó ménveerím míi sisi íkoḍuuná
nabóru. Íkoḍuuná ısóódaá, káma, Isóó-déé
kowuro-gbelé ge biḡéé,

³⁵ cáńfáná ade laadóó, káma, keḡéé Isóó-déé
novó ḍaazıḍé ge, cáńfáná nduuná Yerusaléem
tééḍi, káma, tiḡéé Isóó Wúro Kóbḵní-déé tééḍi
ge.

³⁶ Ngó nkoḍuuná nyáḡḵḵḵ, káma, ndánbuııı
nlá nyáḡḵḵḵ-daá nyoká kóḍomóó ıbııı
kífólomóó yáá kíkpedḵó.

³⁷ Wenbí si ılá né ge sisi a bḵḵḵḵḵḵ míi tóm,
a mínyııı ti, idııı sisi: ılıı; a míııı ti, sisi: Aayıı.
Wentıı bónzuurıı né wánlıınáa Sitáanı-jó ge.»

*Iró ɪlá na befére yi né-dée tóm
(Ibéeŋ Lúk 6.29-30 ɖɖɖɔ)*

³⁸ «Mííní bɔɔdó sɪsɪ: “A ɪró wɔɔyó nyáázíre, waazíre ge bónyóm befére; a weebelí nyégéle, bénbelí ɪdé-ńɖe.”

³⁹ Amá, mɔ́ mɛ́nveerím mí sɪsɪ: A ɪró waalá mí bɪdaavé, íkefere yi. A ɪró weejé nya kadaná nyédeegbeluú kíɖiiwú-rɔ, keezi kɪganáa njéle yi.

⁴⁰ A naáru si iboná nya tɔmvsoró-jó ibuuná nya tóm na ɪkpóɔ nyédée ɖaaziki, yele ɪkpóɔ bɪkpedína kpáyɪ.

⁴¹ A naáru waagba nya ɖóóle sɪsɪ nzóu yi sɔ́tɪ nboná háɪ kiloméétawá natíle, sɔu nboná natínáázá.

⁴² Fa weení wánzolóu nya né, bɪka ngí weení ɪzɔ́lée ngí yi né.»

*Izólí míbáɖaanáa
(Ibéeŋ Lúk 6.27-28, 32-36 ɖɖɖɔ)*

⁴³ «Mííní bɔɔdó sɪsɪ: “Sɔɔɪ nyórowó bɪka nɪzɪ weení ɪdánjaa nya né báɖááre.”

⁴⁴ Amá, mɔ́ mɛ́nveerím mí sɪsɪ: Izólí míbáɖaanáa, bɪka ɪsólɔ wenbá bánv́aa mí fúkúmsi né bɔɔɔ,

⁴⁵ na ɪbɪsɪ toovonúm Míjaa weení ɪwe ɪsódáá né ɪdéé bíya. Káma, ɪsɔ́ waalá wɪsɪ ge sínlosí ɪráavénáa na badaavé né baríŋa, wényeli téeɔ wánnú ɪráavénáa na badaavé né beɖée fási-daá.

⁴⁶ A wenbá bɔzɔ́lée mí né beriké ge mízɔ́lée, kɪverewɔ wenkí ge míɖamáa ɪsɔ́-jó. Bɪlé ge tikée mɔ́uráa ɖɖɖɔ wánlám.

47 A mígoobiya riké ge mínzeé, we ge maamaáci mílálá. Bilé ge wenbá baasu Isóo né ḍọḍọ wánlám.

48 Wenbí n̄n̄ináa Míjaa weení t̄we isóodáá né t̄bá iz̄iz̄éé né, mínyóó ḍọḍọ iz̄ízi bilé.»

6

Saróo lám-déé tóm

1 «Ikalá mídéé ađíini iráa-daá sisi na bal-aakáaru ikábisi míró. Tífa mívéyina kiverewo nakiri Míjaa weení t̄we isóodáá né ijó.

2 A bigéé nyóó nyánváa kadanborósi nabóro, nkalá hálí iráa laakáaru t̄bisi nyóró n̄n̄ináa munáavikíwá wánlám Isóo d̄aazeedé na níbáanı-daá né; belé bánlám bilé ge na iráa isá we. Ménveerim mí tovonúm sisi belé bánm̄ōo bedéé kiverewo nbilé.

3 Amá, nyóó, a si nva kadanborósi nabóro, nyánóonu nibuwó íkatulí wenbí kíđiwú waava né,

4 na bilóo nyána weení nyáává yi né mílówótáá, na Njaa weení wánnáa súmúú-daá né, ífere nya bidéé kiverewo.»

Nhíni bimóona beséé Isóo né

(Ibéeñ Lúk 11.2-4 ḍọḍọ)

5 «A si iséé Isóo, íkalá nyazu munáavikíwá wánlám né, belé bánborósi ge bazíhée Isóo d̄aazeedé yáá níbaadará na buco iráa ríña ina we. Ménveerim mí tovonúm sisi baaján bánm̄ōo bedéé kiverewo nbilé.

6 Amá, nyóó a bigéé si nzéé Isóo, sus nyáđámí-daá ndo tará na nzéé Isóo n̄na súmúú-daá, na

Njaa Isóo weení ɔbeéna súmúú-daá né, ífére nya bídéε κινερεω.

⁷ A si isée Isóo, íkokpóo ηmature tomm bídénderé bika míláána tóm kóduńti tivéyina fózure né busi nńunáa wenbá baasi Isóo né wánlám né. Belé bedée lomaazé ge sisi, asée uró waanmáti bodóo na Isóo umu idée solónđi.

⁸ Íkamáazi we, káma, Míjaa Isóo nyi wenbí bijaarée mí né naaní ɔbózi yi.

⁹ Iní nńíní bımóona isólu Isóo né:

Đájaa weení ɔwe isóódaá né,
yele uráa ɔtılı sisi nyégée đacıri-ciri-dóu ge;

¹⁰ nyógowúrátı ikedi ade laadóo-ro,
bála nyózoolım ade laadóo-ro nńunáa bánlám
isóódaá né.

¹¹ Fa đaa sinje wıre-dée kíđım.

¹² Ce đaa đéđée yısıtıwá,
nńunáa đénjem wenbá baayısıná đaa né.

¹³ Nkeyele đaa đısála ıberε-dée kodósi-daá,
amá, laná đaa bolını na Sitáanı.

[Káma, nyánaábıle kowúróo na yıko rıńa, na
ásicé-dóu kpoo leleedó halı bídénderé.
Amı.]

¹⁴ Bílé né, a bıgée mınjem mıránáa bedée
yısıtı, Míjaa weení ɔwe isóódaá né wénjem mí
đudó,

¹⁵ amá, a mıđenjem mıránáa bedée yısıtı,
Míjaa đudó ténjem mí mıdée ndı.»

Nńíní bımóona bofóki noó né

¹⁶ «A bıgée sisi mınókiná, íkocóo cómım
nńunáa munáavikıwá wánlám né. Belé
bónvorósi baazá-daá ge bika bódonnyoozi badı

na báa weení una sisi bɔvókíná. Ménveerím mí toovonúm sisi belé bánmóó bedée kiverewó nbulé.

¹⁷ Amá, nyóó, a bigée sisi nyónókíná, kɔ nyáázá bika nzaári nyágɔjɔó tulaarí,

¹⁸ na baaganáa íkatílí sisi nyónókíná; amá, yele bulóo nyána Isóó mílówótáá na bika umó weení wánnáa súmúú-daá né, ífére nya bidée kiverewó.»

*Dóóle wendé bimóna iró icáa de né
(Ibéeŋ Lúk 12.33-34 dɔdɔ)*

¹⁹ «Íkacáa dóóle umáári ade laadóo-ɔɔzɔ lénlé siizeeyá na koróo* wánbuzí bɔfɔrɔsɔ de yáá ŋmuláa wánbuzí bɔyó banmíílí de né.

²⁰ Íjáa dóóle umáári isóódáá, káma, ńna siizeeyá na koróo tánbuzi bɔfɔrɔsɔ de, cáńfáná ŋmuláa iyó basóo banmíílí.

²¹ Káma, lénlé nyédée dóóle we né, ńna dɔdɔ ge nyálaakáari we.»

*Fítíla kowe iró-dée tonso-ro né
(Ibéeŋ Lúk 11.34-36 dɔdɔ)*

²² «Ízire ge tonso-dée fítíla. A nyáázire na dɔdɔ, nyóónóó ríŋa we de nyem-daá ge.

²³ Amá, a nyáázire féyí-đéyí, nyáríŋa nyóowe temenuú-daá ge. A ngó bulé ge de nyem kowe nyóró né kée temenuú, yaatá bínbá binyóózi bilá temenuú ge.»

---

* **6:19 6.19** koróo: Bánzɔ nyuroó kpínde aso biléeri né, nyánnáa dɔbáazi seé bika bɔndɔwóo de háli dɔfɔrɔsɔ. Wenbi bɔndɔwóo de bilé né ge dájáyáa sisi koróo bilé.

*Isóo ge bımwóna dılá bōwotá
(Ibéeŋ Lúk 16.13 dɔdɔ)*

²⁴ «Naáru féyí wánbuzi ílá kóbónáa nɔ́le bōwotá: wéngizii kóɔm, isóólí lí níí; yáá wánmalanáa ɔ́dɔ kóɔm bika ɔ́kpeená lí níí. Mídánbuzi ílá Isóo na liideé bōwotá.»

*Isóo riké-ro ge ɔ́rɔ mɔ́ona ɔ́ɔ tamóo
(Ibéeŋ Lúk 12.22-31 dɔdɔ)*

²⁵ «Bɔ́rɔɔzi ge ménveerim mí sɔ́sɔ́ íkayítɔ́ mídɔ́ kídjím sɔ́ ɔ́dɔ na ɔ́ɔ́o weezuú-daá né, na kúsúúdi-ro. Weezuú waagíli kídjím bika tɔ́nɔ́sɔ́ ɔ́kíli kúsúúdi, yáá bɔ́dekée bulé.

²⁶ Ibɛɛŋná simsi: sídónɔ́uu, sídángom; ngó sídánjaa kídjím sɔ́máari kpeéni-daá, amá, Míjaa weení ɔ́we isóódaá né wénjelí sɔ́. Mínyóó míváyina fóóɔ́re bikíli simsi?

²⁷ Mídáá weení wánbuzi kɔ́ ɔ́dée ɔ́dɔ yití-daá ɔ́tándúuzi iweezuú báa cókɔ́.

²⁸ Tóo ngbaalá ge mínyítí mídɔ́ kúsúúdi-roɔ́zi? Ibɛɛŋná nyíɔ́dɔ́ na ɔ́dée féédítɔ́-dée kazóo, tídánlamí tuméɛ, tídánlɔ́,

²⁹ amá, wúro Sulemáana títɔ́ŋa na ɔ́dée ásícé, ɔ́dée kúsúúdi tacɔ́ná tɔ́.

³⁰ A Isóo wónzóo nyíɔ́dɔ́ tɔ́we sinje bika ceré sɔ́ bɔ́sɔ́ tɔ́ nimíni né lím níŋunáa dɔ́, ɔ́dónzóo mí bikíli bulé? Toovonúm fáa tɔ́dɔ́o-dɔ́náa mí.

³¹ Bulé né íkayítɔ́ mídɔ́ sɔ́sɔ́: We ge dɔ́ndjii. We ge dɔ́nnyóo yáá we ge dɔ́nzúú.

³² Wenbá baasɔ́ Isóo né mɔ́ona kɔ́ balá bulé, Mínyóó Míjaa Isóo nyi wenbí bɔ́jɔ́o mí takáásí né.

³³ Kaḡaa-déé, ɥjáa Isóó-déé kowúróó na wenbí bɪzɪzée yi né. Wenbí bɪrɪŋa bɪɣa bi né, wánváa mí bɪ.

³⁴ Bilé né, íkayítɪ mídɪ ceré-rɔɔzɪ sinje. A ceré-déé níbi wɔɔgónɪ, ɪró wánnáa nɣíní si ɪkɔɔná né. Báa wíre wendé na ɔɪdéé ɔɪwɪre ge.»

7

Bɪɔɔbóózi ɪró ɪfɔɔná ɪrɔwó (Ibéeŋ Lúk 6.37-38, 41-42 ɔɔɔɔ)

¹ «Íkafɔɔná naárɔ, na bádanɔɔná míɪ;

² káama, wenbí mínɔɔnáa baaganáa né ge si bafɔɔná mí, bɪka kímaazóó wenkí mínmaazɪnáa baaganáa né ge si bamaazi ná mí.

³ Ngbaalá ge nyébeéna keyiká kɔwe nyóɔwó ɪzɪre-daá né, bɪka nídánnáa ɔaagbetumuú kɔwe nyédéé-ńɔe-daá né.

⁴ Nɣíní ge nyánbɪzɪ ndó ngoobú sɪsɪ: “Yelee malɪzɪ keyiká kɔwe nyáázɪre-daá né,” bɪka ɔaagbetumuú ge nyédéé-ńɔe-daá.

⁵ Munáávikí, ɪzɪ ɔaagbetumuú nyáázɪre-daá naaní na bɔɔ nya nna kazóó nɪzɪ keyiká kɔwe ngoobú ɪzɪre-daá né.

⁶ Íkɔkɔwó wenbí baalɪzɪ bi basí Isóó né ɪfa fáázɪ. Íkɔkɔwó kejɪsɪ ɪɔ afawá na tíkɔkónɪ tɪnónɪ si bɪka fáázɪ ɪfaná mí ɪzá sɪnyásɪ mí.»

Isóó wánváa ɔáa kazóó níbi ɔánzɔlóó yi né (Ibéeŋ Lúk 11.9-13 ɔɔɔɔ)

⁷ «Íbóózi, bánváa míɪ; ɥjáa, mínɣúú; ɪgótɪ, bándɔlóó míɪ.

8 Káma, weení urína wónbɔɔzɪ né b́ánv́áa yi, weení wánjáádɪ né wónyúúu b́ika weení wónɔtɪ né b́ándulúu yi.

9 Mídáá naáru we a ibú wɔɔbɔɔzɪ yi kpónó, wánv́áa yi bóore?

10 Yáá a wɔɔbɔɔzɪ yi tíndɛ, wónɔwɔwɔu dómɪ tfa yi.

11 Na birína mídááv́é né, mínyɪ ḿinv́áa ḿibíya wenbí b́jɔɔo kazoo né. B́ínlám nɛt́íní na Ḿijaa weení twe tsóódáá né ídánv́áa ibíya kazoo níbi wenbí b́ónbɔɔzɪ yi né.

12 Ilá baaganáa wenbí birína ḿizɔɔléε sɪsɪ belé bála míɪ né, káma, blé ge Múúsá-dée Mará na andébiwá baaganáa waawíɪ.»

*Dám wɔɔɔ kéndɛenáa weezuú-daá né
(Tbééh Lúk 13.24 dɔdɔ)*

13 «Izɔu ná d́ám wɔɔɔ kadawála né, káma d́ám wɔɔɔ kaawála né, na níb́ááwɔ kɪwála kɪɔɔzɪ féyí káále nɔh́é né wéndɛé nimíni-daá ge. Nge kilé ge uráa d́abata wánmonáa.

14 Amá, d́ám wɔɔɔ kadawála né, na níb́ááwɔ kɪdawála kɪɔɔzɪ ɔɔɔ káále nɔh́é né, wéndɛé weezuú-daá ge. Iráa ɔ́ko wónɔbɔɔná ku kilé.»

*Andébiwá bobot́ńáa-dée tóm
(Tbééh Lúk 6.43-44 dɔdɔ)*

15 «Iguná laakáari na andébiwá bobot́ńáa. Bónɔnɪ ḿj́ó né, bogozóona ge nyazi féeni. Amá, badaá, káwɔ-káwɔwá ge begéε.

16 Balakási ge ḿíndɪlɪ na we, káma, b́ódónɔrɪ furúu bíya sɔɔzɔɔzɪ-daá, yáá kɪjɪɪlúu bíya b́ovóm-daá.

17 Τιτωώ kazóó nígi wándóó bíya kazóó níba γε, bíka τιτωώ kídaavé né ιδο bíya badaavé né.

18 Τιτωώ kazóó nígi tánbuzi kíδο bíya badaavé né, yáá τιτωώ kídaavé né ιδο bíya kazóó níba.

19 Τιτωώ wenkí kirína kídanóó bíya kazóó níba né, bénbelí ki γε badó nimíni.

20 Bílé né, andébiwá bobotínaa, balakási γε míndílí na we.»

*Wenbá si basóó Isóó-déε kowúróó-daá né
(Ibéeη Lúk 13.25-27 ρσρσ)*

21 «Bídekée wenbá barína bánjaá ma sisi: “Đádóó, Đádóó” né, si basóó ná Isóó-déε kowúróó-daá, amá, wenbá bánlám Majaa weení ιwe isóódaá né ιδée σοólm né γε.

22 Tóm fóódi wíre wándalí né, qabata wóndóm ma sisi: “Đádóó, mányi sisi na nyáyíδε-daá γε dáanhmáti iráa Isóó-déε tóm, dídoó zíiniwá ya. Na nyáyíδε-daá, dáála maamááciwá qabata.”

23 Na mobúsi we sisi: “Ketengere mádatíli míi; ulaná ma bolíni, mínyóó wenbá mínlám bídaavé né.”»

*Đaána baama ke bótangbalóó yáá kanyína-ro
né
(Ibéeη Lúk 6.47-49 ρσρσ)*

24 «Iró weení waaní tóm mánhmatí míi ti dó né, nge woovu ilá wenbí tínbóozí né, cóóó γε nyazi iró ásénsi-dóó weení waama idóó bótangbalóó-ro né.

25 Tééwo waaní, búuzi isu siyelí, fefelimá kóboná iféti na dóni, birína bíkoróna dóó kemí;

amá, dɔ́o kemí kadasála, káma, bótangbalóo-ro ge baazíi kedéé dɔ́zɔre*.

²⁶ Amá, ɔ́ro weení waaníi tómmán̄matí m̄íi tɔ́o né, nge ɔ́dalá wenbí tɔ́nbɔɔzɔ́i né ɔ́ɔɔo ge nyazɔ ɔ́ro kojɔ́o féyí-dúso weení waama ɔ́dɔ́o kanyíŋa-daá né.

²⁷ Tééwo waaníi, búúzi isu sɔ́yelí, fefelimá kóbońá ífétí, nge dɔ́o waazála kabá konúúdi.»

Yeésu wánlám waázu na yíko

²⁸ Yeésu waan̄matí tómmwá tɔ́m bité né, nge ɔ́déé wɔ́lɔ́i waabá bulá zamóo bití.

²⁹ ɔ́dánwɔ́lɔ́i nyazɔ bedéé Mará wɔ́lɔ́d́áa wánwɔ́lɔ́i né, amá, wánwɔ́lɔ́náa yíko wenkí ɔ́sɔ́o weejéle yɔ́i né ge.

8

Yeésu waawáazi cenɔ́ŋa

(Ibéeŋ Mrk 1.40-45; Lúk 5.12-16 dɔ́dɔ́o)

¹ Yeésu weedí bóso né, nge zamóo kóbońgɔ́ woovu yɔ́i.

² Nna ge cenɔ́ŋa nekére woogóduu ɔ́jó kosóm waazá-daá kotó yɔ́i sɔ́sɔ́: «Kóbońí mányɔ́ sɔ́sɔ́ a nyózoóléé, nyánbuzí n̄yéle mawáa malá dɔ́acɔ́ri-cɔ́ri.»

³ Nge Yeésu wɔ́ɔ́vó ɔ́nóónɔ́i itekiná ke ɔ́tó ke sɔ́sɔ́: «Ín, mózoóléé, waa nlá dɔ́acɔ́ri-cɔ́ri.» Nge n̄na-n̄na ge kedéé cenítɔ́i waawáa kalá dɔ́acɔ́ri-cɔ́ri.

⁴ Nge Yeésu wɔ́ɔ́dó ke sɔ́sɔ́: «Welesi nnítɔ́i ma kazóo. Nkeféeri naáro wenbí bulá né. Amá, bo

* **7:25 7.25** **ɔ́zɔre**: Baayáa sɔ́sɔ́ dɔ́zɔre né, bó weená bángaá ade naaní babáazi d̄amí máa né nbulé.

Isóo sarási landó una wenbí nyójóóo né, na nlá saróo wenká Múúsá woódó sɪsɪ bála né, na báa weení ɪtɪlɪ sɪsɪ nyááwáa.»

*Róoma sóója kóbɔní-dée toovonúm fáa
(Tbééh Lúk 7.1-10; Yoh 4.43-54 ɔɔɔɔ)*

⁵ Yeésu sɪ ɪsɔs Kaperɪnawóm téédɪ-daá né, nge Róoma sóója kóbɔní naárus woogóduu ɪjó wánvɪnɪ yɪ sɪsɪ:

⁶ «Kóbɔní, médéé bɔwɔtá-dóo lewáa ɔaána biilí yɪ ɪbá wényéelém.»

⁷ Nge Yeésu woobúsi yɪ sɪsɪ: «Mónbodé magáwaazi yɪ.»

⁸ Nge sóója kóbɔní woobúsi yɪ sɪsɪ: «Kóbɔní, mádatála nzús máɔaána-daá, amá, ηmatɪ tóm bú kóɔm, médéé bɔwɔtá-dóo wánwáa.

⁹ Máɔɪɪɪɪ mównéa médéé kóbɔnáa, bɪka mównéa sóójawá médéézɪ médéé ɪméré-daá. A móódó médéé yomɪ sɪsɪ: ɔɔɔ, wéndɔé ɔɔ; a mááyáa weení né, wóngɔnɪ ɔɔ; a móódó naárus sɪsɪ la ɔó, wánlám ɔɔ.»

¹⁰ Yeésu waanɪ ɪró ceení-dée ηmatɪre né, nge biɪlá yɪ mááɔé ɪtó wenbá bovoo yɪ né sɪsɪ: «Ménveerím míɪ toovonúm sɪsɪ, mádanáa ta toovonúm fáa nηɪnáa bɪna bɪɔaká Israyéelɪ bɪya-daá.

¹¹ Ménveerím míɪ sɪsɪ ɪráa ɔabata wángalɪnáa wɪsɪ ɔaagalɪɔé na sɪɔaagaladé fáránɔí bána Ibrahim na Isaáka na Yaakúbu, boyóózi bɔcɔo beɔɪ Isóo-dée kowúrɔo-daá.

¹² Bɪka wenbá báta basús kadaá né, bebédɪ we asɔ temenuú-daá bewɪɪ balá mányɪ lé.»

13 Nge Yeésu woadó sóoja kóbóní sɪsɪ: «Bo ngbé; nyédée toovonúm fáa wényèlìi nyúú wenbí nyóóbóózi né.» Nge kóbóní-dée tumelandó waadawáa saáti kɪmí nóó.

Yeésu waawáazi Pétro nɔɔzɔ na kudɔndɪnáa dɔbata

(Tbééh Mrk 1.29-34; Lúk 4.38-41 dɔdɔ)

14 Bowóró né, Yeésu woobó Pétro-dée dɔána. Nge woadɔɔná Pétro nɔɔzɔ ɪvínée wánnyaadí bɪka ɪdɔnɔ́ ɪbá kizoláa.

15 Yeésu weedekiná ɪnóónɪ, nge waawáa ɪkoró ɪdɔ yi kídjím.

16 Ðaaníja waalá né, boogóná Yeésu ɪráa dɔbata zíiniwá wánjaarí we né, na ɪdée ηmatɪre ge woadɔɔ ná zíiniwá tumí. Nge waawáazi kudɔndɪnáa boogónɪ né baríja.

17 Waalá bilé ge na wentí andébi Esáya waanmátɪ né ikóódi; tilé ge sɪsɪ: «Woadɔɔ dɔdɔ dɔdɔ mádafíyatɪ ɪɔ, bɪka ɪmɔ dɔgɔdɔmínɪ ríja.»

Íráa nebére soolée bofu Yeésu

(Tbééh Lúk 9.57-62 dɔdɔ)

18 Yeésu waana wenbí zamóɔ waalára kɪmɪlɪná yi né, nge sɪsɪ bétésíná ɪɪré kóbónɔ́dɔ-dée fúu lí níŋɪ-ɔɔ.

19 Nna ge Mará wɪɪdɔ náarɔ woogóduu ɪjó ɪtɔ yi sɪsɪ: «Kóbóní, báa lé ge nyéndɔ́dɔ mónóo nya ge.»

20 Nna ge Yeésu woobúsi yi sɪsɪ: «Sóóléérasi wená bóónɪ bɪka simísi wená dɔ́ndɔ́lɔ́, amá, ɪró Biyaaló féyina lénlé sɪ ɪfínɪ ɪféézɪ né.»

21 Bowóró ge Yeésu-dée wanbaaráa-daá naáru woódó yi sɪsɪ: «Kóboní, fa ma níbááwu mobó megébi majaa naaní.»

22 Nge Yeésu woobúsi yi sɪsɪ: «Kovu ma bika nyéle ɪsɪd́áa ibí bedée ɪsɪd́áa.»

*Yeésu waagazí fefelimá na lím bisála dɛfɛɛ
(Ibéeŋ Mrk 4.35-41; Lúk 8.22-25 dɔdɔ)*

23 Bilé bowóró ge Yeésu waagba kpíɪrú-daá, nge ɪwanbaaráa waaláázi yi.

24 Nna-ńna ge fefelimá kóboná waabáázi fetí lɪrɛ kóbonɔdɛ-ro bika bíndańdı kpíɪrú hálɪ lím wánzú kɪdaá. Amá, Yeésu we wónɔóm.

25 Nna ge ɪwanbaaráa woogóduu ɪjɔ befézi yi boɔo yi sɪsɪ: «Kóboní, lee d́áa, d́anzím!»

26 Nge Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Ngbaalá ge míjɔɔ nídaáre bilé, toovonúm fáa tɔd́ɔ-dɪnáa mí.» Nge waaguró ɪkazí fefelimá na lím, nge buzála buɔɔo dɛfɛɛ.

27 Nna ge bułá ɪwanbaaráa rɪŋa bítí hálɪ bónboozí badɪ sɪsɪ: «Iró ceení ge weení ge bukpɛdína lím na fefelimá wánlám wenbí woobóózi né.»

*Yeésu woódɔɔ zɪniwá ɪráa nɔ́le-ro
(Ibéeŋ Mrk 5.1-20; Lúk 8.26-39 dɔdɔ)*

28 Yeésu weedesɪná lɪrɛ kóbonɔdɛ-dée fúu lí ŋgɪ-ro Gadaráa téédı-daá né, nge ɪráa nɔ́le zɪniwá wánjaarı we né, waagálɪná boóláanı-daá begegerɛŋe sɪ basɪŋ yi. Bedée bánlám ɪráa bɪdaavé né weeyéle naáru tóngbooná níbááwu kımı.

29 Nge iráa bemí baabáázi agogo sisi: «Isóo Biyaaló, we ge nyózoólée na d́áa. Yáá nyóógónu si nva d́áa fúkúmisi naaní aliwááti Isóo waaziti ki né kitála.»

30 Afawá natírú ćóó na we bolini ćoko, tilé tiwe t́indji kidjím.

31 Nge źiniwá waavínú Yeésu sisi: «A bigéé si nd́óó d́áa, yeke d́áa d́isóó afawá fuúre d́ina d́idaá.»

32 Nge Yeésu waava ti wéde sisi t́ibo t́idéé. Nge źiniwá waalí iráa noóle bemí bozo tibó t́isóó afawá. Nge afawá waalí búoyóó kujóó-daá na sewóó t́isóó lúré kóbónde-daá lím idji ti t́isi.

33 Wenbá bengetí afawá tím né beeze bobó téedi-daá batí wenbí bulá né beféeri, na wenbí biwoóná źiniwá-d́ináa noóle bemí né.

34 Nna ge téedi-daá iráa ríja waagálu si bekéti Yeésu. Baana yi né, nge baavínú yi sisi ílu bemí balaadóo-ro.

9

Yeésu waawázi gaala-gááló nekéé (Ibéé Mrk 2.1-12; Lúk 5.17-26 d́odó)

1 Nge Yeésu waagba kpírúó-daá itési lúré kóbónde ibísi idéedi-daá.

2 Nna ge boogóná yi gaala-gááló kagavínéé kagibáláwo*-ro. Yeésu waana n̄íní baava yi toovonúm né, nge woódó gaala-gááló sisi: «Đokú nyádi móbú, mééjé nya nyédeé alaháacíwá.»

* **9:2 9.2** *kigbáláwo*: Kigbáláwo kumí kujóó ge nyazi d́oo tará bánzoóná uró né.

3 Nna ge Mará wɪlɪɔ́áa nebére wɔ́odó badaá sɪsɪ: «Iró ceení wánɲmatí wéngbɛɛnáa Isóó.»

4 Yeésu waadilí wentí bánmaazí né, nge wɔ́odó we sɪsɪ: «We-ro ge mɪnmaazí wenbí bɪdaavé né bilé.

5 Mɔ́dó sɪsɪ: bɛɛjé nya nyédée alaháácíwá, yáá mɔ́dó sɪsɪ: koró nnóɲ, bilééní bilowotáá, wenbí féyina káále.

6 Amá, mózzólée ɪtilí sɪsɪ Iró Biyaaló wená yíko ɪcé ɪráa bedée alaháácíwá ade laadóo-ro cé.» Nge wɔ́odó gaala-gááló sɪsɪ: «Koró ngbóo nyágɪgbáláwɔ ngbé nyédée.»

7 Nge ɪlé waagoró ikpé ɪdée.

8 Zamóo waana bilé né, nge kɪnɪ nɪdááre bɪka kínzám Isóó ɲɲɪnáa waava ɪráa yíko ɲɲɪnáa kɪna né.

*Yeésu waayáa Maatéwu sɪsɪ ifú yi
(Ibéeɲ Mrk 2.13-17; Lúk 5.27-32 dɔdɔ)*

9 Yeésu waalí ɲna wéndɛé né, nge waana abaaló naárɔ bánýáá yi sɪsɪ Maatéwu, ɪjóó wánmóu tikée ɪɪméré-daá. Nge wɔ́odó yi sɪsɪ: «Kovu ma.» Nge Maatéwu waagoró ifu yi.

10 Bɪgónɪ Yeésu ibó ɪsú Maatéwu-dée ɔ́aána-daá kíɔ́ɪm ɔ́ɪ. Tikée mɔ́uráa ɔ́abata na alaháácí-dɪnáa, bɔ́ogónɪ bɔ́cócó ɪjó bána ɪwanbaaráa béndɪi kíɔ́ɪm.

11 Faríizi ɲba waana bilé né, nge bɔ́odó Yeésu-dée wanbaaráa sɪsɪ: «Bɪyáásí ge mɪdée kóɔ́oní na tikée mɔ́uráa na alaháácí-dɪnáa booyóózi béndɪi kíɔ́ɪm.»

12 Yeésu waaníu bánḡmatí bilé né ge sɪsɪ: «Kɔdɔndɪnáa wánjáádɪ kɔ lákóta, alaafíyadɪnáa baaféyína yɪ.

13 Ibó ɪcáa tóm tɪna Isóo-dée Tóm waanḡmátɪ né tugutoluú; tilé ge sɪsɪ: “Konyɔnnɪrɛ waagɪlɪ ma fónɪɪ kpɪná míngóó sɪsɪ mílálá ma saróó né.” Káma, módɔkónɪ sɪ mayáa wenbá bazɪzɛé né, amá, alaháácí-dɪnáa-ro ge móógónɪ.»

Nɔ́ fɔkí-dée tóm

(Ibéeḡ Mrk 2.18-22; Lúk 5.33-39 dɔdɔ)

14 Yeésu waanḡmátɪ bilé bité né, nge Yaayá-dée wanbaaráa woogóduu ɪjó bɔbɔ́ózi yɪ sɪsɪ: «We-ro ge d́óó dána Fariizi nba d́ɔnd́órónókí nɔ́ ge nyédée wanbaaráa tónvɔkɪ.»

15 Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Mínmaazí sɪsɪ weetáhárɔ dɔndɪnáa mɔ́óna bɔcɔ́ó ɪzá nyínḡɪredáá sáátɪ wenkí bána weetáhárɔ né? Bídánlamí bilé. Sáátɪ nakírɪ wóngóní, bóngóní balízɪ yɪ bɔlɔwɔtáá. Bidée sáátɪ ge bónvɔkí nɔ́.»

16 Yeésu waadási ɪtó we sɪsɪ: «Naárɔ féyí wóngbɔwóó bɪsaawó kedeyóó kífalóó ɪto ná tóko kíbɪngɪ. Tífa bɪsaawó kífalóó wánjɪrɪ tóko kíbɪngɪ ge, bɔ́wó ɪnyóózi kíwála.

17 Ngó bilé ge bódónzuu solóm kífabɪ bɪdabɪ tá bité né tónḡe furuú kíbɪngɪ-dáá, tífa kínyáa ge, solóm ɪbíri ade, tónḡe furuú ɪlá ásáráwó. Amá, bónzuú solóm kífabɪ bɪdabɪ tá bité né tónḡe furuú kífalóó-dáá ge na bírɪḡa bɪcɔ́ó d́éyí-d́éyí.»

Yeésu waawáázı aló naáru bıka iféézi bú aléeréyóó

(Tbééh Mrk 5.21-43; Lúk 8.40-56 dɔdɔ)

¹⁸ Yeésu bamáa ηmatıre bulé né ge Yahúúduwá-dée kóbónı naáru wɔɔgónı ıká ıdɔná-ro waazá-daá ıtó sısı: «Λελεεκına ge meweeléε weevéti. Amá, kónı ngádınu nóónı ıro, wénvém.»

¹⁹ Nna ge Yeésu waaguró ına ıwanbaaráa batını ıwóró.

²⁰ Nge aló naáru azımá wéndınáa yı bowená bıızı fuú na nasıle nbulé né woogóduu itekiná Yeésu-dée tóko njóóre na ıwóró.

²¹ Aló ımó waamáázı sısı: «A dę máábıızı medekiná idóko, mánwaá.»

²² Yeésu weegéézi ıdı ıbééh yı, nge wɔɔdó yı sısı: «Đokı nyádı meweeléε, nyédée toovonúm fáa weeléε nya.» Sáátı kımı nóó ge aló ımó waaján ıwáa.

²³ Yeésu woobó ıtála Yahúúduwá-dée kóbónı ımó ıdée. Nge wɔɔmɔɔná foyısi-dınáa bángburı sı beđée ıró bım, bıka ıráa zamóó we ɔaána-daá bénwıı, bongoó†.

²⁴ Nna ge Yeésu wɔɔdó we sısı: «İlıı, káma, aléere tası, wónɔóm ge.» Nge belé baamón yı.

²⁵ Baalızı zamóó ası né, Yeésu waazóó ɔamı-daá ıdókı aléeréyóó ımó ınóónı-daá, nge aléere waaguró.

²⁶ Nge tım tım tiizu fáránđı kım kırıŋa kıdaá.

† **9:23 9.23** *bénwıı, bongoó*: Yahúúduwá-dée né, a ıró waazı, bángayaá wenbá badımére ge wııdı né, bókónı líıya-daá bewıı; bána foyısi-dınáa ge bánýaá.

Yeésu waawáázi njema nɔ́le

27 Yeésu waalí nna wéndɛé né ge njema nɔ́le waalí batíni iwóró bongoó sɪsɪ: «Ḑáwɔɔa Biyaaló, nu ɔ́agonyɔ́m.»

28 Yeésu waadála ɔ́aána né, njema woogóduu ɩjó. Nge wɔɔbóózi we sɪsɪ: «Míivá toovonúm sɪsɪ mánbuzí mawáázi mí?» Nge belé boobúsi yi sɪsɪ: «lín kɔ́bɔ́ní.»

29 Nna ge Yeésu weedekiná baazá ɩtó sɪsɪ: «Bíla mí nɩnáa wenbí míivá toovonúm né.»

30 Nge baabáázi náa. Nge waabá ɩbási we sɪsɪ békeyéle naáru ɩní ti.

31 Amá, belé boobó ge bekiliná ti fáránídí kúm kiríja kɩdaá.

Yeésu waawáázi komóomúɩa

32 Sáati wenkí njema wánlú né ge bɔɔgoná Yeésu ɩró naáru zíini waabɪsɪná yi komóomúɩa né.

33 Yeésu wɔɔɔ́ɔ zíini kúm né, nge komóomúɩa waabáázi ɩmatɩɩɩ. Nge bulá zamó bíti bika kíndóm sɪsɪ: «Ketengere ɔ́adanáa ta bɩna bɩdaká Israyéelɩ laadóɔ-daá cé.»

34 Amá, Fariizi nba belé sɪsɪ zíiniwá-dée wúro ge wónɔ́ɔnáa zíiniwá.

Yeésu waaní ɩráa kɔnyɔ́m

35 Yeésu we wéngilím téédɩwá na tɩɩbízi-daá wánwɩlú ɩráa ɩsó-dée tóm ɩsó ɔ́aazɩɩɩ, wénveerím we ɩsó-dée kowúrɔ́-dée Laabáaru Kífeŋgi, wánwaazí kudóm báa wenkí na mádafíyati báa wentí.

³⁶ Waana iráa zamóo né, nge bulá yi konyómí, káma, bínníí iráa bika balaakáari koráa nyazu féeni tivéyína ketirú né.

³⁷ Nna ge wɔɔɔ́ wɔɔɔ́o ɔwanbaaráa sɔsɔ: «Kídǐǐdi sɔ bakó né wɔɔɔ́o, amá, komɔ́aa tɔɔ́o.

³⁸ Izólo fɔ́o-dúu ɔtásɔ ikédiri komɔ́aa boɔ́o bo kónɔ bakó.»

10

*Tɔndɔ́naa fuú na nɔ́le Yeésu waayáa né
(Tbééŋ Mrk 3.13-19 na Lúk 6.12-16 dɔɔɔ)*

¹ Nge Yeésu waayáa ɔwanbaaráa fuú na nɔ́le ɔfa we yíko sɔsɔ boɔ́o zíniwá bika bawáázɔ iráa-déé kudómínɔ na gaala-gáálátɔ.

² Tɔndɔ́naa fuú na nɔ́le beɔ́mí bayírá ndó: kaɔaa níí ge Simóonɔ weení bánýaa yi sɔsɔ Pétro né, na igoobú Andirée, Yaakúbu na igoobú Yoháánɔ Zebedée biyaalɔnaa,

³ Filípu na Barɔtelemí, Tomáa na Maatéwu tikée mɔsɔrɔ, Yaakúbu Alifée biyaaló na Tadée;

⁴ Simóonɔ kezée-bú na Yudásɔ Isikariyóo weení waayá yi né.

Tɔndɔ́naa fuú na nɔ́le-déé tímére Yeésu waadɔ we né

(Tbééŋ Mrk 6.7-13 na Lúk 9.1-6 dɔɔɔ)

⁵ Iráa fuú na nɔ́le bana ge Yeésu weediri, iféeri we sɔsɔ: «Íkobó wenbá bedekée Yahúúduwá né bojó, ngó íkasóu Samaríya téédɔ báa natírɔ-daá.

⁶ Amá, ibó Israyéelɔ bíya-jó; bojóo ge nyazu féeni tudelén né.

7 Níbaáwo-daá, ivéeri uráa sɪsɪ: “Isóo-dée kowúróo waajsoná míi.”

8 Iwáázi kodondínáa, ivéezi ɪsɪdʒáa, iwáázi cenɪsɪ, ɪdʒóo zíiniwá. Faala ge baava míi, mínyóó dʒɔdʒo ɪva faala.

9 A sɪ ɪdʒé, ɪkaɔɔ sɪká, yáá liideé, yáá jɪtʒóo míziba-daá.

10 Ngó ɪkɔkpóo furuú níbaáwo kíɔɔɔnákɔ, ɪkɔkpóo tókowá natíle. ɪkɔkpóo takamwá yáá dʒɛnɪ, káma, bínboɔzɪ sɪsɪ weení wánlám tíméɛ né ɪdʒi kíɔɔɔm.

11 A míibó téédɪ yáá tɛɛbiiyá nekére-daá, ɪjáa ɪbéɛ sɪsɪ naáɔ wɛ wéndisɪ ɪmʒóo míi bɪka ɪcʒóo ɪdʒé hálɪ wíɛ wendé sɪ ɪdʒé né.

12 A mínzóó dʒaána wenká-daá né, ɪdʒóo sɪsɪ: “Isóo-dée fɛɛzɪɛ ɪcʒóná míi.”

13 A bigéɛ baamʒóo míi, Isóo-dée fɛɛzɪɛ wónjɔɔnáa wɛ. Amá, a badamʒóo míi, mídéɛ koorítɪ wángabɪsɪ míi.

14 A bigéɛ míízóó dʒaána nekére yáá téédɪ natírɪ-daá, nge badamʒóo míi ngó bedewélesi míi, ɪlí ńna bɪka ɪkpíizi mɪnɔvó-dée buuruú* ɪtalɪná wɛ.

15 Ménveerím míi toovonúm sɪsɪ wíɛ wendé Isóo sɪ ɪfʒoná uráa né, Sodóomɪ na Gomóomɪ téédɪwá-dée nɪgbamʒóo fóm wánlám sóncɪ na téédɪ tɪmɪ.»

*Wenbí sɪ bɪkónɪ bɪmɔɔná tɪndɪnáa né
(Ibéeɲ Mrk 13.9-13 na Lúk 21.12-17 dʒɔdʒo)*

* **10:14 10.14** ɪkpíizi mɪnɔvó-dée buuruú: Yahúúduwá-dée, bekpíizi nɔvó-dée buuruú batalná uró cʒóo ge nyazi Tem-daá bóndóm sɪsɪ: máálízɪ mʒóm nimini-daá né.

16 «Iwélesi uní ma. Méndirii mí dᵒ né, bᵓjᵓᵓᵓ ge nyazi bᵓnbónáa féeni káwo-káwowa lᵓwotáá né. Bilé né ilá laakáari, ilá dabaram nyazi dᵓmáa, bika níhinaa avówa kᵓfolomá cᵓᵓᵓ bi né, míwenbé-daá dᵓdᵓ ifolo bilé.

17 Ilá laakáari, káma, iráa wánŷaa mí wᵓnásᵓ tᵓmᵓᵓᵓraa-dée bakᵓ mídóm, bamá mí agbáázá bedée Isᵓᵓ dᵓazzedéwá;

18 mᵓᵓ mᵓrᵓᵓzᵓ bᵓnbónáa mí tᵓéᵓᵓ níbaadeeraa na wúrowá-jᵓ, nína né mínlizᵓ seríya bána wenbá bedekée Yahúúᵓᵓwá né bᵓjᵓ.

19 A bigée booboná mí tᵓmᵓᵓᵓraa-jᵓ, ikayitᵓ mᵓᵓ sᵓsᵓ ᵓᵓínítáa ge sᵓ ᵓᵓmatᵓ ná, yáa wentí ge sᵓ ᵓᵓmátᵓ, káma, sáátᵓ kᵓmᵓ nᵓᵓ, Isᵓᵓ titᵓᵓa wénveerím mí wentí sᵓ ᵓᵓmátᵓ né.

20 Káma, bidékée mínyᵓᵓ sᵓ ᵓᵓmatᵓná, Míjaa-dée Kezeᵓa sᵓ ᵓᵓmatᵓná na mᵓnᵓᵓ.

21 Koobúu wᵓngᵓᵓnᵓ iyéle bakpa koobúu sᵓsᵓ bákᵓ yᵓ, caáwᵓ iyéle bakpa ibú sᵓsᵓ bákᵓ yᵓ; bíya ikoró na bajaanáa bakᵓ bᵓdóm sᵓsᵓ bákᵓ wᵓ.

22 Mᵓᵓ mᵓrᵓᵓzᵓ, iráa rᵓᵓa wánlizᵓ mí bádááre. Amá, weení wᵓᵓᵓᵓkᵓ ᵓᵓ hálᵓ bikádólᵓ né, Isᵓᵓ wénléé yᵓ.

23 A bigée sᵓsᵓ bánvaa mí fúkúmsᵓ tᵓéᵓᵓ natírᵓ-daá, ize ikée tᵓéᵓᵓ. Ménveerím mí toovonúm sᵓsᵓ mᵓdᵓngilí Israyéelᵓ tᵓéᵓᵓwá rᵓᵓa-daá ᵓᵓ na Irᵓ Biyaalᵓ ikᵓnᵓ.

24 Wanbaarᵓ tángulí weení wᵓngbeleᵓ yᵓ né, cánfáná bᵓwotá-dᵓᵓ ikᵓlᵓ ᵓᵓᵓᵓ kᵓbᵓnᵓ.

25 Wanbaarᵓ mᵓᵓna ᵓᵓᵓᵓ ge nyazi weení wᵓngbeleᵓ yᵓ né, bika bᵓwotá-dᵓᵓ nyazi

igóboní. A baadós ɔaána-dóo sɪsɪ Belzebúulí†, mínyóó ɔaána-daá n̄ba, bádánduɔ mí bicezí bilé?»

*Weení bimɔóna baní ɪndááre né
(Ibéeŋ Lúk 12.2-7 ɔɔɔɔ)*

²⁶ «Bilé né, íkaní baníááre, nabóru féyí bimósée bídánli bana bi né, cáńfáná ásíírí bádándilí kí né.

²⁷ Wentí ménveerim mí nuvoowú né, ɪɔmáti ti idaawó. Wentí bánzaazí mí né, ɪbóo ti ɔamínɪ kojónɪ-ro.

²⁸ Íkaní wenbá bángúɔ tonóó bika bádánbuzi bakɔ kezeɔa né baníááre, amá, ɪní weení wánbuzí ɪkɔ kezeɔa na tonóó azáába nimíni-daá né ɪndááre.

²⁹ Mányɪ sɪsɪ fárám ge bánýám cɪcɪsɪ nasíle ya. Amá, na biríɔa bilé, sídaá nekére féyí kánzalí ade bika Míjaa Isóo waasɪ burɔ né.

³⁰ Nyááná mínyóó né, biríɔa na mínyóózi, Isóo nyɪ sigɔjɔó.

³¹ Bilé né, íkaní ɪndááre, míwená Isóo fóózɪre bicezí cɪcɪsɪ birika.»

*Weení Yeésu nyɪ yɪ sɪsɪ ɪdéé n̄ní né
(Ibéeŋ Lúk 12.8-9 ɔɔɔɔ)*

³² «A naárɔ waanɔmáti zamóó ɪzá-daá sɪsɪ ɪmó ɪgéé médéé n̄ní, móó ɔɔɔɔ Majaa weení ɪwe ɪsóódaá né waazá-daá, mánɔmatí sɪsɪ buóú kée médéé n̄ní.

---

† **10:25 10.25** *Belzebúulí*: Baayáa sɪsɪ Belzebúulí né, zíniwá-dée wúro-dée yíɔe n̄bilé.

33 Amá, a naáru wɔɔdɔ zamɔɔ ɪzá-daá sɪsɪ waasɪ ma, mɔ́ɔ dʒɔdʒ mɔ́ndóm Majaa weení ɪwe ɪsɔ́dɔ́dɔ́ né waazá-daá sɪsɪ máásɪ ɣɪ.»

*Yeésu-ro, ɪráa wánderí dʒamá
(Ibɛ́ɛ́ɛ́ ɒ́k 12.51-53; 14.26-27 dʒɔdʒ)*

34 «Ikamáázɪ sɪsɪ fɛɛzɪɾɛ ɟɛ mɔ́ɔ́ɟóná ade laadɔ́-ro; mɔ́dɔkóná fɛɛzɪɾɛ, amá, yowú ɟɛ mɔ́ɔ́ɟóná.

35 Mɔ́ɔ́ɟónɪ ɟɛ sɪsɪ madára ɪró na ɪjaa, alééré na ɪɟɔɔ, awónboolú na ɪwóní.

36 ɪráa wánɪzɪɪ bogoobíya bádááɾɛ.

37 Weení wɔɔzɔ́ɔ́ɪ ɪɟɔɔ yáá ɪjaa bɪkíɪɪ ma né, tekéɛ mɛ́dɛɛ níí, weení wɔɔzɔ́ɔ́ɪ ɪweelɛɛ yáá ibiyaaló bɪkíɪɪ ma né, tekéɛ mɛ́dɛɛ níí.

38 Weení ɪdɔkɔ́ɔ́ ɪdɛɛ dʒɛnɪ abelí akɔ́ɔ́ ikónú ma né, tekéɛ mɛ́dɛɛ níí.

39 Weení wɔɔzɔ́ɔ́ɪ ɪweezuú né, wénbedí kɪ; amá, weení wénbedí ɪweezuú mɔ́rɔ́ɔ́zɪ né, wóngoyuú kɪ.»

Weení waamɔ Yeésu-dɛɛ wanbaaró né, waamɔ Yeésu

(Ibɛ́ɛ́ɛ́ ɒ́rk 9.41 dʒɔdʒ)

40 «Weení waamɔ míɪ ɪɟónɪɪ né, mɔ́ɔ ɟɛ waamɔ bɪlé; ngɔ́ weení waamɔ ma né, waamɔ weení weegédíɪ ma né.

41 Weení waamɔ andébi ɪɟónɪɪ níɪnáa bɪbɔ́ɔ́zɪ sɪsɪ báɓó andébi né, kɪverɛwɔ bɪbɔ́ɔ́zɪ sɪ befɛ́ɾɛ andébi né-dɛɛ nɔ́ɔ ɟɛ bɛ́nveríɪ ɣɪ. Weení waamɔ ɪró toovonúm-dɔ́ɔ ɪɟónɪɪ káma, wénzewɔ́ɔ́ ɪsɔ́ɔ́ né, kɪverɛwɔ bɪbɔ́ɔ́zɪ sɪsɪ befɛ́ɾɛ toovonúm-dɔ́ɔ né-dɛɛ nɔ́ɔ ɟɛ sɪ befɛ́ɾɛ ɣɪ.

42 Ménéveerím míi toovonúm sisi weení iríŋa báa limgaaníŋá kagbóo ge waava médeé wanbaaráa-daá báa kúmuú sisi igéé médeé wanbaaró-ro né, wóngoyuú idéé kiverewo.»

11

*Wentí Yeésu woobúsi Yaayá-déé tɪndɪnáa né
(Ibéeŋ Lúk 7.18-23 dɪdɔ)*

¹ Sáátɪ wenkí Yeésu weedé iwanbaaráa tómwá tɪna wɪlɪ né, nge weedéé téedɪwá-daá Isóo-déé tóm wɪlɪ, na waázu lám.

² Yaayá we idéé sáraka-daá né, waanɪ bánŋmatí tumé Krísto wánlám ye né adóm. Nge weedíri iwanbaaráa bobóózi yi sisi:

³ «Nyánáábílé weení sisi wóngoní* né yáá dándasí dɪdɔŋ naáru.»

⁴ Nge Yeésu woobúsi we sisi: «Ibó iféeri Yaayá wenbí míínɪ na wenbí mííná né.

⁵ Njema wánnáa bika gaala-gáálási wánnonjé, cenísi waawáa sílá daciɪ-ciɪ, ndamáa wánnɪ, ɪsɪdɔá wénném, bika bénveerím kadanburósi Laabááru Kífeŋgi.

⁶ Wenbi-níini-dóo ge weení idebedɪ toovonúm waava ma né.»

*Wentí Yeésu wánŋmatí Yaayá-ro né
(Ibéeŋ Lúk 7.24-35 dɪdɔ)*

⁷ Sáátɪ wenkí Yaayá-déé wanbaaráa weedéé né, nge Yeésu wóogbóo wánŋmatí zamóo Yaayá-ro sisi: «Wé ge míibó ikébéŋ tɛwólóó-daá. Dɪgeré fefelimá wónjɪúdi dɛ né? Aayí.

* **11:3 11.3** weení sisi wóngoní né: weení boodó sisi wóngoní bilé né ge Leeró.

⁸ Bilé né, wé ge míibó ikébéen. Iró izóóna tókowá kíféndi né? Wenbá bónzuú tókowá kíféndi né bowe wúrowá-dée kowuro-djéézi-daa ge.

⁹ Bilé né, we ge míibó ikébéen. Andébi? Ín, bilé ge ménveerím mí, háli waagíli andébi.

¹⁰ Káma, Yaayá-dée tóm ge Isóo-dée Tóm Tákaradá waanmáti sisi: “Méndirii médée tındúu itóróbó bika ikpara nya nyáníbaáwo.”

¹¹ Ménveerím mí toovonúm sisi iráa-daa, andébi naáru toóó waagíli Yaayá. Ngó nbéén né, weení igée kúmuú Isóo-dée kowúróo-daa né waagíli yi.

¹² Kogboó Yaayá-dée sáati ngóni leleedó, Isóo-dée kowuro-djóó wánnáa fúkúmsi, fúkúmsi-dínáa wánjáadi si belée ke.

¹³ Káma, andébiwá ríña na Múúsá-dée Mará tákaradá waanmáti Isóo-dée kowúróo-dée tóm háli bikóni bitála Yaayá.

¹⁴ A mízóólée iní ge, Yaayá ge Eliya weení baanmáti sisi wángabisi né.

¹⁵ Weení iwená nighamíni né, inu.

¹⁶ Weení ge mánbuzí meggezina zaamáani kuna kidée iráa. Bojóó ge nyazi bíya bojóó wotoó kóbóniga-daa bándóm baranáa sisi:

¹⁷ “Dáánóló mí foyisi, amá, mídabáa. Déedee líiya yéndi, mídémeédi iwii,” né.

¹⁸ Káma, Yaayá wogóni né, bidékée kídjím yáá solóm-dée tóm djókuná na yi, nge boodó sisi iwená zíiniwá.

¹⁹ Iró Biyaaló wogóni né, lé wéndji wónnyóó. Nge boodó sisi: “Íbée ceení, djirú na solóm

nyooró ge igéé; tikée mooráa na alahaáci-dínáa ge idondínáa.” Amá, wenbí wánlám né bidaá ge bánnanáa Isóo-déé ásénsí.»

Yeésu wónyoonáa téédíwá tɪdalá túúbá tifu yi né

(Ibéeŋ Lúk 10.13-15 ɔɔɔɔ)

²⁰ Nna ge Yeésu waabáázɪ téédíwá wentí waalá maamááciwá tɪdaá ɔabata né yoonáa, káma, tɪdekée tulakási tulá túúbá.

²¹ Yeésu wɔɔɔɔ tɪ sɪsɪ: «Nbusú ɔamáa na kɔ nya Korazíini téédɪ! Nbusú ɔamáa na kɔ nya Betɪsayɪdáa téédɪ! Káma, maamááciwá tulá mídéé né, a baraalá tɪ Tíiri na Sidóɔnɪ téédíwá-daá, tɪlé tɪraajó lííya tɪsúu kpetekini tókowá tɪfuná tɪɪ tɔɔlɪmá bɪwɪlɪ sɪsɪ tulá túúbá tikée lakási.

²² Bɔɔɔ ge ménveerím mí toovonúm sɪsɪ tóm fóɔɔɔ wíre, Tíiri na Sidóɔnɪ-déé nɪgbamóó fóm wánlám sóncí na mí.

²³ Bɪga nyóó Kaperɪnawóm téédɪ, nyánmaazí sɪsɪ nyángbáa Isóo-jó yáá wé. Béndísí nya háli ɪsɪɔáa-daá. Káma, maamááciwá tulá nyédéé né, a baraalá tɪ Sodóɔmɪ téédɪ-daá, téédɪ tɪm tɪfɔnwe háli na sinje.

²⁴ Bɔɔɔ ge ménveerím nya sɪsɪ tóm fóɔɔɔ wíre, Sodóɔmɪ-déé nɪgbamóó fóm wánlám sóncí na nya.»

Yeésu wánýaá wenbá baríŋa bíhíníí we né

(Ibéeŋ Lúk 10.21-22 ɔɔɔɔ)

²⁵ Bɪdéé sáátɪ ge Yeésu wɔɔɔɔ sɪsɪ: «Majaa, Mádúɔ Isóo ade na ɪsóɔdáá landú, ménzeé nya

κίξεωο ήηηνάα νυάάμóσι áσέñsí-δύνάα na τλίδα wentí né, nyééyéle bíya kúmuúsi ιτλί τι né.

²⁶ Íñ Majaa, bílé γε νυόόζόόλι né, βοοο γε βυλά βυλέ.

²⁷ Majaa weejele ma biríja. Naáru féyí uny Biyaalóo, asée Caáwo riké, ngó bílé γε naáru féyí uny Caáwo asée Biyaalóo na wenbá Biyaalóo woozoóli sisi bátíli yi né.

²⁸ Mínyóó wenbá míríja bíñní mí bika mízówáána né, ιγόνι μόjó, mánváa mí fεεζυρε.

²⁹ Igbóo médée dēni kíkawó ítini míró bika íkóni megbéleñ mí; káma, médée fúu cóóo niini bika mójóóo dwozwozwo. Nna né, mínyuúu fεεζυρε.

³⁰ Íñ, médée dēni kíkawó féyí káále soóo bika médée soóti féyí yini.»

12

*Író Biyaaló wená na ky yiko Fεεζυρε wíre-ro
(Ibéēñ Mrk 2.23-28 na Lúk 6.1-5 dwozwo)*

¹ Βιδέε sááti kúñ, Fεεζυρε wíre neqere γε Yeésu wéndesi bilée* fási. Nyoósi wánjaarí ιwanbaaráa né, nge baabáázi bilée kpeé bóndowóo kibíya.

² Fariizi íba waana bílé né, nge boodó yi sisi: «Βεε nyédée wanbaaráa wánlám wenbí dédée Mará tafa níbááwo sisi bála Fεεζυρε wíre né.»

³ Yeésu woobúsi we sisi: «Mídákála wenbí Dáwoða waalá sááti wenkí nyoósi waago ína ιwanbaaráa né?

* **12:1 12.1 bilée:** Bónquú bilée kunyo né, kídee tikú cóóo γε nyazi ηmaawó tikú bílé. Bílee kúñ γε bánlanáa kpónó.

4 Waazóo Isóo-dée busaagéréñe-de, nge woogógbóo kpónówá baalá ti Isóo saróo né botóo. Ngó bidafa níbááwo sisi umó Đáwođa yáá iwanbaaráa botóo ti, asée Isóo sarási landáa riké.

5 Yáá mídákála Múúsá-dée Mará-daá sisi Fεεzire wíre, Isóo sarási landáa bánlám timére Isóo-dée Đaána kóbońga-daá né bódónvúu Fεεzire wíre-dée mará bika bádánŷisi.

6 Ménveerím míi sisi wenbí bowe cé né, bugíli Isóo-dée Đaána kóbońga.

7 A miraaniú Isóo woódó sisi: “Konyonniuré ge mózoolée bidékée sarási,” né bugutoluú, mítaku uráa bana badayisi né bodóm.

8 Káma, Irú Biyaaló wená na ku yíko Fεεzire wíre-ro.»

*Yeésu waawáazi iró biili inóóni né
(Tbééñ Mrk 3.1-6 na Lúk 6.6-11 dɔɔɔ)*

9 Waalí nna né, nge weedεe ná bedée Isóo qaazεedé qaána farándí ibó isóo kadaá.

10 Ahaaló naáru we nna biilí inóóni. Iráa wánjáadi si bayí Yeésu noó-jó na baku idóm né, nge boobóozí yi sisi: «Biva níbááwo sisi báwaazi iró Fεεzire wíre?»

11 Yeésu woobúsi we sisi: «Mídáá weení ge a fée kóɔmí ge iwená, nge fée umó waazála boowó-daá Fεεzire wíre, idéndimí ikálizí yi.

12 Ngó iró wená fóozire bicezí fée. Bulé né qédée Mará waava níbááwo sisi bála kazóo níbi Fεεzire wíre ge.»

13 Nna ge Yeésu wɔɔdɔ abaaló umó sɪsɪ: «Fɔ nyánóóni.» Ilé wɔɔvó unóóni, nge nóóni waawáa ɪbɪsɪ nyazɪ lí nni.

14 Faríizi nba waalí nna né, nge boobó balá sááwóra nɣíní báta balá na bako Yeésu né.

Yeésu ge bɔwɔtá-dóo Isóo waada ɪlizí yi né

15 Yeésu waaní bilé né, nge waalí dɪdáare dɪm dɪdaá. Zamóo kóboŋgi woovu yi, nge waawáazi badaá wenbá baríŋa bánnyaadí né.

16 Nna ge waabási we sɪsɪ békeyéle ɪráa ɪtlí weení umó ɪgéé né,

17 na wentí andébi Esáya waanmáti né ikóodi; tɪlé ge sɪsɪ:

18 «Isóo sɪsɪ: “Ibée médéé bɔwɔtá-dóo máadá malzɪ yi né,

unáábílé máábá mɔzɔólí, wénvɛɛzi ku méwenbiré,

mándóo médéé Kezeŋa ɪɔ

na iféeri zamóo wenbí bɪzɪzée né.

19 Idánjaa yóóni, ídóngoo,

ídángbaazi ilowú zamóo ɔaaduuzidé.

20 Idénbelí dɪgeré dɪŋgoodi né

bɪka ídándɪm fitíla kídéndée kazóo né

hálí iyéle toovonúm idɪ,

21 Yíri báa wenkí wándóo tamóo ɪɔ.”»

*Wentí Faríizi nba wánmaazí Yeésu-ɔ né
(Ibéeŋ Mrk 3.22-30 na Lúk 11.14-23 dɔdɔ)*

22 Nge bɔɔɔnɔ́ Yeésu ɪɔ náaru zíiniwá wánbísíná yi njem na komóomúŋa né. Wawáazi yi hálí ɪlé wánŋmatí bɪka wánnáa né,

23 nge bulá zamóo ríṅa bití kíndóm sɪsɪ: «Budekéε ceení γε Ðáwɔɔa Biyaaló?»

24 Amá, Fariizi nba waanɪ bulé né, nge sɪsɪ: «Belizebúuli, zíiniwá-dée wúro γε ceení wónɔɔonáa zíiniwá.»

25 Yeésu nyɪ bedée lomaazé né, nge wɔɔɔó we sɪsɪ: «Laadóo báa wenká γε kedée iráa wónyóó, asée kɔɔyó. Téédɪ natírɪ, yáá koobíre neɔere féyí ɔɪdaá iráa tánɪɪ ɔamá γε ɔɪjɔɔó né.

26 A Sitáánɪ wónɔɔwóó Sitáánɪ, wónyóó ɪɪ nbulé, bínlám nḡíní na ɪdée téédɪ ɪcɔɔ tídónyómí.

27 Nge a na Belizebúuli γε móó mónɔɔonáa zíiniwá, mídée wanbaaráa ní. Na weení γε bóndɔɔonáa tɪ. Míwanbaaráa tɪtɪṅa wángóó kɔ mídóm.

28 Amá, a na Isóo-dée Kezeṅa γε mónɔɔonáa zíiniwá, bínwɪlɪ sɪsɪ Isóo-dée kowúrɔɔ wáńdálí mílówótáa nbulé.

29 Yáá nḡíní γε naáɔ wánbuuzí ɪsɔɔ ɪró ɪjɔɔó ɔóni né ɪdée ɪkpóɔ ɪgbɪná, a ɪdafónbuuzɪ ɪfóki yɪ. Asée wɔɔɔókɪ yɪ na ɪbíɪzɪ ɪkpóɔ ɪgbɪná.

30 Weení ɪraavóo ma né, ɪyééna ma, bɪka weení ɪdánzɪná ma tuuzí né, wánýaazí γε.

31 Bɔɔɔzɪ γε ménveerím míɪ sɪsɪ Isóo wénjém ɪráa alaháací báa wenkí na kɔɔóɔwɔ báa wenkí γε baadóɔ yɪ, amá, weení waadóɔ Isóo-dée Kezeṅa né, Isóo ténjemí yɪ.

32 Weení waanmáɪ ɪyɪsɪná ɪró Biyaaló né, Isóo wénjém yɪ, amá, weení waanmáɪ ɪyɪsɪná Kezeṅa Ðacɪɪ-cɪɪ nḡa né, bédénjemí yɪ ɔúúlɪnya kɪna kɪdaá, cáńfáná ceré.»

*Tiwó-déε bíya ge bándilí na kí
(Ibéeŋ Lúk 6.43-45 dɔdɔ)*

³³ «Naaní na ıró iyuuú tiwó bú kazóó níní né, asée wooyuú tiwó kazóó nŋi. A tiwó wánnyaadí, kibíya dɔdɔ kodondináa ge. Tiwó-déε bíya ge bándilí na kí.

³⁴ Míi bɔɔzá ana! Mínlám nŋíní ıbíızı ıŋmáti tóm kazóó ndı bıka mídáávé. Káma, wenbí biizu wenbíre-daá né ge nɔó wánŋmatí.

³⁵ ıró kazóó níní wánlızıı wenbí bıjɔóó kazóó né ge wenbí ıwená kazóó nıbi né bıdaá; ıró ki-daavéénúı ılızıı wenbí bıdaavé né wenbí ıwená bıdaavé né bıdaá.

³⁶ Ménveerim míı sısı tóm fıóudı wıre, ıráa wándınáa bɔnɔóızı tóm bú tıte níní weení baanmáti yi né.

³⁷ Káma, wentı tırıŋa nyáánmáti né, tınáábılé sı bafısná na nya na beqéézi nya yáá baku nyódóm.»

*Bónbɔɔzı Yeésu sısı ıla maamááci nakırı
(Ibéeŋ Mrk 8.11-12 na Lúk 11.29-32 dɔdɔ)*

³⁸ Nna ge Mará wılıqáa nebére na Farıızı nıba wɔɔdó Yeésu sısı: «Kóbɔnı, dɔzɔɔléε nıá qáa maamááci nakırı.»

³⁹ Yeésu woobúsi we sısı: «Zaamáánı kına kídée ıráa badaavé bıka bádánzıŋná ısóó riké né, bónbɔɔzı sısı bála maamááci, amá, andébi ınúusa-déε nŋi baası, bádándanáa maamááci nakırı dɔdɔ.

⁴⁰ Káma, nŋınáa ınúusa waalá wé náádoozo nuvoowú na ıdaawó tıńde kóbɔńde lóodi-daá né, bılé dɔdɔ ge ıró Biyaaló sı ıla wé náádoozo nuvoowú na ıdaawó ade laadóo-daá.

41 Tóm fóódi wíre, Niníivi téédi-daá uráa wángurúona zaamáani kuna kidée uráa bako bodóm, káma, Niníivi ná waalá túúbá bekée balakási sáati wenkí baani Inúusa-dée waázu né. Ngó sinje-daá, naáru we cé waagíli Inúusa.

42 Tóm fóódi wíre, Sebáa laadóo-dée wúro aló wángurúona zaamáani kuna kidée uráa, ukú bodóm káma, waagálíná qoo bolini ukóni iwélesi wúro Sulemáana-dée ásénsi. Ngó sinje-daá, naáru we cé waagíli Sulemáana.»

*Zíini bónqówó ki né-dée kabisi
(Ibééŋ Lúk 11.24-26 qɔqɔ)*

43 «A Zíini waalí uró-ro, kínbodé ge kíngabisi qɔdaare wɔlɔŋa nde-daá kínjáadi qaaveezɔde, amá, kídonjuú né

44 na kíto sisu: “Mánbisi médeé qaána wenká maagáli kadaá né.” A kídála ge kumɔɔná ke naáru féyí kadaá, bángbári ke bonyózi,

45 ná né, kínbodé kíkajaa zíiniwá lɔbe tɔgɔdaaveéniti waagíli kumí né, na tɔkóni tisúu ná. Bɔgedeeziya, uró imó idée cɔwɔre wónvɔrósi bikíli kaqaa-dée. Bulé ge zaamáani kuna kidée uráa kídaaveénínáa si betená.»

*Yeésu igɔɔ na igoobiya bánjáadi yi
(Ibééŋ Mrk 3.31-35 na Lúk 8.19-21 qɔqɔ)*

46 Yeésu bamáa zamóo ŋmatɔnáa ge igɔɔ na igoobiya baadála bazíŋée asɔ bánjáadi si banmatɔná yi.

47 Nna ge naáru wɔɔdó Yeésu sisu: «Bee ngɔɔ na ngoobiya bazíŋée asɔ bɔzɔɔlée si banmatɔná nya.»

48 Nna ge Yeésu woobúsi weení waanmatiná yi né sisi: «Weení ge mɔgɔɔ. Wenbá ge mogoobíya.»

49 Nge waawíli ɪwanbaaráa na ɪnóonu ɪtó sisi: «Bee mɔgɔɔ na mogoobíya.

50 Weení ɪrɪŋa wánlám Majaa ɪwe ɪsódáá né ɪzɔɔlím né, ɪlé ge mogoobú aló, yáá abaaló, yáá mɔgɔɔ.»

13

*Fɔ́-dóɔ waalí kúqúúdi larí ɪwɔ́-daá
(Ibéeŋ Mrk 4.1-9 na Lúk 8.4-8 dɔdɔ)*

1 Bidée wíre dím, Yeésu waalí dɔána-daá ibó ɪcɔɔ ɪuré kóboŋde nɔ́-jó si ɪwíli ɪráa ɪsó-dée tóm.

2 Nge zamóo kóboŋgi waalára kumilná yi háli biyyéle ɪkpa kprírusó-daá ɪcɔɔ bika zamóo síŋée lím nɔ́-nɔ́.

3 Waawíli zamóo kumí tómwá dɔabata na tomgeezire. Nge wɔɔdó we sisi: «Wíre ge ɪró naárus woobó ɪwɔ́-daá kúqúúdi larí*.

4 Wánlarí né, nge natíri waazála níbááwɔ-níbááwɔ, nge símsi wɔɔgóni sídji ti.

5 Natíri waazála bó-daá lénlé téédɪ tɔdɔ́o né, nge tɪjáj tɪnyɔ káma, téédɪ telim.

6 Wísi wɔɔgóni sísáa né, nge biunyóo ti, nge tɪwíli, káma, wóózi tafíya.

7 Kúqúúdi natíri waazála sɔɔzózɔzi-daá, nge sɔɔzózɔzi waabí sɪnyóo ti.

---

* **13:3 13.3 kúqúúdi larí:** Bɪjɔ́o ge nyazi dɛ́dée cé bánlarí ŋmaawó fɔ́-daá né.

⁸ Natírɪ waazála téédɪ kazóo ńdɪ-daá. Nge tɪlé tɪɪɔɔ bíya; tikú nakírɪ nɪnówá, nakírɪ niidoozo nakírɪ ɔɔɔɔ ákoosaaláa.»

⁹ Nge Yeésu waadási sɪsɪ: «Weení ɪwená nɪgbamínɪ né, ɪnɪ.»

Wenbí boro Yeésu wánɲmatɪnáa na tomgeezɪ né
(*Ibéeɲ Mrk 4.10-12 na Lúk 8.9-10 ɔɔɔɔ*)

¹⁰ Nna ge Yeésu-dée wanbaaráa woogóduu ɪjó bóbóózi yɪ sɪsɪ: «We-ro ge nyánɲmatɪnáa ɪráa na tomgeezɪre bilé.»

¹¹ Nge Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Mínyóó né, ɪsóo waava mí sɪsɪ ɪtílɪ ɪdée kowúrúo-dée ásíírɪ, amá, belé né, ɪdafa we sɪsɪ bátílɪ kɪ.

¹² Káma, weení ɪwená né, bándasí yɪ na iyuú bíbá bíɔɔ; amá, weení ɪvéyɪna né, bénléé cókoyóo wenká ɪwená né.

¹³ Wenbí boro mánɲmatɪnáa we na tomgeezɪre né ge sɪsɪ bebeéna, amá, bádánnáa; bénwelesí, amá, bádánnɪ, cáńfáná baní bugutoluú.

¹⁴ Bɪlá bilé ge na wentí andébi Esáya waanmáɪ né ikóódi; waanmáɪ ge sɪsɪ:

“Mínbá iwélesi amá, mídánnɪ,
mínbá ɪbéeɲ amá, mídánnáa,

¹⁵ káma, zamóo kɪna kiwenbiré waagbízi,
baabísi nɪgbaadóni-dɪnáa

boovu baazá
na bákana na baazá
yáá banɪná banɪgbamínɪ
na bitekiná bewenbé
balá túúbá na melée we.”

16 Buga mínyóó né, mínáábílé wenbi-niini-dínáa, káma, míízá wánnáa bika míniɓbamíni wánní.

17 Ménveerim mí toovonúm sisi andébiwá ɗabata na iráa ɗabata boovu Isóo na toovonúm né boozóoli sisi bana wenbí míbeéna ɗó né, amá, badana; baní wentí mínní ɗó né, amá, badaní.»

*Kúǵúúdi laraɗó-dée tɔmgeezire kutoluú
(Ibéeɗ Mrk 4.13-20 na Lúk 8.11-15 ɗɗɗɗ)*

18 «Bilé né, iwélesi iní kúǵúúdi laraɗó umó idée tɔmgeezire kutoluú.

19 Wenbá banní Isóo-dée kowúróo-dée tóm bika bádannu tugutoluú né cɔɔo ge nyazi níbááwo-níbááwo lé kúǵúúdi waazála né. Sitáani wóngoní ge ikpezí wenbí boodúu bewenbé-daá né.

20 Weení wánní Isóo-dée tóm na ɨcánɗ umo ti na wenbi-niini né, cɔɔo ge nyazi bó-daá lénlé kúǵúúdi waazála né.

21 Amá, wóózi féyí né, tídénleeri. A biɓée nɔwéya yáa fúkúmsi waadála yi Isóo-dée tóm-ro, wánbisi iwóró.

22 Weení wénwelesi Isóo-dée tóm na iyéle ɗúúllinya lomaazé na ɗóóle-dée ayiila inyosó ti bika idánɗos bíya né, cɔɔo ge nyazi soozóozidaá lénlé kúǵúúdi waazála né.

23 Wenbá banní Isóo-dée tóm bika banní tugutoluú né cɔɔo ge nyazi téedi kazóo ndi wentí-daá kúǵúúdi waazála né. Burɔ ge wánɗos bíya: naárus nínnówá, naárus níidoozo, naárus ákoosaaláa.»

Nyíidi tite ndi-dée tɔmgɛɛzɪre

²⁴ Nge Yeésu wɛɛdékeɛzi wɛ tɔm natírɪ sɪsɪ: «Ibée wenbí bɛngɛɛzɪnɛ́a Isóo-dée kowúrɔ́o né: Iró naárɔ woɔɔuu ná kúdúúdi kazóo ndi ɪwó-daá.

²⁵ Wírɛ nuvoowú ɪráa rɪŋa wónɔ́m né, nge ɪró ɪmó ɪbáɔaa wɔɔɔnɛ́a nyíidi tite ndi ɪsɔ ɪlé ɪdée bilée†-daá bɪka ɪdée.

²⁶ Kúdúúdi wɔɔnyɔ bɪɔɔ bɪya né, nge nyíidi tite ndi ɔɔɔɔ waadɔ tɪlí.

²⁷ Nge ɔaána-dóo-dée bɔwɔtá-dɪnɛ́a wɔɔɔnɪ bɔtɔ yɪ sɪsɪ: “Kóbɔnɪ, mányɪ sɪsɪ kúdúúdi kazóo ndi ge nyóóɔúu nyónɔ́o-daá ya. Lé ge nyíidi tite ndi waalu ná.”

²⁸ Nge woobúsi wɛ sɪsɪ: “Ibɛrɛ naárɔ waala ná bilé.” Nna ge ɪdée bɔwɔtá-dɪnɛ́a sɪsɪ: “Bilé né, nyóɔɔlɛ́e sɪsɪ ɔɪbó ɔɪkɔpɛzɪ nyíidi tite ndi tɪm?”

²⁹ Nge ɪlé sɪsɪ: “Aayí, ɪkɔkónɪ ɪkɔpɛzɪ bɪkɔpɛdɪna kúdúúdi.

³⁰ Iyéle bɪrɪŋa bɪbí hálɪ kóm sáátɪ. Sáátɪ kɪm né, ménveerím kɔmɔ́aa sɪsɪ báko nyíidi tite ndi bɔfóki na bɔsɔ tɪ nimɪni, bɪga bilée né, a baagó kɪ bité, boboná kɪ babírɪ mégbéewú-daá.”»

Bánhɪnáyóo bú-dée tɔmgɛɛzɪre

(Ibéeŋ Mrk 4.30-32 na Lúk 13.18-19 ɔɔɔɔ)

³¹ Nge Yeésu waadánmatɪ wɛ na tɔmgɛɛzɪre neɔ́ere sɪsɪ: «Ibée wenbí bɛngɛɛzɪnɛ́a Isóo-dée kowúrɔ́o né: kaalɪ bánhɪnáyóo bú‡ ɪró wɔɔgbóo

† **13:25 13.25 bilée:** Kɪjɔ́o ge nyazɪ ŋmaawó. Bánvarím kɪ Israyéɪɪ laadóo-ro, kɪnɛ́abílé bánlanɛ́a kɔnó mɔ́lóm. ‡ **13:31 13.31** Tɪwó bú weení ɔ́ógbóo ɔɪkɛɛzɪ ná *bánhɪnáyóo bú* né, Israyéɪɪ bɪya-dée, ɪdée tikú ge bánɔ́aa sɪsɪ Senevéɛ.

iqúu iwó-daá né ge.

³² Idekii ná kúdíúdiwá ríŋa-daá; amá, a wɔɔnyɔ, na idée tikú ikoró ikíli dǫóziwá suganáa ríŋa-dée tikíni háli íbísí tiwó bika símsí wónɔnɔní síngáa sídée dǫéndǫé lá kídée woláází-daá.»

*Kpónó molóm faadíní-dée tɔmgɛɛzire
(Ibéeŋ Lúk 13.20-21 dǫdǫ)*

³³ Nge Yeésu waadánmati we na tɔmgɛɛzire nedére sísi: «Ibée wenbí béngɛɛzínáa Isóo-dée kowúrɔó né: kojɔó ge nyazi faadíní aló wɔɔgbóó inuudiná kpónó molóm agúwe natúdoozo kpónó mótu ríŋa ikpa né.»

*Wenbí bɔɔ Yeésu wánwílí na tɔmgɛɛza né
(Ibéeŋ Mrk 4.33-34 dǫdǫ)*

³⁴ Na tɔmgɛɛzire ge Yeésu waanmatíná zamóó tómwá tuna tíríná. Iɔanmáti natírí bídekée na tɔmgɛɛzire,

³⁵ na wentí andébi waanmáti né ikóódi; tilé ge sísi:

«Mónvulúu mónóó manmatíná we na tɔmgɛɛzire.

Mónbɔwóó wentíwá tɔvonmósée dǫo balám dúúlíná né.»

Nyíidi tite ndí-dée tɔmgɛɛzire kutoluú

³⁶ Nge Yeésu weeyéle zamóó idée dǫána. Nge íwanbaaráa woogóduu íjɔ bɔtó yi sísi: «Lízí dǫáa fɔó-daá nyíidi tite ndí-dée tɔmgɛɛzire kutoluú.»

³⁷ Nge woobúsi we sísi: «Weení woodúu kúdíúdi kazóó ndí né ge Irú Biyaaló,

³⁸ fɔ́o ge djuúlínya. Kúdúúdi kazóo ndi ge wenbá badúná Isóo-dée kowúróo né. Nyíídi tite ndi ge wenbá bovoó kidaavéénúu né.

³⁹ Ɔbere weení woodúu nyíídi tite ndi né ge Sitááni. Kóm sáati ge djuúlínya koróo wíre. Biiga komdǎa ge malááyíkawá.

⁴⁰ Nɔ́nɔ́nɔ́a bánlízí nyíídi tite ndi na bosó ti nimini né, bilé ge si bilá djuúlínya koróo.

⁴¹ Iró Biyaaló wéngediríi ɔ́dée malááyíkawá balízí ɔ́dée kowúróo-daá wenbá baríɔ́a bényèlíi baranáa wánlám alahááci né na wenbá baríɔ́a bánlám bídaavé né;

⁴² na boló we nimini kóbɔ́nɔ́i-daá, ńna ge bénwii balá manyi lé.

⁴³ Bídée sáati kumí né, toovonúm-dínáa wéndǎe nyazi wísi bilé Bajaa-dée kowúróo-daá. Weení ɔ́wená nɔ́gbamíni né, ínu.»

Wenbí Isóo-dée kowúróo waalí dɔ́dɔ́ né

⁴⁴ «Isóo-dée kowúróo cɔ́o ge nyazi dǎóle baamósi dǎe fɔ́o-daá ge naáro waalí dɔ́ro né; ɔ́lé dɔ́dɔ́ wándamosí dǎe ge na ńɔ́nɔ́nɔ́a bíjɔ́o yi níini né, wónbodé ɔ́yá wenbí bíríɔ́a ɔ́wená né na ɔ́mɔ́ fɔ́o kemí.

⁴⁵ Isóo-dée kowúróo tɔ́rɔ́jɔ́o ge nyazi béédéere-dóo weení wánjáadi kejibíya kazóo ńba né.

⁴⁶ Wooyuú kejibú kifenvení né, nge woobó ɔ́yá wenbí bíríɔ́a ɔ́wená né ibó ɔ́mɔ́ yi.»

Isóo-dée kowúróo waalí dɔ́dɔ́ ge nyazi biruú

⁴⁷ «Isóo-dée kowúróo tɔ́rɔ́jɔ́o ge nyazi biruú bónlóo tenkú-daá na kikóbuu tiiná ndi-ndi né.

48 A tiiná woozu biruú, na banára kɪ balúná kpaam-ro, na balízí tiiná kazóó nná baɖo ɖɔkínɪ-daá na bebedi weená avéyina fózuzre né.

49 Bulé nókó ge si bulá ɖúúlɪnya kuróo. Malááyikawá wánɖóo balí, na bata balízí toovonúm-dúnáa fɔɔlɔó, badaavé né fɔɔlɔó,

50 na bɔɔɔ badaavé né nimini kóbɔnɪ-daá. Nna ge bɛnwí balá mányɪ lé.»

Mará wɪlɔɔ baawíli yi Isókó-dée kowúrókó-dée tóm né

51 Nge Yeésu wɔɔbókózi ɪwanbaaráa sɪsɪ: «Míínɪ wentí tɪrɪŋa máánmáti ɖó né tugutoluú?» Nge belé boobúsi yi sɪsɪ: «Íín».

52 Nge Yeésu wɔɔdó we sɪsɪ: «Mará wɪlɔɔ weení baawíli yi Isókó-dée kowúrókó-dée tóm né, cókó ge nyazi ɖaána-dóo weení wánlɪzɪ ɪdée ɖókóle-daá kífabɪ na kíbuɪbɪ né.»

Yeésu-dée téédɪ-daá nba tafa yi toovonúm (Ibéeŋ Mrk 6.1-6 na Lúk 4.16-30 ɖɔɖɔ)

53 Yeésu waanmatɪná tómwá tɪna na tɔmgeɛza bité né, nge waalɪ ɖɪdáare ɖɪm ɖɪdaá.

54 Nge weɛɖée téédɪ wentí tɪdaá wɔɔjókó ɪbɪ né; bɪka wánwɪlɪ ɪráa Isókó-dée tóm bedée Isókó ɖaazeɛɖé. Nge bulá belé bití bóndóm sɪsɪ: «Lé ge wooyú na ásénsí na maamááciwá tɪna bilé.

55 Mányɪ sɪsɪ kááfɪnta biyaaló nbulé! Mányɪ sɪsɪ ɪgɔɔ ge Marɪyáma bɪka igoobíya ge Yaakúbu na Ísifu na Simókɔnɪ na Yudáa ge!

56 Mányɪ sɪsɪ ɖána igoobíya aláa rɪŋa ge cé ya! Nge lé ge ɪmókó wooyú na bɪna bɪrɪŋa.»

57 Nge bedée banyɩ Yeésu né wɔɔɔ we níbááwɔ sɩsɩ bafa yɩ toovonúm. Nna ge Yeésu wɔɔɔ we sɩsɩ: «Bánv́áa anǵébi gírímá b́aá lé, asée ɩdéédɩ na ɩǵaána-daá baasí ge b́éngb́eenáa yɩ.»

58 T́éédɩ tɩm tɩdaá, Yeésu talá maamááciwá ǵabata ḱama, badafa yɩ toovonúm.

14

Yaayá-dée sɩm-dée t́óm

(Tb́ééɩ Mrk 6.14-29 na Lúk 9.7-9 ǵɔǵɔ)

1 Bɩdée saátɩ kɩm, Eróodi* weení wéndjɩ kowúrɔɔ Galilée né waanɩ bánɩmatɩ Yeésu-dée t́óm.

2 Nge wɔɔɔ ɩdée b́ɔwɔtá land́áa sɩsɩ: «Iró ceení ǵɔ, Yaayá ge. Weevé ɩlɩ ɩɩǵáa-daá-rɔ ge ɩwená ýiko wánlám maamááciwá.»

3 Wúro Eróodi waamáázɩ bulé ḱama, waavónj́yéli bakpa Yaayá baǵɔ yɩ agbarangb́ara b́ɔɔ sáráka; ḱama, wúro Eróodi wɔɔgb́ɔɔ igoobú Filípu ǵɛɛlɔ Erodiyáadɩ né,

4 Yaayá wɔɔɔ yɩ sɩsɩ: «Ńdomóóná nlá bulé.»

5 Wúro Eróodi wɔɔźóólɩ sɩsɩ ɩkɔ yɩ, amá, wánnuí zamóo nɩdááre, ḱama, kɩlé kiid́éézi sɩsɩ Yaayá ḱee anǵébi ge.

6 Ngó nb́ééɩ né, wúro Eróodi-dée loróu wíre t́ɔźí-dée j́íngáarí wíre waadála né, nge Erodiyáadɩ weelée waab́aa zamóo baaýaa kɩ ǵj́ína né kɩźá-daá. ɩdée bááre waalá wúro kazóo.

---

* **14:1 14.1** *Eróodi*: Eróodi ceení ge bánj́yáa sɩsɩ Antipásɩ, ɩjaa t́óm ge baagánmatɩ kujóó 2.1-daá.

7 Nge Eróodi woóuuná sɪsɪ báa wé ge woobóózi, umó wánváa yi.

8 Bɪnáábílé bú ɪgɔɔ waadási yi tóm sɪsɪ ítɔ sɪsɪ: «Fa ma Yaayá kujusó télélé-daá cé.»

9 Wúro laakáari waagoró. Amá, níjɪnáa woóuuná zamóɔ bayáa kɪ díina né ɪzá-daá né, waava wéde sɪsɪ bókógóná aláéré Yaayá kujusó.

10 Nge weedíri bekéje Yaayá kujusó sáraka-daá.

11 Bɔógógóná kujusó télélé-daá becéle aláéré, nge ɪlé wooboná kɪ icéle ɪgɔɔ.

12 Nge Yaayá-dée wanbaaráa woogónɪ bɔkpóɔ ɪdɔnósó bebi; nge boobó bekéveeri Yeésu.

Yeésu weeyéle kídjím ifizí abaaláa mĩli nɔónówá idjɪ

(Ibéej Mrk 6.30-44; Lúk 9.10-17; Yoh 6.1-14 dɔdɔ)

13 Yeésu waanɪ tóm tum né, nge woogbóɔ kpírɪsó ɪdée faɟáma-daá ɪgɔjɔɔ ɪlaná ɪráa bolíni. Zamóɔ waanɪ bulé né, nge kulí téeɟwá-daá kifɪ yi.

14 Yeésu weedí kpírɪsó-daá né, nge waana zamóɔ kóbónɪ. Nge kídee tóm waalá yi kɪnyóm. Nge waawáazi bedée kudɔndɪnáa.

15 Ðaanɪja waalá né, nge Yeésu-dée wanbaaráa woogóduu ɪjó bɔtó yi sɪsɪ: «Ðójóna téeɟ bolíni, ngó kudáani, bulé né, feeri zamóɔ kídee tɛbɪzi-daá kɪkámó kídjím kídjɪ.»

16 Amá, Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Bɪɔbóózi sɪsɪ bobó deeli, míɟɪɪja ɪva we kídjím beɟɪ.»

17 Nna ge belé bɔɔdó yi sɪsɪ: «Kpónówá natónówá na tiiná náále ge ɟójó cé.»

18 Nge Yeésu wòodó we sisi: «Igoná ma kpónówá natónówá na tiiná náále amó cé.»

19 Nge waava wédε sisi zamóo icóo ade nyíidi-ro. Nge wòogbóo kpónówá natónówá na tiiná náále amó, usá Isóo buró. Bilé bowóró ge weebelí kpónówá, ikpóo ti icéle iwanbaaráa batára zamóo.

20 Baríja bòodóo bófóo. Fòolási suga wanbaaráa wòodóozu né woozu dɔkíní fuú na natíle.

21 Abaaláa nyazi míli nɔónówá bilé weedji ná kíjím bumí, ngó badakála aláa na bíya.

Yeésu wánnɔɔhé lím-ro

(Ibéeɔ Mrk 6.45-52 na Yoh 6.15-21 dɔdɔ)

22 Bilé bujáj bowóró ge Yeésu waajáaru iwanbaaráa sisi bákpa kpíírúo-daá bete umó níbááwu betesi ná fòolúo kuganáa. Bídée sáátí né, umó iyéle zamóo iya damá.

23 Weeyéle zamóo iya damá bité né, nge waagba búo-daá si usólo Isóo. Kuidááni né, iwe ína iriké.

24 Kpíírúo wárláná laadóo bolíni bika lím wángurúo bínjoo kí, káma, fefelimá wónjoo kí.

25 Asubáa ge Yeésu wòogóni iwanbaaráa-jó wánganɔɔhé luré kóbɔ́ndε-ro.

26 Wanbaaráa waana yi wánganɔɔhé lím-ro né, nɔdááre waazúu we bóndóm sisi: «Ásínáálí ge!» Nge baabáazi agogo.

27 Nna-ína Yeésu wòodó we sisi: «Idóki mídi, móo ge, íkaní nɔdááre.»

28 Nna ge Pétro wòdó yi sɪsɪ: «Ḑádó, a toovonúm nyánáábílé, fa ma níbááwɔ manón ɫím-rɔ mɔgóni nyójó.»

29 Nge Yeésu wòdó yi sɪsɪ: «Kɔni.» Nge Pétro waalɪ kpríróó-daá, wánnoné ɫím-rɔ wéndéé Yeésu-jó.

30 Amá, waana fefelimá-dée dóni né, nge nɪdááre waazóu yi. Nna ge waabáázɪ ɫím-daá tím. Nge woogóo sɪsɪ: «Ḑádó, lee ma.»

31 Nna-ńna ge Yeésu wòlɔ nóóni ɪdǫkɪ Pétro, nge wòdó yi sɪsɪ: «Nyédée toovonúm fáa tɔdǫ, ngbaalá nyáálá síka.»

32 Baabísɪ bakpa kpríróó-daá né, nge fefelimá waazála.

33 Nge wenbá bowe kpríróó-daá né boogúu yi téédɪ bɔtó sɪsɪ: «Toovonúm ge, nyójó ge ɪsóo Biyaaló.»

Yeésu waawáázɪ kɔdɔndɪnáa Genezaréeti laadóo-daá

(ɪbééɲ Mrk 6.53-56 dɔdɔ)

34 Beedésɪ ɫuré kóbońde bité né, baadála Genezaréeti laadóo-daá.

35 Téédɪ tím tɪdaá ɪráa waadɪlɪ yi, nge beegɪlɪ beféeri ɪráa fáráńdí kum kɪrɪɲa kɪdaá, nge boogóná yi kɔdɔndɪnáa rɪɲa.

36 Nge baavínɪ yi sɪsɪ ɪyele kɔdɔndɪnáa itekiná báa ɪdéé tóko nɲóóre riké. Nge wenbá barɪɲa beedekiná né, baawáa.

15

Caájaanáa-dée taáde-dée tóm

(ɪbééɲ Mrk 7.1-13 dɔdɔ)

1 Bilé bowóró né, nge Fariizi níba na Mará wɪlɪdʒáa waaluná Yerusaléem bokóni Yeésu-jó, nge boobóózi yi sisi:

2 «Ngbaalá ge nyédée wanbaaráa tónvúu caájaanáa-dée taáɗɗe. Káama, bádánzam banóózi naaní bedi kíɗjím.»

3 Yeésu woobúsi we sisi: «Mínyóó ní, we-ro ge mínɣisunáa Isóo-dée Mará mídée taáɗɗe-ro.

4 Káama, Isóo wɔɔdó sisi: “Ɔɔɔzi ngɔɔ na njaa,” nge wɔɔdótóm sisi: “Weení waalá igɔɔ yáá ijaa láálí né mɔóna bako yi.”

5 Amá, mínyóó míndóm sisi a iró wɔɔdó igɔɔ yáá ijaa sisi: “Wenbí máází si malá nya kujɔɔwɔ na bisuná nya né, móógbóo bi malá Isóo saróo,”

6 mínwɪlɪ sisi bidokúti bibóózi budúu ɪdóózi ijaa. Bilé ge mídée taáɗɗe-ro, míndím Isóo-dée tóm.

7 Munáávikíwá bana dʒó, Esáya waabá ɪwená toovonúm waanmatuná Isóo noó ɪɣmáti mídóm né; káama, waanmáti sisi:

8 “Na ntóóni ge zamóo kɪna kínyaanáa máyɪɗɗe, amá, kiwenbiré cɔ́ɔ na ma bolíni.

9 Faala ge bánlám sisi bénzéé ma, káama, wentí bánwɪlɪ né kée iráa-dée mará ge.”»

*Wenbí bɪnyɛlɪi iró féyí ɗaciri-ciri né
(Ibéeɗ Mrk 7.14-23 ɗɔɗɔ)*

10 Nge Yeésu waayáa zamóo ɪtó ki sisi: «Iwélesi ɪnɪ ma kazóo.

11 Bidékée wenbí bínzúó iró noó-daá né wényɛlɪi ku ɪvéyí ɗaciri-ciri, amá, wenbí bínlɪi ɪnoó-daá né ge.»

12 Nge Yeésu-dée wanbaaráa woogóduu ijó boṭó yi sɪsɪ: «Nyáádílí sɪsɪ wentí nyáánmáti né, tɪgósɪ Fariizi n̄ba laakáari?»

13 Nge woobúsi we sɪsɪ: «Tɪwó wenkí kírɪŋa Majaa weení ɪwe ɪsóódáá né toḍúu kɪ né, b́éngbezí kɪ.

14 Iyéle we, njema wéngeti kɔ njema. Ngó bulé ge a njem wéngeti kɔ njem, belééní bánzalí boowó-daá ge.»

15 Nna ge Pétro sɪsɪ: «Lɪzɪ d̄áa tóm nyéégéézi tɪ d̄ó né tugtoluú.»

16 Nge Yeésu sɪsɪ: «A bulé mínnyóó d̄ɔd̄ɔ mínnyína tɪlí?»

17 Míisi sɪsɪ wenbí buríŋa b́inzúó n̄ó-daá né, b́indím lóodi-daá ge na bulí b́id̄ée d̄ɪyáásó-daá?»

18 Amá, wenbí b́inlí ɪró n̄ó-daá né, wánlunáa wenbiré-daá ge. Nge bulé b́inyélii kɔ ge ɪró féyí d̄acɪɪ-cɪɪ.

19 Bulé né, wenbiré-daá ge lomaazé tɪte n̄ná wánlunáa: beɛ ɪráa k̄óó, ɪró ulí ɪwaaló yáá ɪd̄eeló wóró, wásangarítɪ, ŋmulím, seríya tɪte ŋgɪ, na ɪráa tóódi.

20 Wenbí b́inyélii ɪró féyí d̄acɪɪ-cɪɪ né nbulé. Amá, ɪró id̄ɪ kíd̄ím ɪdasám ɪnúózi ténnyeli ídánlamí d̄acɪɪ-cɪɪ.»

*Kanáani aló naáru waava Yeésu toovonúm
(Ibéeŋ Mrk 7.24-30 d̄ɔd̄ɔ)*

21 Yeésu waalí n̄na né, nge weɛd̄ée Tíiri na Sidóonu f́arándí.

22 Nge Kanáani aló naáru ɪwe f́arándí kɪm kɪdaá né w̄oogónɪ ijó wóngoó sɪsɪ: «Nɪ

máɣonyɔmí, Kóbɔnɔ́, Dáwoɔɔa Biyaaló. Zíini ubaná kɔnjaarí meweelée.»

²³ Amá, Yeésu tobúsi yi báa tóm bú. Iwanbaaráa woogóduu ɔjó né, nge belé boodó yi sɔsɔ: «Doo yi, káma, ivoo dǎa wánjaarí dǎa na agogo.»

²⁴ Nge Yeésu woobúsi sɔsɔ: «Israyéeli féeni tɔdeléɲ né tiriké tɔɔ ge beegédiri ma.»

²⁵ Amá, aló ceení woogónɔ isóm waazá-daá wánvɔnɔ́ yi sɔsɔ: «Dádóɔ, lee ma.»

²⁶ Nge Yeésu woobúsi yi sɔsɔ: «Bɔvɛyí kazoo sɔsɔ bokpoo bíya-dée kíɔjím boɔo fáa-bíya.»

²⁷ Nge aló sɔsɔ: «Toovonúm ge, amá, fáa-bíya wánjalaazí cóko wenkí kɔnli sɔdɔnǎa-dée tébiri-ro bínzalí né síndji.»

²⁸ Nna ge Yeésu woobúsi aló ɔmó sɔsɔ: «Dógoo, nyédée toovonúm fáa woodoo. Isoo ífá nya wenbí nyóózóólí né.» Sáati kɔmí nóo dɔdɔ ge ɔweelée waagáwaa.

Yeésu waawáazi kɔdɔndɔnǎa dǎbata lɔré kóbońɔ-ɔ

²⁹ Bulé bowóró né, nge Yeésu waalí nna ɔdée Galilée lɔré kóbońɔ-ɔ. Nge waagba búɔ-daá ití ɔoo.

³⁰ Nge zamoo kóbońɔ woogónɔ ɔjó kíɔana novó-dɔnǎa na njema na wenbá biilí we né, na komóomúsi, na kɔdɔndɔnǎa nebére dɔdɔ. Nge boogoná we basí Yeésu novó-ɔ. Nge Yeésu waawáazi we.

³¹ Bulá zamoo máádé kɔna komóomúsi wánɲmatí né, na wenbá biilí we né baawáa né, na novó-dɔnǎa wánɲɔɲé bazɔzée né, na njema

wánnáa né. Nge zamóo kum kuduózi Israyéelidée Isóo.

Yeésu weeyéle kíq̄im ifizi abaaláa míli noónáázá idi

(Ibéēn Mrk 8.1-10 d̄oḍo)

³² Nge Yeésu waayáa iwanbaaráa itó we sisi: «Zamóo kina kijoóo ma konyóm, káma, wé náádoozo nbilé kowe mójó né, ngó kinyéyina nabóro si kidji. Mádánjaa modó ki sisi kíkpe bika kidedji nabóro, na kíkəkóni kiwí níbaáwodaá.»

³³ Nge wanbaaráa woobózi yi sisi: «Lé ge dónyuu na kpónówá fadáma kina kidaá bitála zamóo n̄h̄n̄áa kina d̄o kidji kifóo.»

³⁴ Nge Yeésu woobózi we sisi: «Kpónówá n̄h̄n̄i gé míwená.» Nge boobúsi yi sisi: «Turo lobe na tiiná yáawá cóko d̄o.»

³⁵ Nge weeyéle zamóo icoo ade.

³⁶ Nge woogbóo kpónówá lobe tumí na tiiná amó. Waazá Isóo bité né, nge weebelí ti ikpóo icéle iwanbaaráa batára zamóo.

³⁷ Baríja boodóo bofóo. Foolási suga wanbaaráa woobózi né, woozu dokini lobe.

³⁸ Abaaláa míli noónáázá weedji ná kíq̄im bimí, ngó badakála aláa na bíya.

³⁹ Yeésu weeyéle zamóo iya damá wóró né, nge waagba kpírúo-daá idée Magadáani farándí-daá.

16

*Bónbwozi Yeésu sisi íla maamáaci nakiri
(Ibéēn Mrk 8.11-13 na Lúk 12.54-56 d̄oḍo)*

¹ Faríizi n̄ba na Sadusée n̄ba woogóduu Yeésu-jó s̄i bayí ȳi k̄oɔk̄á. Nge b̄oɔdó ȳi s̄i s̄i ɛ́la maamáaci nakír̄i k̄inw̄l̄i s̄i s̄i Isóo-jó ge waagálíná né.

² Yeésu woobúsi we s̄i s̄i: «A ɔ́aan̄iɔa waalá, m̄indóm s̄i s̄i: “Isóodáá wénjém káma, ñm̄ín̄d̄i w̄eɛz̄éé.”

³ B̄ika tééré né, m̄indóm s̄i s̄i: “Sinje isóodáá f̄éȳi ɔ́éȳi-ɔ́éȳi, káma, b̄iiv̄u isóodáá, b̄iraajemáa.” Bulé ge m̄inȳi m̄inb̄eɛɛɛn̄áa isóodáá m̄ind̄aazí s̄áát̄iwá. Amá, wentí t̄inlám leleɛɔ́ɔ né ge m̄ísi.

⁴ Zaaamáani k̄ina k̄id̄éé ɛ́raa badaavé b̄ika bádan̄ziɔn̄á Isóo riké né, b̄ónb̄oɔz̄i maamáaci. Amá, Inúusa-d̄éé maamáaci baasí, bádan̄náa nakír̄i ɔ́ɔɔɔ.» Nge Yeésu weeyéle we ñna ɛ́ɛé.

*Wentí Faríizi na Sadusée n̄ba wánw̄l̄i né
(Ib̄éɛ̄n̄ Mrk 8.14-21 ɔ́ɔɔɔ)*

⁵ Wanbaaráa w̄eɛɔ́ɔ s̄i l̄ur̄é k̄ób̄oɔ́ɔɔ-d̄éé f̄úu lí ñ̄ḡi-ro né, b̄oɔz̄oɔ b̄oɔɔk̄p̄oɔ k̄p̄ónówá.

⁶ Yeésu w̄oɔdó we s̄i s̄i: «Ila laakáari na Faríizi n̄ba na Sadusée n̄ba-d̄éé faad̄ini b̄ónnuudináa k̄p̄ónó m̄olóm né.»

⁷ Yeésu w̄oɔdó bulé né, wanbaaráa waamáazi s̄i s̄i b̄em̄i b̄oɔɔk̄p̄oɔ k̄p̄ónówá-ro ge w̄oɔdó bulé.

⁸ Amá, Yeésu waad̄ilí bedéé lomaazé. Nge w̄oɔdó we s̄i s̄i: «M̄id̄éé toovonúm f̄áa t̄oɔɔɔ, ngbaalá ge m̄íim̄áazi s̄i s̄i m̄id̄oɔk̄oɔgb̄oɔ k̄p̄ónówá-ro né ge.

⁹ M̄id̄án̄u tá kazóo? M̄iraad̄oɔz̄éé k̄p̄ónówá natónówá ɛ́raa m̄íili noónówá w̄oɔdó b̄ika né, na k̄p̄ónó ɔ́oɔk̄ini ñ̄j̄ini b̄uga ɛ́k̄p̄oɔ ɛ́k̄pedína né?

10 Yáá míraadóozé kpciónwá lobbe uráa mílì nɔónáázá woódoó bika né, na kpciónó dɔkínì nɔínì biiga ikpóó ikpedína né.

11 Nɔínì ge mídábízi unì sɔsɔ bideké kpciónwá-dée ndì ge mánɔmatí sáátì wenkí móódoó mí sɔsɔ ùla laakáarì na Faríizi nba na Sadusée nba-dée faadínì bónnuudináa kpciónó né.»

12 Nna ge baanì sɔsɔ idotó sɔsɔ bála laakáarì na faadínì bónnuudináa kpciónó né, amá, Faríizi nba na Sadusée nba-dée wentí bánwílì uráa né ge báláná laakáarì.

*Pétro waanmatí iyáázi sɔsɔ Yeésu ge Leeró
(Ibéeɔ Mrk 8.27-30 na Lúk 9.18-21 dɔdɔ)*

13 Yeésu waadála Sezarée téédì wentí wúro Filípu waama tì né tídée farándí-daá né, nge woobóózi ùwanbaaráa sɔsɔ: «Iráa-dée ɔmatire-daá, weení ge Iró Biyaaló kée.»

14 Nge belé boobúsi yì sɔsɔ: «Nebére sɔsɔ nyóó ge Yaayá, nebére sɔsɔ Eliya, nebére dɔdɔ sɔsɔ nyánáábílé Yeremíya yáá andébi naáro.»

15 Nna ge Yeésu woobóózi we sɔsɔ: «Mínyóó míjò ní, weení ge mégéé.»

16 Pétro woobúsi yì sɔsɔ: «Nyóó ge Leeró, Isóó weezuú-dóo Biyaaló.»

17 Nna ge Yeésu woobúsi yì sɔsɔ: «Simóonì, Inúusa biyaaló, nyóóyúú wenbi-níini káma, bidekéé uró waawílì ná nya wentí nyáánmatí tì dɔ né, amá, Majaa weení ùwe isóódaá né ge.

18 Nge móó ménveerím nya sɔsɔ nyégéé Bóóre ge, nge bóóre dím dírɔ ge sɔ mama médeé

Koduuziya. Sí m títɩŋa na bídée yíko bídánbuzi bilá ke nabóro.

¹⁹ Ménjelii nya Isóo-dée kowúróo-dée sááftwá. Wenbí si nvóki bi ade laadóo-ro né, bóngovokí bi isóodáá; bika wenbí si nbódi bi ade laadóo-ro né, bóngobodí bi isóodáá.»

²⁰ Nna ge waabási ɩwanbaaráa sɩsɩ békeféeri naáru sɩsɩ ɩmó ge Leeró.

*Yeésu wánɣmatí ɩdée sí m na ɩdée fém-dée tóm
(Ibéeŋ Mrk 8.31-9.1 na Lúk 9.22-27 dɩdɩ)*

²¹ Sɩná sáátɩ kɩm ge Yeésu waabáázi ɩwanbaaráa wɩlí sɩsɩ bínboozí ɩmó ibó Yerusaléem ɩna wahála dɩbata Yahúúduwá-dée kóboháa, na sarási landáa kóboháa, na Mará wɩlɩdáa nóozɩ-daá; bakɩ ɩmó, amá, wé náádoozo wíre, ɩmó wánbɩsí ifé ɩlí ɩsɩdáa-daá.

²² Nna ge Pétro waanára yi ɩɩná kpómóó, nge weegiziná yi ɩtó yi sɩsɩ: «Isóo wénverii nyóró, Dádóó. Aayí, wentí nyánɣmatí dɩó né, tídónmoohá nya.»

²³ Amá, Yeésu weegéézi ɩdɩ né, nge wɔodó Pétro sɩsɩ: «Laná ma bolíni Sitáánu! Nyégée ma kodoká ge máníbaáwo-ro, káma, nyólomaazé tekée Isóo-dée ɩná, amá, ɩráa-dée ɩná ge agée.»

²⁴ Nge Yeésu wɔodó ɩwanbaaráa sɩsɩ: «A naáru soolée si ifu ma, íkizi ɩdɩ bika ɩkpóo ɩdée dɩnu abelí akóo ikónú ma.

²⁵ Káma, weení wánjáádɩ si ɩlé ɩweezuú né wénbedí kɩ, amá, weení wénbedí kɩ móróozí né, wóngoyuú kɩ.

26 Iró idi dúúlínya ríḡa, amá, ɔ̀bédɔ̀ iweezuú né, we ge bɔ̀wóóziɔ̀. Yáá we ge wánbuzí ɔ̀fére na ɔ̀mɔ̀ iweezuú.

27 Káma, Iró Biyaaló wángabísí na ɔ̀jaa-déé ásícé-daá ɔ̀na ɔ̀dée malááyíkawá na ɔ̀fére báa weení biluná wenbí báa weení waalá né.

28 Ménveerím mí toovonúm sɔ̀sɔ̀ nebére we cé, bádánzím naaní bana Iró Biyaaló ɔ̀kónɔ̀ nyazi wúro.»

17

*Yeésu ɔ̀zá-daá na ɔ̀ɔ̀wɔ̀re weegée bóv nakírɔ̀-
rɔ̀*

(Tbééh Mrk 9.2-13 na Lúk 9.28-36 dɔ̀dɔ̀)

1 Wé loḡo wóró né, Yeésu wɔ̀ɔ̀gbóó Pétro na Yaakúbu na igoobú Yoháánɔ̀ bobó bakpa bóv kúboḡḡ nakírɔ̀-ɔ̀ bɔ̀ɔ̀ɔ̀ɔ̀ beriké.

2 Nge Yeésu-déé yáásí weegée baazá-daá rína. Waazá-daá wéndée nyazi wísi bilé, bika ɔ̀dée kpɔ̀ná izóona né ɔ̀bá afólo pári-pári.

3 Nge ɔ̀wanbaaráa toozóóní waana Múúsá na Elíya baadɔ̀ balí bána Yeésu bánḡmatí.

4 Nge Pétro wɔ̀ɔ̀dó Yeésu sɔ̀sɔ̀: «Dádóv, dédée cénjé ɔ̀wóv wánlám kazó. A nyóvɔ̀lées, mónzuú kéréézɔ̀ nasúdoozo cé: Nyóv kóḡmóv, Múúsá kóḡmóv, Elíya kóḡmóv.»

5 ɔ̀bamáa ḡmatɔ̀re ge, ḡmɔ̀vɔ̀v nakírɔ̀ kínyelédɔ̀ né woovu bɔ̀v. Nge baaní lowú nakírɔ̀ ḡmɔ̀vɔ̀v-daá sɔ̀sɔ̀: «Ceení ge mebiyaaló weení máábá mɔ̀zólɔ̀ yɔ̀ né. Iró ge máádó médée sɔ̀ólɔ̀m ríḡa. Inuná yɔ̀.»

6 Wanbaaráa waaní bilé né, nɔ̀dááre waabá bilá we, nge boovu bolóódi-ɔ̀ babá benyé adé.

7 Amá, Yeésu woogóduu bojó itekiná we itó we sɪsɪ: «Igoró, nɪdááre íkalá mí.»

8 Baagósi ɪzá né, badana naáru, Yeésu riké ge baana.

9 Bɔwe béndim bóu né, nge Yeésu waabási we sɪsɪ: «Íkefééri naáru wenbí bɪɪɪzɪ bɪwíɪ mí cé né, háɪ Iró Biyaaló ɪkónɪ ifé ɪlɪ ɪsɪdʒaa-daá.»

10 Nna ge wanbaaráa woobózi Yeésu sɪsɪ: «We-ro ge Mará wɪɪdʒaa wánɲmatí sɪsɪ asée Eliya wónǵóní naaní.»

11 Nge Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Toovonúm, Eliya wónǵóní na ɪnyóózi báa wenbí.»

12 Amá, ménveerim mí sɪsɪ Eliya wónǵóní. Badatɪlɪ yɪ, nge baala ná yɪ wenbí bolowú fáa bɪ né. Bɪlé dʒdʒ ge Iró Biyaaló sɪ ɪna wahála bojó.

13 Nna ge wanbaaráa waadɪlɪ sɪsɪ Yaayá-dée tóm ge wónǵóm.

*Yeésu waawáazi kazáladéédɪ-dóu yóo nekére
(Tbééɲ Mrk 9.14-29 na Lúk 9.37-43a dʒdʒ)*

14 Yeésu na ɪwanbaaráa baadála zamóo-jó né, nge ɪró naáru woogónɪ ɪká ɪdʒoná Yeésu ɪzá-daá itó yɪ sɪsɪ:

15 «Kóbo ní, nɪ mebiyaaló kunyɔm, kazáladéédɪ wená yɪ wénɲelém páá. Wándarázálɪ nimini yáá lím-daá ge.

16 Móogóná yɪ nyédée wanbaaráa-jó, amá, badabízi bawáazi yɪ.»

17 Nna ge Yeésu sɪsɪ: «Zaamááni kɪna kɪdée ɪráa badafa ɪsóo toovonúm bɪka badaavé né! Wé nɲíní ge mógúti mɔjóo mɪjó. Wé nɲíní ge mógúti mɔdǵkɪ mí. Igoró ma bú ɪmó cé.»

18 Nge Yeésu waagazí zíini kínjaarí bú umó né kicán kulí uró, bú icán iwáa nna-nna.

19 Nge wanbaaráa woogóduu Yeésu-jó bobóozu yi bána yi beriké né sisi: «Ngbaalá ge dǒó dǎdabíizí dǎdǒó zíini kím.»

20 Nge Yeésu woobúsi we sisi: «Káma, mídéé toovonúm fáa toǒǒ. Ménveerím mí toovonúm sisi a mídéé toovonúm fáa waadála bánhínáyóó bú, míndóm bós kina sisi kpezí nyádi cé ngózuu lí. Bika bifu bilá bilé. Nabóro féyí sisi mídánbuzi ulá né. [

21 Amá, na solóndi na noó fokí ge bánbuzí boǒǒná zíini nhínáa kina.]]»

*Yeésu waadási ihmáti idée sím na idée fém-dée tóm sile-dée
(Tbééh Mrk 9.30-32 na Lúk 9.43b-45 dǒǒǒ)*

22 Boduuzée Galilée nna ge Yeésu weevéeri we sisi: «Bángbáa Iró Biyaaló becéle uráa,

23 belé bángóú yi, amá, toozo wíre wénvém líi usidáa-daá.» Nna ge wanbaaráa waabá basóú kaanhá.

Yeésu weevéere Isóó-dée Daána kóbónga-ro-dée lanpóo

24 Baadála Kaperínawóm né, nge wenbá bónbóozí Isóó-dée Daána kóbónga-daá lanpóo né, bógóni bobóozí Pétro sisi: «Mídéé kóbóni wénverí Isóó-dée Daána kóbónga-daá lanpóo?»

25 Nge Pétro sisi: «Íín, wénverí.» Yeésu waadála daána né, nge weede níbááwó ubóozí Pétro sisi: «Simóoni, sisi wé ge nyánmaazínáa

tóm tuna: wenbá-jó γε ade laadóo-ro cé wúrowá wánmóu lanpóo. Téédı-bíya yáá igoma-jó.»

²⁶ Nge woobúsi sisi igoma. Nge Yeésu sisi: «Bilé né, bıdekée tılási sisi téédı bíya ıfere lanpóo.

²⁷ Amá, na bıkákonı bıwızı we né, bo ngóló koló luıé kóbóndı-daá. Fulú tınde kađaa nde sı nbúu de né dıncó, nyánnáa liideé weená nócó bınbocızı mána nya sı dıfere ná lanpóo né. Kpoo ye nbó nvére mána nya.»

18

*Weení igée kóbónı Isóc-dée kowúróo-daá né
(Tbéén Mrk 9.33-37 na Lúk 9.46-48 dıdı)*

¹ Bıdée sáátı kımı γε wanbaaráa woogóduu Yeésu-jó bocóozı yı sisi: «Weení γε kóbónı Isóc-dée kowúróo-daá.»

² Nge Yeésu waayáa bú naáru ıkoná yı bolowotáa

³ ıtó we sisi: «Ménveerım mı toovonúm sisi a mıdekée ıbısi nyazi bıya, mıdánzıu Isóc-dée kowúróo-daá.

⁴ Bilé né, weení wánvıozı ıdı nyazi bú ceení né, wónyúuu kı kóbóndı Isóc-dée kowúróo-daá.

⁵ Weení waamı bú nıınáa ceení igónđı mórócızı né, mádıııa γε waamı.»

Yeésu ıbá wánbası wenbá bénjeliı ıwanbaaráa wányısı né

(Tbéén Mrk 9.42-48 na Lúk 17.1-2 dıdı)

⁶ «Weení rııa sı iyéle bıya bana baava ma toovonúm né badaá naáru ılá alaháacı né,

a baadaná bodóo lowú namíre kóbońđe bolo tenkú-daá, bijóo sóńcí.

⁷ Nbusú ɔamáa na nya ɔúúńinya, ńhınáa nyénjeliı uráa wánjısunáa Isóo né! Wenbí bınjeliı na ıró ıyısı né, téndeń ketengere, amá, nbusú na weení wénjeliı ırówó ıyısıná Isóo né.

⁸ A bigée nyánóonu yáa nyónonóre wénjeliı kó ge nyánjısunáa Isóo, ce ɔe nbéɔı bolını; káma, bijóo sóńcí nzóo arıjána-daá nóonu yáa nonóre kóɔńđe féyí, bıkuı ná nyánóozı léení, yáa nyónonó léení we bıka nzóo azáaba nimını ıdándım ketengere né ıdaá.

⁹ A nyázıre wénjeliı kó ge nyánjısunáa Isóo, ıızı ɔe nbéɔı bolını; bijóo sóńcí nzóo arıjána-daá na ızıre kóɔńđe bıkuı ná aléení awe bıka nzóo azáaba nimını ıdándım ketengere né ıdaá.»

*Fée weedelén né ıdee tomgeezıre
(Tbéen Lúk 15.3-7 ɔoɔo)*

¹⁰ «Ílá laakáarı. İkekpeená bıya beım badaá naáro, káma, ménveerım mı sısı báa saátı wenkı bedée maláayıkawá sıńjee Majaa weení ıwe ısóo dáa né waazá-daá ge.

¹¹ [Káma, ıró Biyaaló wóońonu ge sı ıdee wenbá beedelén né.]

¹² Mınmaazı sısı wé tóm tına sı megéezi mıtı ɔó né ıró. A bigée sısı ıró wená féeni nıńowá, nge tıdaá kóɔm weedelén, ıdénjeliı nıńowá kóɔm féyí tına bóo-ro ıdee ıkajaa weení weedelén né?

¹³ Ménveerım mı toovonım sısı a bigée waana yı, ıdee wenbi-nıını fée kóɔm ımó

uro wángilí nínówá kóḡóm féyí tɔganáa ríḡa tɔdetelén né-ro.

14 Bilé ḡḡḡ ge Míjaa weení ɔwe ɔsóḡdáá né tánjaa sɔsɔ bíya beḡ badaá báa kóḡóm ɔtelén.»

Nḡíní bɔmḡóna bḡnyḡḡzɔ tḡm né

15 «A bɔḡée ngoobú* waayɔsɔná nya, bo ɔḡ nvéeri yɔ ɔḡée yɔsɔtɔ nyána yɔ mílééní. A waanɔná nya itɔsɔ sɔsɔ waayɔsɔ, nyáábísíná yɔ ɔsóḡ-dée níbááwɔ-daá nbilé.

16 Amá, a ɔdanɔná nya, kḡḡ ɔró kóḡóm yáá nḡḡle ibó ɔna yɔ. Nna né, nyḡḡyúú seríya-dɔnáa nḡḡle yáá noḡḡoozo ɔnyḡḡzɔ tḡm nḡḡnáa ɔsóḡ-dée tḡm waanḡátɔ né.

17 A weegízi ɔdanɔná we, feeri Krísto-dée Koduuziya. A bilé ge weegízi ɔdanɔná Krísto-dée Koduuziya, íbɔsɔ nya nyazɔ weení waasɔ ɔsóḡ né yáá tikée mɔsɔró.

18 Ménveerím mí toovonúm sɔsɔ wenbí ríḡa sɔ ɔfókɔ bí ade laadḡḡ-ro cé né, bḡnɔkí bí ɔsóḡdáá; wenbí ríḡa sɔ ibḡḡjɔ bí ade laadḡḡ-ro cé né, bḡnbḡḡjɔ bí ɔsóḡdáá.

19 Ménveerím mí toovonúm ḡḡḡ sɔsɔ ade laadḡḡ-ro cé, a mídáá nḡḡle waalá nḡḡ kóḡḡmḡḡ, nḡe bḡḡbḡḡzɔ báa wenbí, Majaa weení ɔwe ɔsóḡdáá né wánvára we bí.

20 Káma, lénlé ɔráa nḡḡle yáá noḡḡoozo woodúúzi na máyíḡe-daá né, mówe bḡlḡwḡtáá.»

Weení ɔḡénḡem ɔḡwḡ né-dée tḡm

* **18:15 18:15** ngoobú: ɔsóḡ-dée Tḡm Tákaradá-daá, a baayáa sɔsɔ koobúu, bínbɔzɔ bílá ḡḡḡ weení nyána yɔ aḡíni kóḡḡmḡ né.

21 Nge Pétro woogóduu Yeésu-jó ɪbóózi yi sɪsɪ: «Kóboní, a mogoobú wányɪsɪnáa ma, bɔɔ nɛɛnɪnɪ ge mɛnjém yi. Háli bɔɔ ɪbɛ yáá wé.»

22 Nge Yeésu woobúsi yi sɪsɪ: «Módótó nya sɪsɪ háli bɔɔ ɪbɛ, amá, háli níidoozo na saaláa bɔɔ ɪbɛ.

23 Bɔɔɔzɪ ge bɛngɛɛzɪnáa ɪsɔɔ-dɛɛ kowúrɔɔ nyazi wúro weení waayáa ɪdɛɛ bɔwɔtá-dɪnáa sɪsɪ bókɔni batí ɪmó kɪmɛ beedɪ ɪmó né.

24 Waabáázɪ né ge bɔɔɔɔná yi ɪrɔ naárɔ ɪlé ɪɔmɛɛ kɛɛ liideé tuutuúma.

25 ɪvéyɪna liideé sɪ ɪféɛ kɪmɛɛ né, nge ɪdɛɛ kóboní waava wédɛ sɪsɪ báya yi ɪna ɪdɛɛlɔ, na ɪbíya na wenbí bɪrɪɛnɛ bɔwená né beféɛɛ ɪɔmɛɛɛ.

26 Nna ge bɔwɔtá-dɔɔ wɛɛjé ɪsála kóboní ɪzádaá ɪdɔná-rɔ wóndóm yi sɪsɪ: “Dɪná ma suúru, mɛnverí nya bɪrɪɛnɛ.”

27 Bulá ɪdɛɛ kóboní konyɔm, nge wɛɛjé yi ɪɔmɛɛɛ ɪyéle yi ɪdɛɛ.

28 Bɔwɔtá-dɔɔ ɪmó wánlɪ né, nge waana ɪdɔndɪnáa ɪna we bánlám tɪmɛɛ né badaá naárɔ, ɪlé weedɪ yi kɪmɛɛ liideé cókɔyóɔ. Nge weegbí yi wánɛmɪrɪ ɪlowú bɪka wóndóm yi sɪsɪ: “Fɛɛ ma mágɪmɛɛɛ.”

29 Nge ɪdɔndɪ wɛɛjé ɪsála ɪnovó-dɛ wánvɪnɪ yi sɪsɪ: “Dɪná ma suúru, mɛnverí nya.”

30 Amá, ɪlé weegízi. Wooboná yi ge bɔɔ sáraka sɪsɪ asée wɛɛvɛɛɛ ɪmó ɪɔmɛɛɛɛ.

31 ɪdɔndɪnáa waana wenbí bulá né, belé baabá basúú kaanɛnɛ. Nge boobó beféɛɛɛɛɛɛɛɛ bagóboní wenbí bɪrɪɛnɛ bulá né.

32 Nna ge ɪgóbɔnɪ weeyéle bókɔnɛ yi, nge

weevéeri yi sisi: “Nyégéε bowotá-dóo ki-daavéénúu; mééjé nya nyágumére ḍina ḍiṛina ge, káma, nyáávín̄i ma sisi méje nya.

³³ B̄id̄ob̄óózi sisi nyóó d̄ud̄o n̄n̄i nd̄on̄di konyom̄ n̄h̄in̄áa máán̄i nyágonyom̄ né?”

³⁴ Idée kób̄on̄i waabá iyéε baaná. Nge weeyéle boboná yi sáráka baḡḡ yi timé d̄óni-d̄óni n̄n̄a sisi hál̄i uféε igumére r̄ina.

³⁵ B̄ilé d̄ud̄o ge Majaa weení ıwe ısóódáá né si ılá m̄ídáá báa weení, a ıdénjem̄ igoobú bitála iwenbiré-daá.»

19

Yeésu-dée waázu aló d̄owóo-dée tóm-ro (Ibéeñ Mat 10.1-2 d̄ud̄o)

¹ Yeésu weedé tómwá tim̄ w̄l̄i né, waal̄i Galilée laadóo-daá ıd̄éε Yudée laadóo-daá na Ȳorodáani buwá-dée fúu lí n̄gi.

² Zamóó kób̄on̄gi woovu yi, nge waawáázi we n̄na.

³ Nna ge Fariizi n̄ba woogóduu ıjó si bayí yi k̄od̄oká, nge bobóózi yi sisi: «Ḑédée Mará waava n̄ibááw̄s sisi ıró ıd̄óo ıd̄eeló báa we ge waalá né bur̄o?»

⁴ Yeésu woobúsi sisi: «M̄ídákála wenti baan̄máa ısóo-dée Tóm Tákarad̄á-daá né ge? Baan̄máa ge sisi b̄igabaaziya, aló na abaaló ge ısóo waalá we.

⁵ Nge w̄od̄ó sisi: “Bur̄ozí ge abaaló wánl̄i ıḡo na ıjaa bedée ına ıd̄eeló b̄ocóo, na beléén̄i bab̄isi t̄on̄s̄ó k̄ód̄om̄óo.”

⁶ Nna né, bodokúti begéé noóle, amá, tɔnoó kúdomóu. Bilé né, ɔró ikátara wenbí Isóo waadá bi né.»

⁷ Nge Fariizi nba wobóózi Yeésu sɔsi: «A bilé, wé-roozí ge Múúsá waazízi sɔsi a ɔró si ikizi idɛeló, asée weejéle yi wasíka kínwílí sɔsi weegízi yi né.»

⁸ Nge Yeésu woobúsi we sɔsi: «Mídée wenbi-dóni-ro ge Múúsá waava mí níbááwɔ sɔsi ikizi mídée aláa. Amá, biɣabaazɔya né bidékée bilé ge bivonwe.»

⁹ Ménveerím mí toovonúm sɔsi a naáru woadóo idɛeló bidékée na sɔsi aló waalí iwóró, nge woadgbóo aló kífaló, imó waalɔ ná idɛeló wóró bilé.»

¹⁰ Nna ge Yeésu-dée wanbaaráa woadóo yi sɔsi: «A bilé ge biɣóóo ɔró abaaló na idɛeló bolowotáá, a ɔró tokpóo aló, biɣóóo sóncí nбилé.»

¹¹ Nge Yeésu woobúsi we sɔsi: «Iráa ríɣa tэндisi, asée wenbá Isóo waava we bidée yíko né.»

¹² Iramáa nebére we bodokpóo aláa né, dɔo baloróu wíre ge badafongéé abaaláa; nebére né, uráa waala ná we; nebére né, Isóo-dée kowúróo-ro ge baabisúná badɔ uramáa. Weení wéndisi tóm máánmáti ti dɔo né, ulé ítisi.»

Yeésu waazólɔ bíya kúmuúsi-ro

(Ibéeɣ Mrk 10.13-16 na Lúk 18.15-17 dɔdɔ)

¹³ Bilé bowóró ge uráa woadgoná Yeésu bíya sɔsi itíni nóózi boro na ɔsólɔ boro. Amá, Yeésu-dée wanbaaráa wónyoonáa we.

14 Nge Yeésu wɔɔdɔ ɪwanbaaráa sɪsɪ: «Iyéle bíya ɪkɔni mójó. ɪkoto we níbááwɔ, káma, wenbá baalí we né badɪná Isóɔ-déé kowúrɔɔ.»

15 Waadɪni nɔ́ɔzi bɔɔɔ bité né, nge waalí dɪdáare dɪm dɪdaá.

Iró liideé-dóɔ-déé tɔm

(Ibéeŋ Mrk 10.17-31 na Lúk 18.18-30 dɔdɔ)

16 Bilé bɔwɔrɔ ge abaalɔ naáɔ woogóduu ɪjɔ ɪtɔ yi sɪsɪ: «Kɔbɔní, kazɔɔ níbi wenbí ge bɪnbɔɔzɪ sɪsɪ mála na moyuú weezuú kídeɔdeɔ né.»

17 Nge Yeésu woobúsi yi sɪsɪ: «We-ɔ ge nyɔnbɔɔzɪ ma kazɔɔ níbi tɔm. Kɔdɔm kóŋ ge kazɔɔ níbi. A nyɔzɔɔléé nɔ́yuu weezuú kídeɔdeɔ né, la wenbí Mará wɔɔbɔɔzɪ né.»

18 Nna ge afobú ɪmɔ wɔɔbɔɔzɪ Yeésu sɪsɪ: «Mará weená.» Nge Yeésu woobúsi yi sɪsɪ: «Nɔ́dángɔɔ ɪɔ; nídanli nɔ́deɔlɔ wɔrɔ; nídanŋmɪli; nídanlɪzɪ seriya tɪte nígi.

19 Ɖɔ ngɔɔ na njaa gírímá na nzóɔli nyɔɔwɔ nyazi nyáɔtɪŋa.»

20 Nna ge afobú ɪmɔ sɪsɪ: «Máálá bilé ɪmɔ biríŋa. Wé ge bɪga ma si mádasɪ malá.»

21 Nge Yeésu sɪsɪ: «A nyɔzɔɔléé nzízi biríŋa bɪdaá, bo nɔ́yá wenbí biríŋa nyɔ́wená né nva kadanbɔrɔsɪ na nɔ́yuu dɔ́ɔle ɪsɔ́dɔá. A nyáálá bilé bité, na ngɔni nvu ma.»

22 Afobú ceení waaní bilé né, nge waazɔɔ kaanɪjá ɪɔ́e ɔ́eɔe, káma, ɪbá ɪgéɔ dɔ́ɔle-dóɔ ge.

23 Nge Yeésu wɔɔdɔ ɪwanbaaráa sɪsɪ: «Ménveerim mí toovonúm sɪsɪ bɪnlám káále na dɔ́ɔle-dóɔ ɪyuu Isóɔ-déé kowúrɔɔ.

24 Máádásı ménveerım mı sısı bıvėyı raakúm káále sısı kısıı ná ıjówı bıyóó bıtála dıóle-dúı ııóı ııóó-dée kowúróó-daá.»

25 Wanbaaráa waanı bılé né, nge bıbá bılá we bıtı bındóm sısı: «Bılé né, weení wónyúú kı léedı ııóó-jó bılé.»

26 Nge Yeésu weebéen we ıtó we sısı: «Wenbí ıráa tánbızi né, bıvėyı ııóó káále.»

27 Nna ge Pétro wıdó Yeésu sısı: «Đóó dıéyéle bırııa dıfu nya né, nıını ge dıendenáa.»

28 Nna ge Yeésu wıdó we sısı: «Ménveerım mı tovonúm sısı dıúılınya kıfalsó ııóó sı ılá kı né kıdaá, ıró Bıyaaló wónjowúı ıdee ásíce kowuro-gbelé-daá né, mınyóó wenbá mııvú ma né dıdı mınjowúı kowuro-gbelası fuú na nasıle-daá ıfııná ıırayéelı agó fuú na náále.

29 Nge bılé ge weení ırııa weeyéle dıézi, koobıya aláa na abaaláa, kóowı, caáwı, bıya yáa fıası máyıde-ro né, wóngoyúú bıdee nıınówá na ıtası iyúú weezúú kıdéndenı né.

30 Amá, dıabata wenbá leledıó bedée nıbááwı né, bıngonı bekpıırı; bıka dıabata wenbá beebıırı leledıó né, ıkónı bete nıbááwı.»

20

Wákati kedeeziya ıngı-dée ımelandıaa-dée tomgeezıre

¹ «İbee wenbí bėngeezınáa ııóó-dée kowúróó né: Đaána-dúı naárı waalı ná téere-téere sı ıcaá ımelandıaa balá yı ıméere ıdee vıinyı* fıó-

* **20:1 20.1** vıinyı: Fıdóó nekere we ıırayéelı laadóó-daá bınyáa ke sısı vıinyı; solóm ge bınlánaa kedée bıya.

daá.

² Ina tumelandáa baanmáti bisáa sisi wíre, umó wénverí baa weení wíre tumére liideé. Nge weeyéle bedéé tumére lám viinyi fók-daá.

³ Téeré kéréfu kééníré waadálu né, nge waana nebére dɔɔɔ bazínjéé wɔnɔɔ-daá bádánlamí neqére,

⁴ nge wɔɔɔɔ we sisi: “Mínyók dɔɔɔ ibó médéé viinyi fók-daá ikála tumére. Ménverí mí wenbí bínbɔɔzí né.”

⁵ Nge belé beedéé. Idaawó na kéréfu natúdoozo daanínja waadálu né, nge waadálamí bilé nók.

⁶ Daanínja-ro kéréfu natónówá ge waadálu. Nge wɔɔɔɔmɔɔná tumelandáa nebére kadók-daá. Nge wɔɔɔɔzɔ we sisi: “We-ro ge dɔo téeré mízínjéé nna bika mídánlamí neqére.”

⁷ Nge belé boobúsi yi sisi: “Naárɔ tɔkpók dáa sisi díbo dɔlá yi tumére.” Nge wɔɔɔɔ we sisi: “Mínyók dɔɔɔ ibó médéé viinyi fók-daá.”

⁸ Daanínja waalá né, nge fók-dús waayáa idée tumé beenjiró itó yi sisi: “Yaa tumelandáa bika njéle baa weení idée wíre tumére liideé. Baazi ná wenbá biigbiiriná we né, bika ndeexi ná wenbá baadáa né.”

⁹ Wenbá baabáázɔ tumére daanínja kéréfu natónówá né bɔɔgónɔ. Nge baamɔ wíre tumére liideé.

¹⁰ Búdála wenbá baadáa né, bɔjɔɔɔ sisi bánmɔɔ bicezɔ baaganáa, amá, bemí dɔɔɔ baamɔ wíre tumére liideé ge.

¹¹ Baamɔ ye né, bánɔmɔɔdɔnáa daána-dús sisi:

12 “Bana dɔ beegbiiiri bokɔnti nɛ, ʼawa kɔdɔmɔ ge baalʼa tumɛrɛ, nge nyɛnverɛɛ dɔɔ wɛnbʼa dʼaʼalʼa tumɛrɛ na fifini wɛrɛ rɛna nɛ dʼana wɛ dɛyɛ-dɛyɛ?”

13 Amʼa, dʼaʼana-dʼoo woobʼusi badaʼa kɔdɔmɔ sɛsɛ: “Mɔdɔndi, mɔdomuuli nya! Dʼaʼanɔnɔmʼati bisʼaa sɛsɛ wɛrɛ tumɛrɛ liideɛ ge mɛnverɛɛ nya!

14 Mu nyɛdɛɛ wɛrɛ tumɛrɛ liideɛ bika ndɛɛ. Mɛnverɛɛ nyʼana tumɛlandʼo mɛɛgbiiiri mɔgbɔɔ yi nɛ dɛyɛ-dɛyɛ.

15 Bi dafa ma nɛbaʼawɔ sɛsɛ malʼana mɛdɛɛ dʼɔɔle wɛnbʼi mɔzɔɔlɛɛ nɛ? Yʼaʼa maalʼa waaganʼaa kazɔɔ nɛ ge nyʼanlam sɔɔzi.”»

16 Nge Yeɛsu waadasi ito sɛsɛ: «Wɛnbʼa beegbiiiri nɛ, bɔngɔnɛ betɛ nɛbaʼawɔ; bika wɛnbʼa beɛdɛ nɛbaʼawɔ nɛ, bekpɛiri.»

Yeɛsu waanmʼati idɛɛ sim na idɛɛ fem-dɛɛ tom toozo-dɛɛ

(Ibɛɛn Mrk 10.32-34 na Lúk 18.31-34 dɔdɔ)

17 Yeɛsu wʼangbʼaa Yerusalɛɛm nɛ, nge waalizi iwanbaarʼa fuu na nɔɔle fɔɔlɔɔ ina wɛ bannɔnɛ bika wɛnveerim wɛ sɛsɛ:

18 «Iwɛlesi ma kazɔɔ, dʼangbʼaa Yerusalɛɛm. Bʼangbʼaa Iro Biyaalo becele sarasi landʼaa kɔbɔnaa na Marʼa wɛlɛdʼaa, na bako idom botɔ sɛsɛ bakɔ yi;

19 na bokpɔɔ yi becele wɛnbʼa baasi Isɔɔ nɛ sɛsɛ bamɔn yi, bamʼa yi, bakʼa yi dɛni abeli akoo-ro. Amʼa, wɛ naadoozo wɛrɛ, ife uli isɛdʼaa-daʼa.»

Yaakubu na Yohʼaanu bogɔɔ wʼanzoloo Yeɛsu wenti nɛ

(Ibɛɛn Mrk 10.35-45 dɔdɔ)

20 Nna ge Zebedée biyaalínáa ɔ̀ɔ̀ woogóduu Yeésu-jó ina ibíya. Nge woózóm waazá-daá sɪ ɪbóózi yi nabóru.

21 Nge Yeésu wɔ̀ɔ̀bóózi yi sɪsɪ: «Wé ge nyózoólé.» Nge woobúsi yi sɪsɪ: «Mózoólé sɪsɪ nyédée kowúró-daá, nyéle mebiyaalínáa nɔ́le bana badaá kóɔ̀m ɪ́ɔ̀ nyánóóni kíɔ̀jiwú-ro, waaganáa nyánóóni nɪbɪwó-ro.»

22 Yeésu woobúsi sɪsɪ: «Mísi wenbí mínboózi né. Mínbuzi ɪnyó wahála kagbóo wenká sɪ mɔnyóo ke né?» Nge boobúsi yi sɪsɪ: «Ín, ɔ̀ánbuzi.»

23 Nge Yeésu wɔ̀ɔ̀dó we sɪsɪ: «Mínnyóo máwahála kagbóo, amá, a bɪga weení ɪ́ɔ̀o mánóóni kíɔ̀jiwú yáa nɪbɪwó-ro né, bɪdekée móo mánváa kɔ̀ bilé bɪdée adá. Wenbá Majaa waagbíri ye ɪsɪ né ge sɪ bafa ye.»

24 Wanbaaráa fuú baaganáa waaní wentí nɔ́le bana bónbóózi né, nge beeyee ná we baaná.

25 Amá, Yeésu waayáa we ɪtɔ́ we sɪsɪ: «Mínyi bilé sɪsɪ yíriwá-dée wúrowá wánnaazi bedéédɪ-daá ɪráa ge na bedée yíko bika kóbónáa belé bánwɪlɪ we boɔ̀ni.

26 Amá, mínyóo né, bɪɔ̀bóózi bilé mílówótáa. Háli a bɪgée sɪsɪ mídáa naáru sɔ́lée ɪbɪsɪ kóbóni mílówótáa, ɪbɪsɪ mídée bowotá-dóu,

27 bika a mídáa naáru sɔ́lée ɪbɪsɪ kaɔ̀aa níni, ɪbɪsɪ mídée yomi.

28 Bilé ge ɪró Biyaaló tɔ̀kóni sɪsɪ balá yi bowotá. Amá, wɔ̀ɔ̀góni ge sɪ ɪlá ɪráa bowotá bika ɪkpóo iweezuú ɪfere ná ɪráa zamóo-dée kímére

na boyuú léédì.»

Yeésu waawáázi njema nǎóle

(Ibéeṅ Mrk 10.46-52 na Lúk 18.35-43 dɔdɔ)

²⁹ Baalí Yerikóo téédì-daá né, zamóo kóboṅgi woovu Yeésu.

³⁰ Njema nǎóle cɔ́o níbaáawo-jó ge baaní sɪsɪ Yeésu wéndɛe ku né, nge baabáázi agogo sɪsɪ: «Kóboṅí, Đáwɔɔa Biyaaló, ni dǎgonyómí.»

³¹ Nge zamóo wónɔɔwóu we sɪsɪ bósu tóm. Amá, bídée sáátɪ ge belé baabá bóngoó bínjaarí sɪsɪ: «Kóboṅí, Wúro Đáwɔɔa Biyaaló, ni dǎgonyómí!»

³² Nna ge Yeésu waazíṅ, iyáa we, itó we sɪsɪ: «Wé ge mízɔ́lée sɪsɪ mála mí.»

³³ Nge boɔdó yi sɪsɪ: «Đádóu, dǎzɔ́lée dǎázá ifulú.»

³⁴ Bulá Yeésu konyómí né, nge weedekiná baazá. Nna-nna ge baabáázi náa; nge baaguró bofu yi.

21

Yeésu waazóu Yerusaléem téédì-daá né-dée tóm

(Ibéeṅ Mrk 11.1-11; Lúk 19.28-40; Yoh 12.12-19 dɔdɔ)

¹ Sáátɪ wenkí baajɔ́oná Yerusaléem sɪ batála Betifagée teebiyá Olivíyée tíni bóu farándí né, nge Yeésu weedíri wanbaaráa nǎóle,

² iféeri we sɪsɪ: «Ibó teebiyá kowe mízǎ-daá né kadaá; mínnáa baadɪ kpangbóo aló na kobú; ibódɪ sɪ ikoná ma.

³ A naáru waanmáti mí natíri, ibúsi yi sisi: «Dádóu soolée si.» Bánján beyéle ikédxená si.»

⁴ Bulá bilé ge na wentí andébi waanmáti né ikóodi; tilé ge sisi:

⁵ «Ivéeri Siyóoni aléere sisi:

Beéé, nyédeé wúro kegereje nyójó.

Ijoo dɔɔɔɔɔɔ bika igɔjɔɔɔ na kɔɔɔɔɔɔ aló na kobú; fónɔ kɔɔɔɔɔɔ bónjɔwɔɔ de né dɔɔɔɔ.»

⁶ Nge wanbaaráa woobó bakála wenbí nóó Yeésu waanmáti we né.

⁷ Bɔɔɔɔɔɔɔ kɔɔɔɔɔɔ na kobú; nge baalzi bedéé kúsúúdi batini siro Yeésu ikpa iɔɔɔ.

⁸ Nge iráa dɔbata bɔwe zamóo-daá né, bɔɔɔɔ bogúsúúdi níbááwɔ-rɔ; nebéere waajáa cókó bɔɔ níbááwɔ-rɔ.

⁹ Wenbá bɔwe waazá-daá na wenbá bɔwe iwóró né, bongoó sisi: «Sám mɔóna kɔ Dáwɔɔa Biyaaló! Isóo idó weení igereje na Dádóo-déé yídɔ-daá né alubáraka! Bása Isóo isóódáá bíli-bíli.»

¹⁰ Yeésu waazóu Yerusaléem téedi-daá né, nge téedi-daá ríɔa woodulú bika iráa wónbɔɔzi sisi: «Weení ge iró ceení.»

¹¹ Nge zamóo woobúsi sisi: «Andébi Yeésu, Nazaréeti téedi tiwe Galilée laadóo-daá né níni ge.»

Yeésu wɔɔɔɔ kɔɔɔ yamɔáa Isóo-déé Dáana kóɔɔɔga-daá

(Ibéeɔ Mrk 11.15-19; Lúk 19.45-48; Yɔh 2.13-22 dɔɔɔ)

¹² Bulé bɔwóró ge Yeésu waazóu Isóo-déé Dáana kóɔɔɔga-daá idóo wenbá baríɔa

bánjám yáá bánmóó kpuná nna né. Wεεvedí liide-geeráa-dée tébiriwá na avówa kúfolomá yamdáa-dée kpelási.

¹³ Nge woódó we sisi: «Baanmáa Isóo-dée Tóm Tákaradá-daá sisi: “Si bayáa mádaána ge sisi Isóo séédí daána,” amá, mínyóó mííbísíná ke ηmuláa daána.»

¹⁴ Nge njema na novó-dínáa woogóduu Yeésu-jó Isóo-dée Daána kóbónga-daá, nge waawáází we.

¹⁵ Isóo sarási landáa kóbónáa na Mará wíldáa baana bití-timé Yeésu waalá né, na ηhíní bíya wóngoó sisi: «Sám móna kú Wúro Dáwoda Biyaaló,» Isóo-dée Daána kóbónga-daá né, nge beeyé baaná.

¹⁶ Nna ge woódó Yeésu sisi: «Nyáání wentí bánηmatí né?» Nge Yeésu woobúsi we sisi: «Ín, ketengere mídakala tá wentí baanmáa Isóo tóm tákaradá-daá sisi: “Nyáálá hálí bikpedína bíya kúmuúsi na áfolomáa wánzám nya” né?»

¹⁷ Nge Yeésu waalí téédí-daá iyéle we nna idée Betáaniya ikódóo.

*Yeésu waalá figíyée tiwó nakiri láálí
(Ibéeη Mrk 11.12-14, 20-24 dɔdɔ)*

¹⁸ Kiivé tééré waalí wángabísi téédí-daá né, nge nyóósi waalá yi.

¹⁹ Waana figíyée tiwó nakiri níbaáwo-jó né, nge woodúu kijó, amá, idoyuú nabóro, asée fáádí riké. Nna ge woódó kí sisi: «Ketengere ndándadóó bíya dɔdɔ.» Nna-nna ge figíyée tiwó waawíli.

20 Yeésu-dée wanbaaráa waana bulé né, nge bulá we bíti bóndóm sɪsɪ: «Nɛíní ge bulá ge ńna-ńna kɪmí, tɪwó waaján kɪwílɪ.»

21 Nge Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Ménveerím mí toovonúm sɪsɪ a míivá toovonúm bɪka mídálá sɪka, bɪdekée wenbí máálá figíyée tɪwó né biriké ge sɪ ɪlá, amá, báa míídó bós kɪna sɪsɪ: “Kpezí nyáɪ ńna nzála tenkú-daá,” bínlám bulé.

22 Wenbí bírɪɲa sɪ ɪbóózɪ sulónɪ-daá na toovonúm fáa né, mínjuúu bɪ.»

*Lé ge Yeésu-dée yíko waalɪná
(Tbééɲ Mrk 11.27-33 na Lúk 20.1-8 dɔdɔ)*

23 Yeésu waazóɪ Isóɔ-dée ɔaána kóbońga-daá né, Isóɔ sarási landáa kóbonáa na Yahúúɔuwá-dée kóbonáa woogóduu ɪjó sáátɪ wenkí wánwɪlɪ né botó yɪ sɪsɪ: «Na yíko wenkí ge nyánlanáa tɪmé ana. Nge weení waava ná nya yíko kɪmí.»

24 Nge Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Móó dɔdɔ mónboózɪ mí tóm kóɔɔntɪ kóń; a mííbúsi ma tɪ, móó dɔdɔ ménveerím mí weení waava ma bɪdée yíko né.

25 Weení weegédírɪ ná Yaayá ɪkónɪ ɪlɪrɪ ɪráa lím-daá ɪsɔ we túúbá lím. Isóɔ yáá ɪráa.» Nge baala ná ɔamá sááwóra botó ɔamá sɪsɪ: «A ɔóóɔ sɪsɪ Isóɔ, wóndóm ɔáa sɪsɪ: “Ngbaalá mídálá yɪ yaraɔá.”

26 A ngó ɔóóɔ sɪsɪ ɪráa, zamóɔ ténɲelí ɔáa, káma, barɪɲa beedéézi sɪsɪ Yaayá kée andébi ge.»

27 Nge boobúsi Yeésu sɪsɪ: «ɔádátílí weení weegédírɪ yɪ né.» ńna ge Yeésu dɔdɔ woɔɔɔ

we sɪsɪ: «Móó dɔdɔ médénveeri mí yíko wenkí mánlanáa tímé ana né.»

Caáwɔ naáru na ibiɣa lééní bɔdóm

²⁸ «Mínmaazí sɪsɪ wé, tóm tɪna tɪrɔ. Iró naáru wená na bíya abaaláa nɔ́le. Woogóduu kaɗaa ríní-jó né, nge wɔɔdó yɪ sɪsɪ: “Mebiyaaló, sinje bo víinyi fɔ́-daá ngála tíméré.”

²⁹ Ilé woobúsi yɪ sɪsɪ: “Módónbolí.” Bowóró né, nge waalá mányɪ lé ɪkoró ɪɗée fɔ́.

³⁰ Caáwɔ woogóduu sɪle ríní-jó né, nge wɔɔdó yɪ tóm kóɗɔrntɪ tím nóó. Nge ilé woobúsi yɪ sɪsɪ: “Mónbɔ́ɗé, baabá,” amá, idobó.

³¹ Belééní bɔlɔwɔtáá, weení waala ná bajaa-dée sɔ́lím.» Nge boobúsi sɪsɪ kaɗaa ríní. Nna ge Yeésu wɔɔdó we sɪsɪ: «Ménveerím mí toovonúm sɪsɪ tikée mɔ́rɔ́a na wásangaríwá wéndée mí níbááwɔ ɪsɔ́-dée kowúrɔ́-daá.

³² Káma, Yaayá wɔɔgónɪ ɪwílɪ mí níbááwɔ toovonúm ní, amá, mídálá yɪ yaraɗá. Amá, tikée mɔ́rɔ́a na wásangaríwá waalá yɪ yaraɗá. Mínyóó né, na bírɪɲa mííná bilé né, mídálá túúbá ɪlá yɪ yaraɗá.»

Tɪmelanɗáa kídaavéénínáa-dée tɔmgɛɛzɪɛ
(Ibéeɲ Mrk 12.1-12 na Lúk 20.9-19 dɔdɔ)

³³ «Iwélesi tɔmgɛɛzɪɛ neɗére dɔdɔ. Fɔ́-dóo naáru woɔduu ná víinyi tiyísi, nge waalá kárɔ́ ɪmɪlɪná ɪvɔ́, ɪbáa lénlé bánnyaazí víinyi bíya né, ɪma lénlé feredáa wónjɔwóo na befére né, buwóro. Nge wɔɔgbóo fɔ́ kem ícéle wenbá bánvarím víinyi né bɪka ɪɗée níbááwɔ.

34 Viiñyi biya korí-dée saáti waadála né, nge weedíri idée bowotá-dínáa wenbá bánvarím viinyi né bojó sisi bóbo bakámó umó idée níbi* bokógóná umó.

35 Amá, wenbá bánvarím viinyi né, beegbí idée bowotá-dínáa; baabá bamá kóḍom, nge baagu naáro, bika boyóo naáro bó isi.

36 Nge foó-dóo weedétiri bowotá-dínáa nebere. Belé boḍḍo becezi kaḍaa nába. Wenbí nóo baalá kaḍaa nába né ge baadalamí we.

37 Kegbiirinóo-dée né, foó-dóo weedíri ibiyaaló. Ilomaazé-daá sisi: “Bándḍo mebiyaaló gírímá.”

38 Amá, wenbá bánvarím viinyi né, baana biyaalóo né, nge boḍḍo ḍamá sisi: “Tíibi-dóo nbulé! Igóni! Díkó yi bika ḍikpóo tíibi.”

39 Nge beegbí yi baluná viinyi foó wóro bakágó.

40 Bulé né, a viinyi foó-dóo woogóni, ñhíni ge wánlam wenbá bánvarím viinyi né.»

41 Nge boobúsi yi sisi: «Wényeli bakó kánnyáazi sim; idánni bagonyom, na ukpóo viinyi foó icéle kifaláa. Na a viinyi biya korí waadála, belé bokógóná idée níbi.»

42 Nna ge Yeésu woḍḍo we sisi: «Ketengere midákala tá tom tuna baanmaa Isóo-dée Tóm Tákaradá-daá né ge? Tilé ge sisi:

“Bóore wendé maaráa weegizi ḍe né, ḍubisi ná conbore-daá bóore

* 21:34 21.34 Yahúúḍuwá-dée né, a uró weejéle naáro uróo wánvarím, bínbí né, bandarú ge. Foó-dóo wóngbowóo wenbí né ge ḍáyáa sisi idée níbi bulé.

Dádóu Isóo waala ná bulé.
Máádé kóboŋgi ge biyéé dǎa.”

⁴³ Ménéveerím míi sɪsɪ bɔwɔzɪ, bɛnlɛɛ Isóo-déé kowúróo míjó becéle yiri nakírɪ wenkí kínlám lakásɪ kazóo nízi né. [

⁴⁴ Weení ɪrɪŋa sɪ ɪsála bóóre dɪm dɪrɔ né, wánbúóri, a ngó dɪzála weení-ro né, dɪnnamí yɪ.]»

⁴⁵ Isóo sarásɪ landǎa kóboŋáa na Fariizi níba baaní tómwá Yeésu weegéézi né, baadlí sɪsɪ bɔdóm ge wánŋmatí.

⁴⁶ Baajáa sɪ bakpa yɪ, amá, baaní zamóo-déé nɪdááre, káma, zamóo dǒkúná sɪsɪ Yeésu kée andébi ge.

22

*Wenbá baayáa we hiije-daá-déé kídjím dǐi né
(Ibéeŋ Lúk 14.15-24 dɔdɔ)*

¹ Nge Yeésu waadánmatɪ we na tɔmgɛɛzɪre sɪsɪ:

² «Wenbí bɛngɛɛzɪnáa Isóo-déé kowúróo né ndǒ: Wúro naárɔ waayaa ná dǐina ibiyaaló-déé hiije-ro.

³ Nge weedírɪ ɪdéɛ bɔwɔtá-dɪnáa sɪsɪ bóbo bakáyáa wenbá bayáa we dǐina né. Amá, belé beegízi kɔndé.

⁴ Nge weedétírɪ bɔwɔtá-dɪnáa kífaláa sɪsɪ bóbo beféeri wenbá baayáa we né sɪsɪ waagbíri kídjím, ɪkɔ ɪdéɛ náánɪ abaaláa na ɪvóndɪ kpɪná ajóóo núm né. Bɪrɪŋa biizúluki, bulé né, bókonɪ hiije-déé dǐina.

⁵ Amá, belé badatánbısná laakáarı. Baa weení weedéee ge ııuná ıdı. Nebéere weedéee bɔvɔó-daá, nebéere ıdéee bedéee kıyako.

⁶ Nebéere belé beegbí bɔwɔtá-dınáa banáázı we bıka bako we.

⁷ Wúro weeyéee baaná, nge weedırı ıdéee sóójawá bakágó ıránğóóráa bem, bıka bedéeezi bedéee téedı nimını.

⁸ Nge wɔɔdó ıdéee bɔwɔtá-dınáa sısı: “Hiije-dée d̄jına waagbírı, amá, wenbá baayáa we d̄jı né, badatála beđı kı.

⁹ Bılé né, ibó níbaadará ıkáyaa wenbá barına sı ına we né sısı bókɔnı beđı hiije-dée d̄jına.”

¹⁰ Nge ıdéee bɔwɔtá-dınáa waalı níbáanı-daá botúúzi wenbá barına baana né, kazóó níba na badaavé né. Nge ıráa woozu hiije d̄aána-daá.

¹¹ Wúro waagázı sı ıbéen wenbá baagáyáa we né, nge waana ıró naáru badaá; ılé idosúu hiije tóko.

¹² Nge wɔɔdó yı sısı: “Mɔdɔndı, n̄jını ge nyáálá ngázı cé bıka nyévéyına hiije tóko.” ıró ceení tana kótɔmı.

¹³ Nge wúro wɔɔdó ıdéee bɔwɔtá-dınáa sısı: “ıvókı ınóózi na ınɔvó ıkpóó yı ıɔ temenuú-daá ası. Nna ge wénwiı ılá mányı lé.”

¹⁴ Toovonúm, ıráa d̄abata ge baayáa, amá, cóko ge sı balızı.»

*Lanpoo b̄enverı Róoma wúro kóbɔnı né
(ıbéen Mrk 12.13-17 na Lúk 20.20-26 d̄ıd̄ı)*

¹⁵ Nna ge Farıizi níba woobó bakála sááwóra n̄jını bayı Yeésu nɔó-jó na ımátı na bobúu yı kɔdɔká né.

16 Nge beediri bedée wanbaaráa na Eróodi-dée bɔwɔɔɔɔ-daá ɪráa sɪsɪ bóbo beféeri Yeésu sɪsɪ: «Kóbɔní, dányi sɪsɪ toovonúm ge nyánɲmatí, bɪka nyánwɪlɪ Isóo-dée níbááwɔ na toovonúm; ngó bulé ge ndánnu naáru ɪdááre, bɪka ndénbexɲná ɪró ɪzá-daá na ɲɲmáti.

17 Bulé né, feeri dǎa wentí nyánmaazí tɔm tɪna tɪrɔ né: Bɪva níbááwɔ yáá bɪdafa sɪsɪ dǐfere Róóma wúro kóbɔní lanpóo.»

18 Amá, Yeésu nyi bedée lóni-rɔ né, nge sɪsɪ: «Munáávikíwá bana! We-rɔ ge mɪnyím ma kɔɔɔká.

19 ɪwɪlɪ ma liideé mɪnverenáa lanpóo né.» Nge baawɪlɪ yɪ liideé jɪtɔ kɔɔɔmɔs.

20 Nge Yeésu wɔɔbóɔzi we sɪsɪ: «Weení kɔjɔsɔ na ɪyíɔɔ ge kɪrɔ.»

21 Nge boobúsi yɪ sɪsɪ: «Róóma wúro kóbɔní ge.» Nna ge Yeésu wɔɔɔɔ we sɪsɪ: «ɪjéle Róóma wúro kóbɔní wenbí bɪgée Róóma wúro kóbɔní-dée níbi né, bɪka icéle Isóo wenbí bɪgée Isóo-dée níbi né.»

22 Yeésu wɔɔɔɔ bulé né, nge bɪbá bulá we bíti bedée beyéle yɪ.

ɪsɪdǎa-daá fém-dée tɔm

(ɪbéɲ Mrk 12.18-27 na Lúk 20.27-40 dǔɔɔɔ)

23 Bɪdée wíre dǐm, Sadusée níba wenbá bɔndóm sɪsɪ ɪsɪdǎa ténvemí né, boogóduu Yeésu-jó bɔbóɔzi yɪ sɪsɪ:

24 «Kóbɔní, Múúsá wɔɔɔɔ sɪsɪ a ɪró abaaló talóru ge waazí, igoobú wóngbɔwɔs leelú na ɪlóru bíya babísi koobúu weení waazí né ɪdée bíya.

25 Ngó dǫ́ dǫ́dǫ́, koobíya lobe we ná. Kaḡaa nńí weení woogbóo aló né waazí; nńináa idalóro né, inewú waavó leelú.

26 Bilé ge buła ná sule nńí na toozo nńí háli lobe nńí.

27 Baríḡa bazím wóró né, nge leelú dǫ́dǫ́ waazí.

28 Tóo, nńináa baríḡa boogbóo yi né, wíre wendé isidáa si befé bilé né, badaá weení tiuná aló.»

29 Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Míwe yisítɪ-daá! Káma, mísi Isóo-dé Tóm Tákaradá, cáńfáná idé yíko.

30 Isidáa wénvém né, aláa na abaaláa tónɔkɔwó damá dǫ́dǫ́. Amá, bónjowú ge nyazi maláayikawá bilé isóódáa.

31 Buḡa isidáa-dé fé m tóm né, mídákála Isóo-dé Tóm-daá baanmáa sɪsɪ:

32 “Móo ge Ibrahim na Isaáka na Yaakúbu bedé Isóo” né? Idekéé isidáa-dé Isóo, amá, weezini-dináa dé Isóo ge igéé.»

33 Zamóo waaní bilé né, nge idé wílí waalá we bítí.

*Mará-daá, wéde wendé dɪgíli aríḡa né
(Ibéeḡ Mrk 12.28-34 na Lúk 10.25-28 dǫ́dǫ́)*

34 Fariizi nba waaní sɪsɪ bilé ge Yeésu waagá Sadusée nba tóm né, nge boodúúzi damá.

35 Nge badaá kóḡoní weení igéé Mará wɪlɪdó né si iyí Yeésu kɔdɔká né, woobóózi yi sɪsɪ:

36 «Kóḡoní, Mará-daá, wendé waagɪli ná.»

³⁷ Yeésu woobúsi yi sisi: «Nyónzoolí Nyádóo Isóo na nyéwenbiré ríŋa, na nyégezeŋa ríŋa, na nyólomaazé ríŋa.»

³⁸ Mará-daá, wendé dɔɔgíli né nbilé; dɔɔnáábílé kaɔaa nde.

³⁹ Kóbońde sɔle nde dɔɔlɔ dɔe né ndó: “Nyónzoolí nyórɔwó nyazi nyádɔtɔŋa.”

⁴⁰ Mará amó alééní ge Múúsá-déee Mará na andébiwá-déee wɔlɔ teleseé na.»

Lɛrɔ waagíli wúro Đáwɔɔa

(Ibéeŋ Mrk 12.35-37 na Lúk 20.41-44 dɔɔɔ)

⁴¹ Fariizi nába tuuzée bilé né, nge Yeésu woobózi we sisi:

⁴² «Wentí ge mɔnmaazɔnáa Lɛrɔ. Weení biyaaló ge igée.» Nge boobúsi yi sisi: «Đáwɔɔa».

⁴³ Nge Yeésu woobó we sisi: «Bulá nŋíní ge Kezeŋa Đacɔri-cɔri nága waanmatɔná Đáwɔɔa iyáa Lɛrɔ sisi “Mádóo”. Káma, woobó ge sisi:

⁴⁴ “Đádóo woobó Mádóo sisi:

Cɔo mégídɔiwú-ro,

háli maɔo nbáɔaanáa nyónɔnó-de.”

⁴⁵ A bilé ge Đáwɔɔa waayáa yi sisi “Idóo”, bínlám nŋíní na ikúti igée ibiyaaló dɔɔɔ.»

⁴⁶ Badaá naáru toyuú báa natɔri ibúsi. Bɔdɔŋa-ro ge naáru tokúti iyúú wenbiré ɔbózi yi tóm dɔɔɔ.

23

ɔkalá nyazi Mará wɔlɔɔáa

(Ibéeŋ Mrk 12.38-39 na Lúk 11.43, 46; 20.45-46 dɔɔɔ)

1 Bulé bowóró ge Yeésu waanmatiná zamóo na ɔwanbaaráa sɔsɔ:

2 «Mará wɔlɔ́d́áa na Faríizi ńba bánlɔ́zɔ́ kɔ Múúsá-déé Mará kutoluú.

3 Bulé né, ɔlá bɔ́ka ifu wentí tɔ́rɔ́ŋa bánŋmatí mí né. Amá, ɔ́kamáázɔ́ balakásɔ́. Káma, bádanlam wentí bánŋmatí né.

4 Bónvokí sɔ́sɔ́tɔ́ yíni níɔ́ ge bándɔ́nɔ́ ɔ́ráa faamínɔ́-ɔ́, amá, bém badɔ́tɔ́ŋa bédéndendekíná tɔ́ na níiká basíná wɛ.

5 Bánlám balakásɔ́ rɔ́ŋa ge sɔ́sɔ́ na ɔ́ráa ɔ́na wɛ. Bɔ́ɔzɔ́zɔ́ né, bónŋbɔ́wɔ́s tɔ́ná bátawá* bándám benyé na banóózi-ɔ́; bɔ́ka bónzuú kpáyɔ́wá tɔ́wená kpéédɔ́ kíbuɔ́zɔ́tɔ́† né.

6 Kóɔɔ-ɔ́ɔ́d́áare ge bɔ́ɔzɔ́lɔ́ ɔ́wɔ́s d́jɔ́nawá-daá na ɔ́sɔ́ ɔ́aazɛɔ́d́é.

7 Bɔ́ɔɔlé ge a ɔ́ráa wénzɛé wɛ, bónɔ́ɔzɔ́ wɛ, bɔ́ka bɔ́ɔɔlé ɔ́ɔ́ɔ́ bánɔ́yáá wɛ sɔ́sɔ́ ɔ́sɔ́-déé tóɔ́m wɔ́lɔ́d́áa kóɔ́ɔ́náa zamóo-daá.

8 Buga mínyóó né, ɔ́kɔ́sɔ́lɔ́ sɔ́sɔ́ báyaa mí sɔ́sɔ́ ɔ́sɔ́-déé tóɔ́m wɔ́lɔ́d́áa kóɔ́ɔ́náa. Káma, ɔ́sɔ́-déé tóɔ́m wɔ́lɔ́ɔ́ kóɔ́ɔ́nɔ́ kóɔ́ɔ́m ge míwená; buga mírɔ́ŋa né, koobíya ge mígéɛ.

9 ɔ́káyaa naáɔ́ ade laadóo-ɔ́ sɔ́sɔ́ míjaa; káma, Caáwɔ kóɔ́ɔ́m ge míwená, ɔ́nábílé Caáwɔ ɔ́wɛ ɔ́sɔ́d́áá né.

10 ɔ́kɛyéle bayáa mí sɔ́sɔ́ níbaadɛɛró; káma, níbaadɛɛró kóɔ́ɔ́m ge míwená, ɔ́nábílé Lɛɛró.

11 Mídáá kóɔ́ɔ́nɔ́ ɔ́bɔ́sɔ́ mídée bɔ́wɔ́tá-dóo.

* 23:5 23.5 Yahúúɔ́wá-déé, *bátawá* tɔ́m tɔ́d́áa ge bánŋmaá ɔ́sɔ́-déé tóɔ́m bándɔ́sɔ́. † 23:5 23.5 Yahúúɔ́wá-déé, *kpéédɔ́ kíbuɔ́zɔ́tɔ́ wánwɔ́lɔ́* kɔ́ sɔ́sɔ́ ɔ́rɔ́ fɔ́o ɔ́sɔ́-déé Mará.

12 Weení ırına wángbaazı ıdı né, béndisi yi, bıka weení ırına wéndisi ıdı né, bángbaazı yi.»

Yeésu wónyoonáa Farızi nba na Mará wııdąa (Ibéeŋ Mrk 12.40 na Lúk 11.39-52; 20.45-47 dıdı)

13 «Nbusú dıamáa na mıı Mará wııdąa na Farızi nba munáavikiwá. Mındóó ıráa Isóo-dée kowúróó wónóó. Mıdıtına mıdánzıı, ngó mıdényeli wenbá bızóolee né basóı.

[14 Nbusú dıamáa na mıı Mará wııdąa na Farızi nba munáavikiwá. Mınlee leeláa-jó wenbíyóó rına bowená né, bıka mınlám solónıdı kíbuzıtı dıdı na bana mıı. Bırózı ge mıdee tóm foonáa wánbá bılá dóni.]

15 Nbusú dıamáa na mıı Mará wııdąa na Farızi nba munáavikiwá. Mındee níbaanı báa lé, tenkú-ro, na ade laadóo-ro, na sııı iyuu náarı ılá yi túúbá. Na a mııyúı yi, ıbıııná yi azáaba nimıni ıró ıdee ndı waagılı mıı nabóle né.

16 Nbusú dıamáa na mıı níbaadeeraa njema, mıı wenbá mındóm sııı: “A ıró wooduuná Isóo-dée Đaána kóbónğa, bıdekee tóm, amá, a ıró wooduuná Isóo-dée Đaána kóbónğa-daá sika, asée waalá wentı wooduuná sııı wánlám né.”

17 Kojó féyı-dınáa njema mıı. Ngbetii waagılı ná ge. Sika yáa Isóo-dée Đaána kóbónğa wenká keeyele ge sika waabıı Isóo-dée nıı né.

18 Mındótóm dıdı sııı: “A ıró wooduuná Isóo sarası dıalande bıdekee tóm, amá, a ıró wooduuná saróó baalá batını dıro né, asée waalá wentı wooduuná sııı wánlám né.”

19 Njema bana! Ngbetii waagɩ ná ge. Saróo yáá sarási ɗaalandé wendé ɗiiyéle ge saróo waabísi Isóo-déé níbi né.

20 Bilé né, idlí sisi weení wooduuná Isóo-déé sarási ɗaalandé né, wooduuná wenbí biríŋa bowe ɗiɾo né.

21 Weení wooduuná Isóo-déé Ɖaána kóboŋga né, wooduuná wenbí biríŋa bowe kadaá né.

22 Weení wooduuná isóodáá né, wooduuná Isóo-déé kowuro-gbelé na Isóo weení ijoóo ɗiɾo né.

23 Nbusú ɗamáa na míi Mará wɩɗɗáa na Faríizi níba munáávikíwá. Míɩveríi yáázíwá míɩlanáa ɗóózi né-déé fuú-ro kóɗɗíbi, bika míngbeenaá wenbí bijaarée né Mará-daá, bilé umó ge: toovonúm fúu, konyɔnnuré na ɩró ɩsiŋná Isóo. Tilé ge bimóóna ɩɗaaná na itási tɩganáa.

24 Níbaadeeráa njema, míɩjetí lím míɩɩzíi boɗɗó bika míɩnyóó míngbedína raakúmí!

25 Nbusú ɗamáa na míi Mará wɩɗɗáa na Faríizi níba munáávikíwá. Míɩjaalí yíka na nyɩɩwó wóró bika bídaá na ŋmɩɩ-gbɩná na wenbí mííléená ɗóni né.

26 Faríizi níni njem! Yaali yíka-daá naaní na kowóró ɗɗɗo ɩlá ɗacɩɩ-cɩɩɩ.

27 Nbusú ɗamáa na míi Mará wɩɗɗáa na Faríizi níba munáávikíwá. Míjooó ge nyazi booláani baavóláazi ti né. A ɩró beéna tɩwóró, tɩjooó beéŋ, amá, tɩdaá na ɩsɩɗáa mowá na kpɩná ándází né.

28 Bilé ɖɔɖɔ ge mínyóó, iráa ɪzá-daá né, bebeéna mí sɪsɪ toovonúm-dɪnáa, ngó nbééhé né, mídaá né, munááfísi na kidaavééniti riké ge.

29 Nbusú ɖamáa na mí Mará wɪɪɖáa na Fariizi nba munáávikíwá. Mínyóó wenbá mínmáa anɖébiwá-déé bɔɔláanu bika mínnyoɔzɪ toovonúm-dɪnáa-déé ndɪ

30 bika mindóm sɪsɪ: “A ɖáfónwe ɖájaajaanáa-déé sáátɪ, ɖátátasɪná we ɖɪkɔ anɖébiwá.”

31 Bilé ge míɪtɪŋa mínɪzɪ míɪ seriya sɪsɪ mígéé na wenbá baagu anɖébiwá né bebiya.

32 Bilé né, ɪdéézɪ wenbí míjaajaanáa waabáázɪ né.

33 Mí ɖomáa bɔɔzá ana ɖó! Nɣíní ge sɪ ɪlá na ɪlí azáaba nɪgbamóó fóm-daá.

34 Bɔɔɔzɪ ge méngedirii mí anɖébiwá, ásénsi-dɪnáa na Mará wɪɪɖáa. Míngóó badaá nebére, ɪká nebére ɖénu abelí akóo-ro basí. Mínzutɪ badaá nebére agbáázá mídéé Isóo ɖaazeeɖé, bika ɪtɪnɪ bɔwóro ɪlí téédɪ ɪsɔs téédɪ.

35 Bika iráa toovonúm-dɪnáa: kogbɔ Abiilu ɪró toovonúm-dóó háɪ ngónɪ Sákari Barasii biyaaló, weení míngó yɪ Isóo-déé ɖaána kóboŋga na sarásɪ ɖaalandé bɔɔwɔtáá né, bedéé azimá-déé nɪgbamóó fóm ití míró.

36 Ménveerim mí toovonúm sɪsɪ zaamáanu kɪna kídéé ɪráa-ro ge nbusúwá tɪm tɪrɪŋa ɖó sɪ tití.»

*Yeésu wénmɛdí Yerusaléem-ro
(Tbééhé Lúk 13.34-35 ɖɔɖɔ)*

37 «Yerusaléem! Yerusaléem! Nyóó weení nyángóó anɖébiwá bika nyónyówóó tɪndɪnáa bó

né, borɔ nɛ́nɛ́-ɛ́nɛ́nɛ́ ge mɔ́zɔ́zɔ́lɛ́ sɪ modúúzi nyébiya nɛ́nɛ́nɛ́nɛ́ konɔ́owú wɔ́nduuzí kibiya kigelini-de né; amá, nyéégizi.

³⁸ Bilé né, Isóo wándalináa míi míɔ́aana.

³⁹ Káma, ménveerim míi toovonúm sɪsɪ ketengerɛ mídándanáa ma háli wíre wendé sɪ itó sɪsɪ: “Sám mɔ́ona kɔ́ weení ɪgerɛɛ na ɔ́ádóo yídɛ-daá né.”»

24

Isóo-dée ɔ́aana kɔ́bɔ́nga-dée yóm na nbusúwá sɪ tɪkónɪ né

(Ibéeɛ Mrk 13.1-13 na Lúk 21.5-19 ɔ́ɔɔ)

¹ Yeésu waalí Isóo-dée ɔ́aana kɔ́bɔ́nga-daá wéndɛé né, nge ɪdée wanbaaráa woogóduu ɪjó bánwɪlɪ yɪ Isóo-dée ɔ́aana kɔ́bɔ́nga-dée máa-dée kazóo.

² Nna ge Yeésu woɔɔɔ́ we sɪsɪ: «Mányɪ sɪsɪ míbeéna biríɛa ɔ́ɔ́ ya. Tóo, ménveerim míi toovonúm sɪsɪ bídángáa bóóre ɔ́ɪdínée ɔ́ɪrɔ́wó-ro. Biríɛa bínnuudí.»

³ ɪjóo Olivíyee tíni bóo-daá né, nge ɪwanbaaráa woogóduu ɪjó fɔ́ɔ́lɔ́-ɔ́ bɔ́bɔ́zɪ yɪ sɪsɪ: «Feeri ɔ́aa sáátɪ wenkí sɪ bilá bilé né, na nyédée konɔ́ na ɔ́úúlinya koróo-dée seríya.»

⁴ Nge Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «ɪguná laakáari, naáɔ́ ɪketelésɪ míi.

⁵ Káma, ɪráa ɔ́abata wóngoní na máyídɛ-daá, bɔ́tɔ́ sɪsɪ: “Móó ge Leeró,” na betelésɪ ɪráa ɔ́abata.

⁶ Mínnúɪ banmátɪ yóóni tɪjóona né, na bolini ndɪ tóm. ɪkaníɪ nɪdááɛ! Bɪmɔ́ona bilé biríɛa

bitála. Amá, bidékée sisi djuúlinya koróo waadala ná.

⁷ Káma, yiri wónyoo yiri, wúro iyoo wúro; Farándíwá ndi-ndi-daá nyóosi wánlám, ade iséle.

⁸ Bilé biríña bilé né, bijóó ge nyazi aló fuwádóo-dée nonási kabaaziya.

⁹ Na bayá míi, banáázi míi bika bako míi. Wenbá baríña baasi Isóó né, bánlizi míi bádqáare máyíde-roozí.

¹⁰ Na uráa qabata ibédi toovonúm fáa. Bánlí damá wóró bika balizi damá bádqáare.

¹¹ Andébiwá bubotínáa qabata wándóó balí, na betelési uráa qabata.

¹² Kidaavééníti lám wónqóó háli biyéle uráa tuutúuma-dée soolím ifú.

¹³ Amá, weení wónqókí idi háli bikádóló né, Isóó wénléé yi.

¹⁴ Bénveerím djuúlinya ríña Isóó-dée kowúróo-dée Laabáaru Kifeñgi kuna, na yiri baa wenki iní kisi seriya. Bilé bowóro ge djuúlinya wángoróo.»

*Fúkúmsi ketengere naáru tanáá ta sidaká né
(Ibééñ Mrk 13.14-23 na Lúk 21.20-24 qdq)*

¹⁵ «A mígóni una Forósiro lááli-dóo, andébi Danyéeli waanmáti idóm né, ukóni isúu qaciri-ciri qidáare, (weeni wángalí né, inu bugutoluú kazóo).

¹⁶ Bidée saáti né, wenbá bowe Yudée laadóo-daá né, bésé bedée búóni-daá.

17 Weení ɪwe ɔamí kojuó-daá atáári *-ro né, íketí sɪsɪ sɪ ɪkpóó ɪgbíná awe ɔamí-daá né.

18 Weení ɪwe fɔó né, íkakábɪsɪ ɪwóró sɪsɪ ɪkógbóó ɪdée kpáyɪ.

19 Nbusú ɔamáa na aláa beyéena fúúzi né, na wenbá bebíya wánmozúú we wé amó né.

20 ɪzólɔ ɪsóó sɪsɪ sɪ ise né, bíkásaana kaanɪjá sááti yáá Fɛɛzɪre wíre.

21 Sááti kɪmí, ɪráa wánnáa fúkúmsi ketengere badanáa ta sɪ ɔɔo ɔúúlínya kabaazɪya háli ngónɪ lɛlɛɛɔó né. Ngó bilé ge naáru tándanáa sɪdaká.

22 A ɪsóó ɪtatúú wé-bíya bemí, naáru ɪtabíízi ɪcóó weezuú-daá. Amá, wenbá waada ɪlɪzɪ we né bɔɔɔzɪ, waadúú wé-bíya bemí.

23 Bilé né, a naáru wɔɔɔó mí sɪsɪ Lɛɛró we cé yáá ɪwe lí, íkafa yɪ toovonúm.

24 Káma, lɛɛráa bɔbɔtɪnáa na anɔébiwá bɔbɔtɪnáa wángoróó balá maamááciwá kóbońɪ na mááɔwá na a bɪnjóó, betelɛsɪ bɪkpedína wenbá ɪsóó waada ɪlɪzɪ we né.

25 Bilé né máábásɪ mí nbilé naaní bitála.

26 Bilé né, a beevéeri mí sɪsɪ: “ɪbéɛ yɪ tɛɛwólóó-daá,” íkobó. Yáá a bɔɔɔó mí sɪsɪ: “ɪbéɛ yɪ, ɪmósɛɛ cé,” íkafa we toovonúm.

27 Káma, ńɲɪnáa bɪnnyaláázɪ wɪsɪ ɔaagalɪɔé fáráńɪ na bɪkólósi sɪ ɔaagazaláɔé fáráńɪ né, bilé ge sɪ bulá ɪró Biyaaló-dée kɔndé wíre.

28 Lénlé wenbí bɪnzímí né bowe né, ńna ge abéntéwá wónduuzí.»

* 24:17 24.17 atáári: Bónlóm ɔamɪnɪ Yahúúɔuwá-dée né, bánlám ge nyazɪ dáalɪ, bɪka bama ɔaagbanáɔé háli dáalɪ kɪmí kɪɔ. Dáalɪ kɪmí ge ɔááyáa sɪsɪ atáári bilé.

*Iró Biyaaló-déε kóní-déε tóm
(Ibééh Mrk 13.24-27 na Lúk 21.25-28 dɔdɔ)*

²⁹ «Wé-bíya beṁí baján bedéε fúkúṁsi wóró né, wísi-daá, bínlám temenuú; fenɔ́-déε ɔenyem tóndolosi, wílási wánlí isóódaá sínzalı, bika isóódaá yíkowá iséle.

³⁰ Na Iró Biyaaló-déε ɔaazítı ıɔɔ tılı isóódaá, na ade laadóo-roozı yırıwá rıŋa ıbáázı meedı bénwıı. Bánnaa Iró Biyaaló ikálı́nı́ isóódaá ŋmı́ndı-roozı ına ıdéε yıko rıŋa na ásícé.

³¹ Wéngedirıı ıdéε malááyıkawá na ɔıgandıre kúbońɔ botúúzi wenbá waada ılızı we ɔúúlı́nya gootá natınáázá-daá fúu cé na fúu lí né.»

*Wenbı figı́yée tıwó-déε cowɔre wánwılı́ né
(Ibééh Mrk 13.28-31 na Lúk 21.29-33 dɔdɔ)*

³² «Igbelɛm ná figı́yée tıwó. A bıgée kıdée woláázı waalá síini bika fáadı wánzso, mínyı sısı lɔngɔré waajóɔ nblé.

³³ Bulé ɔɔdɔ ge mínyóó ɔɔdɔ, a míıná wentı tırıŋa máánmáti mí né, ıdılı sısı Iró Biyaaló waajóɔ nblé, wáńdálı mıɔamı wónası.

³⁴ Ménveerım mıı toovonúm sısı zaamáánı kına kıdée ıráa téndenŋ na bırıŋa máadı ɔó né bıtála.

³⁵ Ade na isóódaá wéndelén, amá, médéε ŋmature téndelén ketengere.»

*Isóo riké nyı ná sáátı wenkı Iró Biyaaló sı
ıkónı né
(Ibééh Mrk 13.32-37 na Lúk 17.26-30, 34-36
ɔɔdɔ)*

36 «Amá, naáru waasi bídée wíre yáá alíwááti. Malááyikawá bōwe isóódaá né baasi, cáńfáná Biyaaló, asée Caáwo riké.

37 Wenbí bulá Núhum-dée sááti né nóó si bila ná Iró Biyaaló-dée kondé sááti.

38 Bídée sááti kum, naaní na tééwo kóbońgi ubáázi ní lím idj iráa né, iráa wéndji bónnyó, bóngbowó aláa, bika bánváa bebiya háli wíre wendé Núhum waazó mééle né itála.

39 Bideféeri we natiri háli lím kóbońbi ikóni bidj barina. Bilé dōdō ge si bulá Iró Biyaaló-dée kondé wíre.

40 Iráa nóle we fō-daá ge na biselí kódom biyéle si le ní.

41 Aláa nóle we bánnamí namíre-ro ge na biselí kódom biyéle lí ní.

42 Bilé né ivére, káma, mísi wíre wendé Mídó si ikóni né.

43 Mínyi bilé sisi a dō-dó ifonny nuvoowú-dée alíwááti wenkí ηmuló si ikóni né, wénverii ge iwóná waazá na ηmuló ikokóni isóo daána-daá.

44 Bōwōzī né, mínyó dōdō igbíri mídamaa, káma, Iró Biyaaló si ikóni alíwááti wenkí míraadamáa né ge.»

*Bōwōtá-dó weenī wánnuinaa igóboní né
(Tbéēh Lúk 12.41-48 dōdō)*

45 «Weení ge bōwōtá-dó izuzée bika igée tilidō igóboní waazí yi wénbeēh idáana-daá bōwōtá-dunáa-ro, bika wánváa we kídjím sááti wenkí bībózi né.

46 A bigée bɔwɔtá-dóo umó igóbóní waagábisi, nge wɔɔmɔɔná yi wánlám tuméere wendé waadɔ yi né, ináábílé wenbi-niini-dóo.

47 Ménveerim míi toovonúm sisi wánzɔ́ yi kóbónɔ́ ɔ́dée d́óóle ríŋa-ro.

48 Amá, a igée bɔwɔtá-dóo tite níni, wónɔ́m iwenbiré-daá sisi: “Mágóbóní tángábisi d́asam,”

49 na isóo ina wenbá tuméere-daá né mám, wéndjii bika ina nyɔɔráa bónnyóó.

50 Bɔwɔtá-dóo umó ɔ́dée kóbóní wándalí wíre na aliwááti wenkí uraád́óona né.

51 Igóbóní wónɔ́wɔ́ɔ yi bika ífére yi munáavikiwá-dée kiverewɔ. Nna ge wénwii bika wánlám mányi lé.»

25

Aléewá fuú-dée tomgeezire

1 «Bilé né, wenbí b́nggeezináa Isóo-dée kowúrɔ́o né nd́ó: Aléewá fuú badatlí ta abaaláa né wɔɔgbɔɔ ná fitílawa balí weetáháɔ sɔ́j.

2 Badaá nɔ́ónówá kée laakáari bumsi-dináa, bika nɔ́ónówá baaganáa kée ásénsi-dináa.

3 Nɔ́ónówá laakáari bumsi-dináa wɔɔgbɔɔ bedée fitílawa né, bedekpedína núm* bánd́óo fitíla-daá né aziya.

4 Amá, nɔ́ónówá baaganáa kée ásénsi-dináa, belé beegbedína núm aziya bedée kpárabayáawá-daá.

* 25:3 25.3 Yahúúɔ́wá-dée, d́oo né, *núm* nabiri we bánd́óo caanawó fitílawa-daá, níŋináa d́édée cé b́nvwnd́óo nigirié né.

5 Weetáháru tofolí kondé né, dóm waalá aléewá bem baríŋa bokpóo dóm.

6 Nuvoowóre ge dugoogore wɔwɔ sɪsɪ: “Ibée weetáháru, líí isín yi!”

7 Nna ge aléewá bem baríŋa beevé bángburi bayítílawá.

8 Nɔɔnɔwá laakáari bumsi-dínáa wɔdó ásénsí-dínáa sɪsɪ: “Iva dǎa mídeé nóm, dǎdeé fitílawá wándím.”

9 Asénsí-dínáa woobúsi we sɪsɪ: “Aayí. Bídándalí dǎna mí, bilé né ibó yamdǎa-jó ikámó.”

10 Sáátu wenkí beedéé mós né ge weetáháru waadála. Wenbá bángburi badí badámáa né, boovu yi basóo hiije dǎána-daá, nge bɔɔdɔ tará bakára.

11 Bilé bɔwóró ge aléewá baaganáa waadála bóndóm sɪsɪ: “Kóbóní! Kóbóní! Bátoló-dǎa.”

12 Amá, woogóbusi we sɪsɪ: “Ménveerím mí toovonúm sɪsɪ máási mí.”

13 Bilé né, ivére káma, mísi wíre yáá alíwáátu wenkí Iró Biyaaló si ikóni né.»

Bɔwɔtá-dínáa bagóbóní waadalíná we idée dǎóle né

(Ibéeŋ Lúk 9.11-27 dɔdɔ)

14 «Isóo-dée kowúróo tɔrɔjɔɔ ge nyazi uró weení si idée níbááwo ge waayáa idée bɔwɔtá-dínáa italíná we idée dǎóle né.

15 Weejéle kóɔm sika liideé kákpízi nasíle na níńwá (500), naáru sika liideé kákpáŋa (200), nge weejéle toozo níń sika liideé níńwá (100).

Weejéle báa weení biluná ɪdée konkári-ro. Nge weedjée ɪdée níbááwo.

¹⁶ Weení beejéle yi siká liideé kákpízi nasíle na nínówá né, waaján ibó ɪlaná ye tuméere iyuu aliboo siká liideé kákpízi nasíle na nínówá dɔdɔ.

¹⁷ Siká liideé kákpána-dóo woobó ɪlá bilé dɔdɔ iyuu aliboo siká liideé kákpána dɔdɔ.

¹⁸ Amá, weení beejéle yi siká liideé nínówá né, woobó ɪbáa bɔwó ade ɪkpoo ɪdée kóbóní-dée liideé ɪmósi nína.

¹⁹ Bɔwóró kpeteree né, bɔwotá-dínáa bana bedée kóbóní waadála, nge waayáa badaá báa weení sisi ɪtí yi wenbí waalaná iliideé né.

²⁰ Weení beejéle yi siká liideé kákpízi nasíle na nínówá né wɔɔgóni ɪgóbóni ɪzá-daá, nge waazí siká liideé kákpízi nasíle na nínówá kífalá ɪtó sisi: “Kóbóní, nyéjéle ma siká liideé kákpízi nasíle na nínówá ge, beɛ siká liideé kákpízi nasíle na nínówá móoyúu aliboo né ndj.”

²¹ Nna ge ɪgóbóni wɔɔdó yi sisi: “Nyáálá kazoo, nyégée bɔwotá-dóo kazoo níni na toovonúm-dóo; mééjéle nya cóko, nge nyáálá ná ki tuméere na toovonúm né, ménjelii nya tuméere kóbóníde. Kɔni mána nya dɪfáari.”

²² Weení beejéle yi siká liideé kákpána né wɔɔgóni ɪgóbóni ɪzá-daá ɪtó yi sisi: “Kóbóní, nyéjéle ma siká liideé kákpána ge, beɛ siká liideé kákpána móoyúu aliboo né.”

²³ Nna ge ɪgóbóni wɔɔdó yi sisi: “Nyáálá kazoo, nyégée bɔwotá-dóo kazoo níni na

toovonúm-dóo; mééjéle nya cóko, nge nyaálá ná ki tumére na toovonúm né, ménjelií nya tumére kóbónǵe. Kóni mána nya dífáári.”

²⁴ Weení beejéle yi siká liideé nínówá né, woogóni igóbóni izá-daá né, nge sɪsɪ: “Kóbóni, mányi sɪsɪ nyégéé iró weení ɪjoo káále né ge. Lénlé ndóduu né ge nyóngorí, bika nyángóm lénlé ndálára né.

²⁵ Biyéle máání nidaáre né, móóbóná nyédée siká liideé nínówá mabáa boowó ade mɔgbóo ye mamósi ná. Be ye, nyéliideé nbulé.”

²⁶ Nge, igóbóni woobúsi yi sɪsɪ: “Bɔwɔtá-dóo tite níni bɪgaadóo. Nyányi bilé sɪsɪ lénlé módóduu né ge móngorí bika mángóm lénlé mádalára né.

²⁷ Bilé né, ndaaboná méliideé nzíi bánki; máagábisi dǵo né, maraamɔ méliideé na adée alibóo.

²⁸ Bilé né, ɪlee siká liideé nínówá ɪjoo icéle weení ɪwená siká liideé míli né.

²⁹ Káma, weení ɪwená né, bándasi yi na iyuú bɪbá bɪdǵo, amá, weení ɪvéyina né, bénléé wenbíyoo ɪwená né.

³⁰ Biiga bɔwɔtá-dóo tite níni ɪmó né, ɪlo yi asu temenuú-daá. Nna ge wénwii ɪlá mányi lé.”»

Kedezuya wire-dée tóm fóodi

³¹ «Sáati wenki Iró Biyaaló si ɪkóni ɪdée ásicé-daá igana malááyikawá rɪŋa né, wónjowóo ɪdée kowuro-gbelé ásicé ndǵe-ro.

³² Yiriwá rɪŋa wónduuzi waazá-daá. Wándaríi uráa níŋináa ketiríi wándaríi ɪsíi féeni fɔoloo, namíni fɔoloo né.

33 Wánzúí fééni igídiwú-ro, ɪsí namíni ɪnɪɪwó-ro.

34 Na wúro ɪtó wenbá bɔwe igídiwú-ro né sɪsɪ: “Igóni, mínyóó wenbá Majaa waadɔ mí alibáráka né, ɪmɔ kowuro-dɔó wenká baagbíri basí mí dɔo balám djuúlínya né.

35 Káma, nyɔ́sɪ wená ma, nge míivá ma kíjíim medj; dɔolɔ́ wená ma, nge míivá ma lím mɔnyóó, mówe igónɔ, nge míimó ma;

36 mójóó tunbóóló, nge míizúu ma kpíná; mánnyaadí né, míizúlu móró; mówe sáráka-daá né, míígóni mójó.”

37 Na wenbá baalá Isóo-dée soolím né bobúsi yi sɪsɪ: “Đádúɔ, sáátɪ wenkí ge dǎáná nya nyɔ́sɪ wená nya ge dǎává nya kíjíim ndj yáá dɔolɔ́ wená nya ge dǎává nya lím nnyóó.

38 Sáátɪ wenkí ge dǎáná nya nyówe igónɔ ge dǎámɔ nya, yáá nyójóó tunbóóló ge dǔózúu nya kpíná.

39 Sáátɪ wenkí ge dǎáná nya nyánnyaadí yáá nyówe sáráka-daá ge dǔózúlu nyóró.”

40 Na wúro ɪbúsi we sɪsɪ: “Ménveerím mí toovonúm sɪsɪ báa sáátɪ wenkí ge míílá bilé mogoobíya bana badaá báa kúmuú naáɔ, mójó ge míílá.”

41 Na ɪtó wenbá bɔwe ɪnɪɪwó-ro né sɪsɪ: “Ilaná ma bolíni, mínyóó wenbá Isóo waalá mí láálí né. Ibó ɪdée nimíni ɪdándim ketengere baagbíri yi basí Sitáani na ɪdée malááyíkawá né ɪdaá.

42 Káma, nyɔ́sɪ waalá ma, nge míidáfá ma kíjíim medj; dɔolɔ́ waalá ma, nge míidáfá ma

lím monyóo.

⁴³ Mówε ιγόνδι, nge mídamó ma; mójjóo tunbóóló, nge mídosúu ma kpíná. Mánnyaadí bika mówe sáráka, nge mídóbó isúlu móró.”

⁴⁴ Na belé dɔdɔ bobúsi sɪsɪ: “Đádóo, sáátɪ wenkí ge dǎáná nya nyóosɪ yáá dɔooló wená nya; nyégéε ιγom yáá nyójjóo tunbóóló; nyánnyaadí yáá nyówe sáráka-daá ge dǎdásíná nya.”

⁴⁵ Na wúro ibúsi wε sɪsɪ: “Ménveerím mí toovonúm sɪsɪ báa sáátɪ wenkí ge mídálá bilé mogoobíya bana badaá báa kúmuú naáru, mójó ge mídálá.”

⁴⁶ Na beđée azáába kídéndeɛ né kɪdaá. Buɣa wenbá bánlám Isóo-dée soolím né, belé beđée weezuú kídéndeɛ né kɪdaá.»

26

Sarásɪ lanɖáa kóbɔnáa waanɪ ɖamá sɪ bakpa Yeésu
(Ibéeɛ Mrk 14.1-2; Lúk 22.1-2; Yoh 11.45-53 dɔdɔ)

¹ Yeésu wεedé tómwá tɪna tɪrɪɲa wɪlɪ né, nge wɔdɔó ɪwanbaaráa sɪsɪ:

² «Mínyɪ sɪsɪ buɣa wε náále na beɖi Fεε ndée-dée jíngáárí. Bángbáa Iró Biyaaló becéle na baká yɪ ɖéɪ abelí akóo-ro.»

³ Nge Isóo sarásɪ lanɖáa kóbɔnáa na téédɪ-daá kóbɔnáa wɔdúúzi ɖamá Kayífu, Isóo sarásɪ lanɖáa rɪɲa-dée kóbɔní-dée ɖaána-daá.

⁴ Baanmátɪ banɪ ɖamá sɪsɪ bakpa Yeésu súmúú-daá bika bako yɪ.

⁵ Amá, sɪsɪ bíkalá jínǵáárí lowóre, na bíkókónu bitulúsi zamóo.

*Aló naáru waabíri tulaarí Yeésu kujóó-ro
(Ibééŋ Mrk 14.3-9 na Yoh 12.1-8 ɖɖɖ)*

⁶ Yeésu we Betáaniya téédɪ-daá Simóonu weení ceníti waazín bikpa yɪ né-dée ɖaána-daá né,

⁷ nge aló naáru woogóduu ijó ígana kparábá kazóo níŋi kɪdaá na liideboná tulaarí. Nge waabíri tulaarí Yeésu kujóó-daá sááti wenkí lé ɪwe wéndjii kídjím né.

⁸ Wanbaaráa waana bilé né, nge beeyéɛ baaná. Nge sɪsɪ: «We-ro ge wɔɔwɔrósi tulaarí bilé.

⁹ Baraabízɪ bayá kɪ liideboná, bokpóo kiliideé bafa kadanborósi.»

¹⁰ Yeésu waaní bilé né, nge sɪsɪ: «We-ro ge mínlám aló umó nɔwéya. Kazóo níbi ge waalá ma.

¹¹ Káma, báa sááti wenkí mína kadanborósi ge, amá, bidékée báa sááti wenkí ge sɪ iyuu móo mǐj.

¹² Waabiríná ma tulaarí né, médéɛ bím ge waaján ɪkpírɪ bilé.

¹³ Ménveerím mí tovonúm sɪsɪ báa lé ge sɪ beféeri Laabáaru Kifeŋgi dúúlínya ríŋa-daá, bánŋmatí wenbí waalá né botɔɔzɪná ɪro.»

*Yudási Isikariyóo waalí Yeésu wóró
(Ibééŋ Mrk 14.10-11 na Lúk 22.3-6 ɖɖɖ)*

¹⁴ Nna ge fuú na nɔóle-daá kóɖumí weení bánjyaá yɪ sɪsɪ Yudási Isikariyóo né, weɛɖéɛ Isóo sarási landáa kóbonáa-jó

15 *ító we sɪsɪ:* «We ge mɪnváa ma a bɪgée máágbá Yeésu mejéle mí.» Nge belé beejele yi wé ákoosaaláa tɪmére liideé.

16 *Bɪdíŋa-ro ge waazóo níbááni na ɪkpa Yeésu icéle we.*

Wanbaaráa wángburi Yeésu Fele ndéé-déé jín-gáárí

(Tbééŋ Mrk 14.12-21; Lúk 22.7-13; Yoh 13.21-30 dɔdɔ)

17 *Kpónó badaɔ kɪ faadíni né-déé jín-gáárí wíre kaɔaa nde ge wanbaaráa wɔɔgóni bɔbóózi Yeésu sɪsɪ:* «Lé ge nyózoolee sɪsɪ díkpuri nya Fele ndéé-déé jín-gáárí kíjíim.»

18 *Nge woobúsi we sɪsɪ:* «Ibó téédɪ-daá ŋmááni-jó, ító yi sɪsɪ kóbóni sɪsɪ idée alíwááti waajóo, nyédée ge ína idée wanbaaráa si bedji Fele ndéé-déé jín-gáárí.»

19 *Nge wanbaaráa waalá wenbí nóó Yeésu waanmáti we né bakpíri Fele ndéé-déé jín-gáárí.*

Yeésu wánŋmatí weení si iyá yi né idée tóm
(Tbééŋ Mrk 14.17-21; Lúk 22.14; Yoh 13.21-30 dɔdɔ)

20 *Kɪdǎáni né, nge Yeésu na ɪwanbaaráa fuú na nóole bɔɔjóo si bedji kíjíim.*

21 *Bɔwe béndjii né, nge Yeésu sɪsɪ:* «Ménveerim mí toovonúm sɪsɪ mídáá kóɔm wán-yám ma.»

22 *Wanbaaráa waazóo kaanŋá, nge bónbɔɔzi yi kóɔm-kóɔm bángáa ɔamá sɪsɪ:* «Dádóo, mósó yáá wé; mósó yáá wé.»

23 *Nge woobúsi we sɪsɪ:* «Mána weení wán-yám ma né déndjii nyinóó kóɔm-óo-daá.

24 Iró Biyaaló wéndǵé níḡnáa baanmáa Isóo-dée Tóm Tákaradǵá-daá ɪɔ né, amá, nbusú na weení sɪ ɪyá yɪ né. A bǵtalóɔ bɔdóɔ, bɪraalá sóńcɪ.»

25 Nna ge Yudási, weení wánŷám yɪ né, wɔɔbóɔzɪ sɪsɪ: «Móó ge bɪgée yáá wé kóɔɔní.» Nge Yeésu woobúsi yɪ sɪsɪ: «Nyóóó ná.»

Dádóɔ-dée kíđiim kedeeziya níbi đíi-dée tóm
(Ibéeḡ Mrk 14.22-26; Lúk 22.14-20; 1Ko 11.23-25 đɔđɔ)

26 Bɔwe béndǵi kíđiim né, Yeésu wɔɔgbóɔ kpónó, waazá Isóo kɪɔ bité né, nge weebelí kɪ icéle ɪwanbaaráa ɪtó sɪsɪ: «Imɔ ɪtóɔ, módónóó nbulé.»

27 Bilé bɔwóró né, nge wɔɔgbóɔ solóm na kagbóɔ, waazá Isóo bɔɔ bité né, nge weejéle bɪ ɪwanbaaráa ɪtó we sɪsɪ: «Mírɪḡa ɪnyóɔ bɪ,

28 káma, médeé azimá nbulé, bɪnáábílé kediyá azimá sɪ abírɪ ɪráa tuutúuma-ɔ na becé we bedéé alaháácɪwá né.

29 Ménveerim mí sɪsɪ módónɔɔnyɔɔ solóm bɪm hálɪ wɪɛ wendé sɪ mɔgónyóɔ solóm kífabɪ mána mí Majaa-dée kowúróɔ-daá né.»

30 Beedéé jíńgáárɪ yéńdiwá basá Isóo bité né, nge baalɪ bedéé Olivíyée tíńɪ búɔ-daá.

Yeésu wénveerim Pétro sɪsɪ wóngɔní ikizi yɪ
(Ibéeḡ Mrk 14.27-31; Lúk 22.31-34; Yoh 13.36-38 đɔđɔ)

31 Nna ge Yeésu wɔɔdó we sɪsɪ: «Nuvoowú kɪna kíđɪḡa, mínzée iyéle ma, káma, baanmáa Isóo-dée Tóm Tákaradǵá-daá sɪsɪ: “Mángóɔ ketirú na féeni ɪya đamá fuúre-daá.”

³² Amá, a méévé malí ɪsɪdʒáa-daá, méndée mí níbaáwɔ mobó Galilée laadóo-daá.»

³³ Nna ge Pétro sɪsɪ: «Báa baríŋa bénzée beyéle nya, móó médéńzée ketengere meyéle nya.»

³⁴ Nge Yeésu wɔɔdó yɪ sɪsɪ: «Ménveerím nya toovonúm sɪsɪ nuvoowú kɪna kɪdɪtɪŋa, naaní na kalɪńbaawó ɪbóo né, nyónjɔólí bɔrɔ nabúdoozo sɪsɪ nyáásɪ ma.»

³⁵ Nna ge Pétro wɔɔdó yɪ sɪsɪ: «Báa bɪnbɔɔzɪ sɪsɪ mána nya dɪsí, móđónđóm sɪsɪ máásɪ nya.» Nge wanbaaráa baaganáa ríŋa dɔdɔ wɔɔdó bulé.

*Yeésu woobó Getɪsemanée wánzɔlɔs ɪsɔɔ
(Tbéeŋ Mrk 14.32-42 na Lúk 22.39-46 dɔdɔ)*

³⁶ Bána Yeésu boobó bulé háli batála dɪdáare bánjáa dɛ sɪsɪ Getɪsemanée né dɪdáa. Nna ge Yeésu wɔɔdó ɪwanbaaráa sɪsɪ: «ɪjɔɔ cé, na mobó lí magázɔlɔ ɪsɔɔ.»

³⁷ Nge wɛɛgbedína Pétro na Zebedée biyaalɪnáa léení. Bɪdée sáátɪ ge waazɔs kaanɪjá bɪka ɪlaakáarɪ koráa.

³⁸ Nna ge wɔɔdó wɛ sɪsɪ: «Málaakáarɪ waazɔs kaanɪjá páá háli bɪnyélii mazí. ɪjɔɔ cé ɪɔɔná míízá mána mí.»

³⁹ Nge woodorí ɪdɪ ɪlí bolíni cóko, nge waabá ɪgɔjɔsɔ ade ɪsólɔ sɪsɪ: «Majaa, a bɪnlám, laná ma bolíni na wahála kagbóo kana. Amá, bɪdekée wenbí mózɔólée né ɪla ná, wenbí nyózɔólée né ɪla ná.»

⁴⁰ Yeésu wɔɔlɔɔ ɪkábɪsɪ ɪwanbaaráa toozóóní-jó né, nge wɔɔmɔɔná wɛ bónđóm. Nge wɔɔdó Pétro sɪsɪ: «A bulé míđábíízɪ ɪɔɔná míízá báa alɪwáátɪ cóko mána mí?»

41 Ijoo ná mízá bika isólo Isóo na íkasála Sitáani-dée kodósi-daá. Iró wená soolím si ilá, amá, tonso tafíya.»

42 Nge woodorí ɪɪ ɪlɪ bolini cóko sɪle-dée isólo sɪsɪ: «Majaa, a ndánlaná ma bolini na wahála kagbóo kana, nge bínboozí sɪsɪ monyóo ke ge, nyédée soolím íla ná.»

43 Waadákabɪsɪ ɪwanbaaráa-jó né, woadómoo ná we bónɔm, káma, dóm caarée we.

44 Nge Yeésu weyéle we itorí ɪɪ ɪlɪ bolini cóko dɔdɔ isólo toozo-dée na tóm bíya kóɔmáa be mí.

45 Nge waagábɪsɪ wanbaaráa-jó itó we sɪsɪ: «Míbamáa dóm mínveezí! Tóo, alwáátɪ wenkí sɪ bakpa Iró Biyaaló bayaná alahááci-dɪnáa né waajóo.

46 Iguro! Díɔɔ! Ibée, weení wányám ma né waadála.»

Baagba Yeésu né-dée tóm

(Ibéeɲ Mrk 14.43-50; Lúk 22.47-53; Yoh 18.3-12 dɔdɔ)

47 Babamáa ηmature ge wanbaaráa fuú na noóle-daá kóɔm bányáa yi sɪsɪ Yudási né waadála, ina iráa fuúre bágána tókobíwá na dáázɪ. Isóo sarási landáa kóbonáa na Yahúúduwá-dée kóbonáa weegédiri ná we.

48 Yudási, weení wányám yi né, waavóngeveeri we sɪsɪ: «Weení sɪ megbíríkɪ yi mezée yi né, Yeésu nblé. Igba yi.»

49 Nna-ńna ge waanónh ńkédǵe Yeésu-jó ńtó yí sısı: «Méézéé nya kóbóní.» Nge weegbíríki Yeésu.

50 Nge Yeésu wòodó yí sısı: «Mòdòndi, la wenbí nyóógóni lám né.» Nna ge baaganáa woogóduu bakpa Yeésu.

51 Bínáábílé Yeésu na wenbá né badaá kóǵomí weegbéé ńdée tókobí ńcésí Isóo sarásí landáa ríńa-dée kóbóní-dée bòwotá-dóu, nge biyé ńlé ńńgbamóó.

52 Nge Yeésu wòodó yí sısı: «Bísíná nyédée tókobí ndò kídídáare, káma, wenbá baríńa bónjóonáa tókobí né, tókobí ge sí basíná.

53 Nyánmaazí sısı mádánbuzi mavíní Majaa ikéjele ma malááyíkawá yooráa tuutúúma fuwé fuú na náále na bówóró?

54 Bínlám nńíní na wentí Isóo-dée tóm waanmáti sısı bímóóna bilá bilé né ikóódi.»

55 Alńwáátí kím ge Yeésu wòodó zamóo sısı: «Míngálí ńkóni sí ńkpa ma na tókobíwá na dǵáází nyazí mégée ńránzóóró? Báa wíre wendé, mójóó Isóo-dée ǵaána kóbónńga-daá ge mánwílí ńráa Isóo-dée tóm, mídákpá ma.

56 Amá, bilé biríńa bilá ge na wentí andébiwá waanmáa né ikóódi.» Nge Yeésu-dée wanbaaráa waaya ǵamá bese beyéle yí.

Booboná Yeésu Yahúúǵuwá-dée tòmnuvráa kóbónáa-jó

(Tbéeń Mrk 14.53-65; Lúk 22.54-55, 63-71; Yoh 18.13-14, 19-24 ǵuǵo)

57 Wenbá baagba Yeésu né, beedǵená yí Isóo sarásí landáa ríńa-dée kóbóní Kayífu weení

Mará wihdáa na Yahúúduwá-dée kóbonáa tuuzée idée né-jó.

58 Pétro ilé woovu Yeésu ijóona yi bolíni háli sarási landǎ kóboní-dée ɗaána-daá, isóo isóo ina ilé idée bowotá-dináa si ina nɗíní si bitená né.

59 Isóo sarási landáa kóbonáa na Yahúúduwá-dée tomvuroáa kóbonáa baaganáa wánjáadı si bobuuná Yeésu tóm na bako yi.

60 Bodoyuú kúbuunáti, na biríŋa uráa ɗabata waalizi seriya bobóti nɗi né. Kegbiirinóo ge uráa noóle woogóni

61 boǎo sisi: «Iró ceení woɗɗó sisi wánbuuzi iyó Isóo-dée ɗaána kóbonɗa na ibisi uma ke we náádoozo.»

62 Nna ge Isóo sarási landáa ríŋa-dée kóboní waagoró itó yi sisi: «Nyéyíina natiri si nbúsi wenti uráa bana bónbuunáa nya né?»

63 Amá, Yeésu sumáa ge. Bináábílé Isóo sarási landáa ríŋa-dée kóboní sisi: «Na Isóo weezuú-dóo-dée yíɗe-daá, mónboozí nya sisi nvéeri-ɗáa a nyóo ge Leeró, Isóo Biyaaló.»

64 Yeésu woobúsi yi sisi: «Nyóóɗóná. Amá, wenti si mevéri mí né ge sisi suná leleɗɗó, mínnáa Iró Biyaaló ijóo Isóo yiko-dóo-dée noóni kíɗjiwú-ro. Míndanáa yi wángalunáa isóódaá wéngedim ɗimíndi-ro.»

65 Nna ge Isóo sarási landáa ríŋa-dée kóboní

wɛɛlɛrí igúsúúdi* ító sɪsɪ: «Wɛɛgbɛɛná Isóó. Bidokúti bibóózɪ seríya-dóó dɔdɔ. Mííní waaɲmáti ɪkpɛɛná Isóó né.

⁶⁶ Míɲmaazí sɪsɪ wé.» Nge boobúsi sɪsɪ: «Imóóna ge bakɔ yi.»

⁶⁷ Nge boódo ndóolumá waazá-daá, bamá yi cɔdɪwá, nebére ɪcé yi kadáázi

⁶⁸ bɪka bóndóm sɪsɪ: «Lɛɛró, tɪrki, weení waama ná nya.»

Pétro wɔɔjɔólɪ sɪsɪ waasi Yeésu

(Ibɛ́ɛ́ɲ Mrk 14.66-72; Lúk 22.56-62; Yɔh 18.15-18, 25-27 dɔdɔ)

⁶⁹ Bidée sááti, Pétro cɔóo asu tóo-rɔózí. Nge aló boɔwɔ́tá-dóó woogóduu ɪjó ító yi sɪsɪ: «Nyóó dɔdɔ nyágána Yeésu Galilée ɲní ge.»

⁷⁰ Amá, wɔɔjɔólɪ ɪráa ríɲa ɪzá-daá ító sɪsɪ: «Máási wentí nyóndóm né.»

⁷¹ Sááti wenkí wéndɛɛ́ dɔó wɔnɔ́ó né, kífaló waana yi iféeri wenbá boɔwe ɲna né sɪsɪ: «Ceení kána Yeésu Nazaréeti ɲní ge.»

⁷² Waadási ɪcóólɪ iduuná sɪsɪ: «Máási ɪró ɪmó.»

⁷³ Bidási cókɔ né, wenbá bavɔnɔwe ɲna né, boogóduu botó Pétro sɪsɪ: «Toovonúm ge, nyóó dɔdɔ nyégée ɪdée ɪró ge, nyédée ɲmatɪɛ wánwɪlɪ bilé.»

---

* **26:65 26.65** *wɛɛlɛrí igúsúúdi*: Bidée sááti, a nabóro waalá bidakazóo ge Israyéeti biya sɔólɛɛ bawɪlɪ sɪsɪ bidómóo wɛ, kpɪná bozóóna ye né ge bɛnlerí. Bɪnbuzí bigée tóm káále ɲndi nyazi nbusú nakiri, yáá sɪm, yáá ɪró wɛɛgbɛɛná Isóó, yáá kɔdóm kidaavéénúu bilé.

⁷⁴ Nna ge waanmáti sɪsɪ: «A dɛ bobóti ge mɛnbɛlí, Isóo ífo mánɪgbamó. Máási uró umó.» Nge kalɪnbaawó waaján kibóo.

⁷⁵ Nge Pétro wɔɔdóɔzi tóm Yeésu wɔɔdó yi sɪsɪ: «Naaní na kalɪnbaawó ɪbóo né, nyónjɔlí bɔɔɔ nabúdoozo sɪsɪ nyáási ma» né. Nge waalí ɪbá iwii.

27

Booboná Yeésu laadóo-dée níbaadɛɛrɔ Piláati-jó

(Ibéeŋ Mrk 15.1; Lúk 23.1-2; Yoh 18.28-32 dɔdɔ)

¹ Kiivé tééré-tééré né, Isóo sarási landáa kóbɔnáa na Yahúúduwá-dée kóbɔnáa wɔɔjɔo bacáa lomaazé na bakɔ Yeésu.

² Nge bɔɔnókɪ yi nibé booboná yi becɛle laadóo-dée níbaadɛɛrɔ Piláati.

Yudási Isikariyoo-dée sím-dée tóm

(Ibéeŋ Tɪm 1.18-19 dɔdɔ)

³ Yudási weení waayá Yeésu né, waana sɪsɪ baazízi sɪsɪ bángɔo Yeésu né, waalá mányi lé ɪkpóo wé ákoosaaláa tɪmɛɛɛ liideé iboná icéle Isóo sarási landáa kóbɔnáa na Yahúúduwá-dée kóbɔnáa

⁴ sɪsɪ: «Máálá alahááci mayá uró weení ɪdalá nabóɔ né.» Amá, belé boobúsi yi sɪsɪ: «Wentí waana ná d́aa. Nyójó nɪlɛ.»

⁵ Nge Yudási wooboná liideé ɪɔ Isóo-dée Ðaána kóbɔŋga-daá. Nge wɛɛd́ɛɛ ɪdɔ ɪdɪ nibiiré ɪsí.

6 Isóo sarási landáa kóbónáa woogbóo liideé boṭó sɪsɪ: «Bɪdafa níbááwɔ sɪsɪ ḍíḍú liideé ana Isóo-déé Ðaána kóbóníga-daá kujóónɪ wóró, káma, ɪrú-déé azimá liideé ge agéé.»

7 Baala ná ḍamá sááwóra bité né, nge boogbóo liideé amó bamɔ cɔɔ maarú-déé laadóo bénbím ɪgoma.

8 Bɔrɔɔzɪ ge háɪ na sinje bánýaa laadóo kemí sɪsɪ azimá laadóo.

9 Bilé ge wentí andébi Yeremíya waanmáɪ né woogóódi; tulé ge sɪsɪ: «Boogbóo wé ákoosaaláa tɪmére liideé n̄ɪnáa Israyéel bíya waamáázɪ sɪsɪ befére ɪrɔ né,

10 bamɔ ná cɔɔ maarú-déé laadóo n̄ɪnáa Ðádóɔ waavónzɪzɪ ma né.»

Piláati wónboozí Yeésu tóm

(Tbééh Mrk 15.2-5; Lúk 23.3-5; Yoh 18.33-38

ḍɔḍɔ)

11 Booboná Yeésu laadóo-déé níbaadeeró-jó sɪ bafɔoná yɪ, nge ulé woobóózɪ yɪ sɪsɪ: «Nyóó ge Yahúúḍuwá-déé wúro?» Nge Yeésu woobúsi yɪ sɪsɪ: «Nyóódó ná.»

12 Nge Isóo sarási landáa kóbónáa na Yahúúḍuwá-déé kóbónáa woobuuná yɪ tómwá ḍabata, amá, idobúsi we natírɪ.

13 Nna ge Piláati woódó yɪ sɪsɪ: «N̄dánɪ wentí tɪrɪɲa bónbuunáa nya né?»

14 Amá, Yeésu tobúsi yɪ báa natírɪ wentí tɪrɪɲa waanmáɪ yɪ né tɪrɔ háɪ bíbá bílá laadóo-déé níbaadeeró Piláati bíí.

*Baago Yeésu tóm basíη sısı bákó yí
(Tbéēη Mrk 15.6-15; Lúk 23.13-25; Yoh 18.39-
19.16 ḏṣḏṣ)*

15 Fελε ndéε-dée jíngáárí báa wenkí, laadóo-dée níbaadeeró wéndéréjém sáraka-dóo kóḏomí weení zamóo wóozóólí sısı íce né.

16 Bıdée sáátı né, sáraka-dóo kóboní naáru we sáraka-daá, bánÿaá yı sısı Barabáası.

17 Bınáábílé Piláatı wóobóózı zamóo kiduuzée nnaamó né sısı: «Weení ge mízoolée sısı méje. Barabáası yáá Yeésu weení bánÿaá yı sısı Lεεró né.»

18 Káma, Piláatı nyı bılé sısı sóúzı weeyele ná bakpa Yeésu becéle yı.

19 Sáátı wenkí Piláatı cóóo tóm ḏaavusudé nna né ge ıḏeεló weegédırı beféeri yı sısı: «Nkaḏṣ nyónóó ıró ceení ızıızée né ıdée tóm-daá. Káma, nuvoowú kına mááná wahála ḏabata médée ḏoozire-daá ıróózı.»

20 Isóo sarası landáa kóbonáa na Yahúúḏuwá-dée kóbonáa waadáı zamóo sısı kíboozı Barabáası-dée cém bıka bakı Yeésu.

21 Laadóo-dée níbaadeeró waadáı ıboózı we sısı: «Beléénı badaá, weení ge mízoolée sısı méje.» Nge boobúı yı sısı: «Barabáası!»

22 Bınáábílé Piláatı wóobóózı we sısı: «Né, we ge máláná Yeésu weení bánÿaá yı sısı Lεεró né.» Barıηa boobúı yı sısı: «Báka yı ḏéntı abelı akóo-ro!»

23 Nge waadáı ıboózı we sısı: «Taalı wenkí ge waalá.» Amá, belé baabá ge babamáa kóódi bınjaarı sısı: «Báka yı ḏéntı abelı akóo-ro!»

24 Piláati waana sisi waawí we, bika bɪbamáa bóo kpáa né, nge waajurí lím ɪsáŋ ɪnóózi zamóo ɪzá-daá ɪtó sisi: «Mánóoni féyí ɪró ceení-déé sím tóm-daá yoo. Míjó nbilé.»

25 Nge zamóo ríŋa woobúsi yi sisi: «Ídée sím-déé ɪɪgbamóo fóm íti dána dɛbíya-djóró.»

26 Nna ge Piláati weejé we Barabáasi. Bɪga Yeésu ɪlé né, weeyéle bosúti yi agbáázá bité né, nge wɔɔgbóo yi icéle we sisi bóboná yi baká dɛni abelí akóo-ro.

Sóójawá wánmɔŋé Yeésu né-déé tóm

(Íbɛ́ɛŋ Mrk 15.16-20 na Yɔh 19.2-3 dɔdɔ)

27 Nge laadóo-déé níbaadɛeró Piláati-déé sóójawá wooboná Yeésu ɪdée kowuro-djogoré-daá; botúúzi sóójawá baaganáa ríŋa balára bamɪlná yi.

28 Baalízí yi ɪgbíná ɪzóóna né, bosúu yi tóko kíɛɛmóo.

29 Nge baalóo woláázi sɪjóo sɔwá-sɔwá né nyazi kowuro-vulóo bilé bofu ɪɔɔjɔó; bacáa dɪgeré dɛníka baɔɔ ɪnóóni kídjíiwú-daá. Nge boozóm waazá-daá bánmɔŋé yi bóndóm sisi: «Dɛ́ɛ́ɛ́ɛ́ɛ́ nya, Yahúúduwá-déé wúro!»

30 Bóndónáa yi ndɔɔɪmá bika bóngbɔwóo dɪgeré dɛníka bánmám ɪɔɔjɔó-daá.

31 Baamóŋ yi bité né, nge baalízí yi tóko boozúu yi né, babɪsɪná ɪdɛɛ-ndi bosúu yi. Nge bɛɛdɛɛná yi sɪ bakága dɛni abelí akóo-ro.

Baagá Yeésu dɛni abelí akóo-ro

(Íbɛ́ɛŋ Mrk 15.21-32; Lúk 23.26-43; Yɔh 19.17-27 dɔdɔ)

32 Baalí béndɛé né, beegéti abaaló naáru, igée Siréeni téédi-daá níi ge. Bánÿaá yi sisi Simóoni. Nge baagba yi dóóle isúu Yeésu-dée dɛni abelí akóo.

33 Baadála didáare wendé bánÿaá de sisi Goligóota né, bugutoluú ge sisi Kujusó Bóoróo didáare.

34 Baadála náa né, nge baava yi solóm baaja ná faadíni nyéni nídi né sisi ínyóo. Waadím né, idetisi ínyóo.

35 Baagá yi dɛni abelí akóo-ro bité né, nge bóodo tété igbiná-ro batára ye damá.

36 Nge beedí bóóo náa bɛnveríi ɔro.

37 Nge baanmáa kpálifóo-ro wenbí-ro baago yi né, bosúsi igojusó-ro; tilé ge sisi: «Ceení ge Yeésu, Yahúúduwá-dée wúro.»

38 Nge baagá urángóoráa noóle batasíná yi. Kódóm igídiwú-ro, waaganáa inbiuwó-ro.

39 Níbaadɛeráa wándóodi yi, bánmɔhé yi,

40 bika bóndóm sisi: «Nyóo weení nyónyóm Isóo-dée ðaána kóbonga nbísi nma ke we náádoozo né, nyáditiŋa lee nyádi a nyéggée Isóo Biyaaló, bika ngédi dɛni abelí akóo-ro!»

41 Bilé dɔdɔ ge Mará wiháa na Yahúúduwá-dée kóbonáa na Isóo sarási landáa kóbonáa wánmɔhé yi bóndóm yi sisi:

42 «Weelée baaganáa, amá, ídánbuzi ilée idi. A igée Israyéeli wúro, ikedi leledó dɛni abelí akóo-ro na dɔfa yi toovonúm!

43 Isóo ge waava toovonúm né, Isóo íkonu ilée yi leledó a izoolée yi, káma, wóodó sisi igée Isóo Biyaaló ge!»

44 Bilé nǒó ge bukpédína urángóóráa wenbá baagá ína we dǎnɪ abelí akóo-ro né bándóúdi yi.

Yeésu-dée sím-dée tóm
(*Ibéeŋ Mrk 15.33-41; Lúk 23.44-49; Yoh 19.28-30 dɔdɔ*)

45 Kpoo idaawó kéréfu fuú na natíle nbó dǎaníja kéréfu natúdoozo, bulá temenuú laadóo ríja-ro.

46 Ðaaníja kéréfu natúdoozo bulé ge Yeésu woogóo bicáari sisi: «*Eli, Eli, lemá sabakítááni.*» Bugutoluú sisi: «Médée Isóo, médée Isóo, ngbaalá ge nyéjé ma ndáli.»

47 Wenbá bowe náa ge baaní né, badaá nebére sisi: «*Elíya ge wányáa.*»

48 Nge badaá naáru waaján ise ukógbóo kicé ilii solóm nyígáazi níbi-daá ikpóo isúu dɔgeré dɛníka nǒó-daá ikpáázi Yeésu nǒó-jó sisi ínyóo.

49 Baaganáa sisi: «*Izín dɔbée sisi Elíya wóngoní ílée yi?*»

50 Amá, Yeésu woodókoo bicáari, nge weedísi weezuú.

51 Nge Isóo-dée Ðaána kóboŋga-daá láámilé waadára nabóle kɔgbɔo isóódáá ngóni adɛ. Adɛ weezéle, bótangbalíni ífée,

52 bɔoláani ifulú bika Isóo-dée uráa dǎbata bánzím né ífé.

53 Yeésu weevé ilíi usɔdáa-daá né, belé dɔdɔ baalí, nge baazóo Yerusaléem Isóo-dée téédidaá balízí badí bawílí uráa dǎbata.

54 Róoma sójja kóboŋí na sójjawá baaganáa bɛnverii Yeésu né, baana adɛ weezéle na wenbí biríja bulá né, nge nɔdáare kóboŋde waazóo we

botó sɪsɪ: «Toovonúm, ɪró ceení kée Isóo Biyaaló ge.»

⁵⁵ Aláa ɖabata we ńna bagazínjée bolini begebéena. Ɖoo Galilée laadóo-daá ge boogónú Yeésu bángalám yi bowotá.

⁵⁶ Badaá, beɛ Mariyáma Magidaláa aló, Mariyáma Yaakúbu na Isifu boɔɔ na Zebedée biyaalínáa igɔɔ bowe ńna.

Yeésu-dée bim-dée tóm

(Tbéɛŋ Mrk 15.42-47; Lúk 23.50-56; Yoh 19.38-42 ɖɔɖɔ)

⁵⁷ Ɖaaníŋa waalá né, ɖóóɛ-dóo bánýaá yi sɪsɪ Isifu igée Arimatée téédɪ-daá ńní bɪka igée Yeésu-dée wanbaaró ɖɔɖɔ né, waadála.

⁵⁸ ɪró ɪmó woobó ɪmɔɔná Piláati ɪbóózi yi Yeésu tɔnóó. Nge Piláati waava níbááwɔ sɪsɪ bécéle yi kɪ.

⁵⁹ Isifu wɔɔgbóo kɪ né, nge woogoodi ná kɪ kásáná.

⁶⁰ Nge wɔɔgbóo kɪ ɪɖɔ boolááwɔ kífalóó waabáa kɪ ɪɖɪ bótangbalóó-daá né kɪdaá; nge weebiláázi bóóre kóbońɖe ɪto boolááwɔ nɔó. Bɪlé bowóró né, nge weɛɖée.

⁶¹ Bɪdée sáati kɪmí, Mariyáma Magidaláa aló na Mariyáma lí ńní bowe ńna, bojɔɔo boolááwɔ ɪzá-daá.

Baazí ɪráa bénverii Yeésu-dée boolááwɔ

⁶² Kiivé né, bángburí Fɛɛzɪre wíre kifé né nbulé, nge Isóo sarásɪ landáa kóbonáa na Fariizi ńba booyóózi bobó Piláati-jó.

⁶³ Nge boodó yi sisi: «Kóbóní, dódódózi sisi bɔbɔtɔ umó wɔdó ina waazá né sisi: “Wé náádoozo wíre ménvém.”

⁶⁴ Bilé né, fa níbááwɔ befére boolááwɔ háli wé náádoozo na ɔwanbaaráa íkókóni baɣmíli yi bika bɔtɔ zamóo sisi weevé líli ɔɔdɔ́a-daá. Bɔbɔti kegbiirinóo nídi tina tɔngilíi kaɔaa nídi.»

⁶⁵ Nge Piláati weevéeri we sisi: «Be feredáa. Iboná we befére boolááwɔ nɣináa mízɔolée né.»

⁶⁶ Nge boobó si befére boolááwɔ. Baadáázi búore kóbɔ́ɔde boovu kíɔó-ro né, na a naáru weedekiná de, batlí.

28

Yeésu-dée ɔɔdɔ́a-daá fém-dée tóm

(Ibéeɣ Mrk 16.1-10; Lúk 24.1-12; Ȳsh 20.1-10 dɔdɔ)

¹ Beedji Fɛezire wíre kifé aláhádi tééré-tééré né, Maríyama Magídaláa aló na Maríyama lí níni boobó si bekébéen boolááwɔ.

² Nna-nna ge ade waabá biséle. Đádóu ɔsɔ́-dée malááyika waalí ɔsɔ́dáa ití ibiláázi búore ití ɔsɔ́ dɔru.

³ Wéndée nyazi wɔlɔ́o bika ɔgbíná izóona né aabá avɔlomáa pári-pári.

⁴ Nge buɔdɔ sójawa feredáa nídááre bɛnzeli, bika babísi nyazi ɔɔdɔ́a bilé.

⁵ Amá, malááyika wɔdó aláa sisi: «Mínyóo íkaní nídááre. Mányi sisi Yeésu baagá yi dɛnu abelí akó-ro né ge mínjáadi.

⁶ Iṅeyí cé, káma, weevé líí ɪsɪd́áa-daá n̄h̄n̄áa waavón̄dóm̄ né. Igón̄ ɪbéé lénlé baavón̄v̄iz̄i yí n̄é.

⁷ Ibó d̄asam iféeri ɪwanbaaráa s̄is̄i weevé líí ɪsɪd́áa-daá. Wéndéé míí n̄íbaáw̄s̄ ɪd́éé Galilée. Nna ge mínḡom̄om̄n̄áa yí. Wentí s̄i mevéeri míí n̄é n̄bulé.»

⁸ Na n̄idááre na wenbi-niini kób̄on̄d̄e ge boodoózi ná balí b̄oolááw̄s̄-j̄ó bese bobó bekéveeri Yeésu-d̄éé wanbaaráa laabááw̄s̄ k̄im̄.

⁹ Nge n̄ó k̄od̄om̄ né, Yeésu w̄oogón̄ ɪkét̄i w̄e ɪt̄ó w̄e s̄is̄i: «M̄éézéé míí!» Nge boogóduu ɪj̄ó bosóm̄ ɪn̄s̄v̄ó-de bokúu yí tééd̄i.

¹⁰ Nge Yeésu w̄oód̄ó w̄e s̄is̄i: «ɪkaní n̄idááre. Ibó iféeri mogoobíya s̄is̄i b̄éd̄eé Galilée. Nna ge b̄anganáa ma.»

B̄oolááw̄s̄-ro fereḍ́áa waadí wenb̄i bulá né beféeri

¹¹ Aláa b̄em̄ b̄owe n̄íbaáw̄s̄-daá né, nge fereḍ́áa-daá neb̄ere woobó tééd̄i-daá bafa ɪs̄óo sarási land́áa kób̄on̄áa wenb̄i b̄ir̄iṅa bulá né-d̄éé bááw̄s̄.

¹² Belé boodúúzi d̄amá bána Yahúúduwá-d̄éé kób̄on̄áa balá s̄ááw̄óra né, nge baava sóójawá fereḍ́áa b̄em̄ liideb̄oná,

¹³ beféeri w̄e s̄is̄i: «Wentí s̄i ɪḡm̄át̄i né n̄d̄ó: “ɪd̄éé wanbaaráa w̄oogón̄ nuvoowú ban̄m̄íli yí s̄áát̄i wenk̄i d̄on̄d̄óm̄ né.”

¹⁴ A ngó tóm̄ waadála laadóo-d̄éé n̄íbaad̄eero, d̄óó s̄i d̄il̄iz̄i na yí bugutoluú na mínyóó m̄idón̄yuu n̄owéya nakír̄i.»

¹⁵ Nge belé baamo liideé balá n̄h̄n̄áa baan̄m̄at̄i we n̄é. Bedéé n̄mat̄ire d̄im̄ d̄ir̄o, h̄al̄i na sinje bán̄n̄mat̄i t̄óm̄ t̄im̄ Yahúúduwá l̄ow̄ot̄áá.

Yeésu weevé ilizí idi iwíli idéé wanbaaráa (Ibéeŋ Mrk 16.14-18; Lúk 24.36-49; Yoh 20.19-23; Tim 1.6-8 d̄ud̄o)

¹⁶ Buga wanbaaráa fuú na naáru n̄é, beed̄éé Galilée b̄ōu wenkí Yeésu waavón̄veeri we sisi bóbo n̄é-k̄ir̄o.

¹⁷ Baana yi n̄é, nge boozóm̄ in̄ov̄o-de bokúu yi tééd̄i, amá, badaá nebére waalá síka.

¹⁸ Nge Yeésu woogóduu bojó itó we sisi: «Baava ma yíko ríŋa isóódáá na ade laadóo-ro.

¹⁹ Bilé n̄é, ibó ib̄is̄in̄á yiri b̄áa wenkí-d̄éé iráa m̄éd̄éé wanbaaráa. Iliri we lím̄-daá is̄o we túúbá lím̄ na Caáwo na Biyaalóu na Kezen̄a Đaciri-ciri n̄ga-d̄éé yíde-daá.

²⁰ Iwíli we bofu balá wentí tir̄iŋa máázíizi mí n̄é. Buga n̄é, m̄óó m̄ówe m̄íjó ge b̄áa w̄ire wendé h̄al̄i d̄úúlin̄ya koróu.»